UČITEĽSKÉ NOVINY

47/2014, 14. máj 2014 | Dvojtýždenník o školstve a vzdelávaní | Rozširované bezplatne, Ročník LXI

Agresia – popretie života

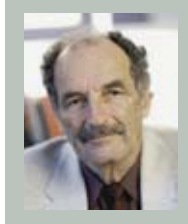

Celá história ľudstva je prepletená agresiou a vždy sa s ňou bolo treba vyrovnávať. Učiteľ, ako kultúrny pracovník a spolutvorca ľudských bytostí, má povinnosť zamýšľať sa nad aktuálnymi problémami, medzi ktoré dnes, žiaľ, agresivita patrí. Čo to je agresivita? Zvýraznenie seba na úkor druhých, bezohľadné presadzovanie vlastných záujmov, alebo širšie, zlyhanie zmyslu života? Dnešnú spoločnosť ovládli peniaze a mamon, všeobecne sa zhoršili medziľudské vzťahy, čo pripomína tzv. inštrumentálnu agresiu u predškolských detí, ktoré bojujú o vytúženú hračku.

Máme dva extrémy: bezohľadný, hrubý, fyzicky napádajúci typ a nevýbojný, ustrašený, ustupujúci človiečik. Obaja sú nevhodným obrazom človeka, o ktorého nám ide, teda o zdravo sebavedomého, schopného a tolerantného, pekne povedané ľudského človeka. Primerane aktívna a obranyschopná osobnosť. Agresia je nevhodná a nežiaduca forma prežívania, nespolupracuje s druhými, neodťahuje sa od nich, ale brojí proti nim. Dve hlavné príčiny agresívneho správania sú biologické predpoklady, ako svalové vybavenie a temperamentové predpoklady (androgénne hormóny), a na druhej strane príklad okolia, učenie. Agresia v ľudstve asi nezmizne, v jednotlivcovi ju môžeme kultivovať a potlačiť. Viac ako inde tu platí, že je oveľa účinnejšie rozvíjať pozitívne vlastnosti než potláčať negatívne. „Nemôžeš urobiť človeka lepším," vraví Immanuel Kant, „než zvyškom toho dobra, ktoré v ňom je!" Pochopiť agresívneho človeka znamená poznať jeho vývin. Či mal dostatok pozornosti od prvých dní a dostatok podnetov na hľadanie pozitívnych záujmov. Samozrejme, dôležitá je aj vlastná sebakritickosť a sebavýchova. Veľa trestov je skôr nevýhodou. Mnohí dostávajú trest v podobe nelásky a nezáujmu, skôr než následne vykonajú zlé činy. Predpokladom vhodného správania je uznanlivé, srdečné, ľudské zázemie a primerané vlastné výkony. Náprava zbytočnej agresie by mala teda smerovať k pochopeniu, oceneniu pozitívneho a podpore schopností. Čím skôr, tým lepšie. Násilím si lásku nezískame, ale láskou je možné násilie potlačiť.

Základný význam má rodinná atmosféra. Srdečné vzťahy a záujem o každého člena, rovnako ako rozvíjanie osobných schopností. Často sa to nedarí, veľa možností sa ukrýva aj v dobrej škole. Podpora blúdiaceho žiaka, prevaha ocenenia nad kritikou, motivácia k osobnému výkonu. Veď agresia je výrazom nudy a prázdna, dôvera blízkeho, uznávaného človeka zapôsobí viac ako strach pred prísnym potrestaním. Rozvíjať ľudskú osobnosť znamená kultivovať ju – a ako inak, než prebudením záujmu o texty. Mnohých prekvapí súvislosť nedostatočného čítania s agresiou. Ukazuje sa, že vzdelanie nie je možné získať iným spôsobom, než štúdiom literatúry.

Nevyhovárajme sa na vplyv televízie, rockovej hudby alebo zlých kamarátov. Ba ani na celospoločenskú atmosféru nenávisti medzi súperia-

(pokračovanie na strane 2)

Radosť z víťazstva – Zlatý Amos 2014 Mgr. Katarína Sedmáková a jej žiaci. **Foto Ľubomír PAJTINKA**

Tohto roku má Zlatý Amos ženské meno

V priestoroch Starej radnice mesta Košíc sa 5. a 6. mája uskutočnili už po ôsmy raz semifinálové a finálové súboje o titul najobľúbenejšieho slovenského učiteľa. Roku 2014 si kráľovskú korunu a žezlo Zlatého Amosa vybojovala matematikárka Mgr. Katarína Sedmáková zo Strednej odbornej školy na Ostrovského ulici v Košiciach.

Hlavní organizátori ankety Zlatý Amos, ktorými sú Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu SR a Odborový zväz pracovníkov školstva a vedy na Slovensku, zaznamenali ďalší nárast popularity podujatia. Minister školstva Dušan Čaplovič, ktorý podporuje zvyšovanie prestíže učiteľskej profesie aj týmto spôsobom, vo svojom príhovore zdôraznil, že v školstve môžeme robiť čokoľvek, ale pokiaľ nemáme kvalitných učiteľov, ktorí sú obľúbení nielen v pedagogickom zbore, ale najmä v triede, medzi žiakmi, nedokážeme s našou školou urobiť nič. Minister školstva zdôraznil aj prínos myšlienky oceňovať i učiteľov prírodovedných predmetov, teda matematiky, fyziky, chémie, biológie, v súvislosti s tým, že význam a prestíž poznatkov z týchto odvetví v poznávacom aparáte každého človeka v súčasnosti mimoriadne rastie. Minister zdôraznil, že aj preto sa rozhodlo o dobudovávaní odborných fyzikálnych, chemických, matematických a technických laboratórií a priestorov pre žiakov v jednotlivých základných a stredných školách a podpore digitalizácie i modernizácie nášho školstva. K tradičným formám práce musíme pripájať aj tie moderné, ktoré sú blízke mladej generácii žiakov a študentov.

O Mgr. Kataríne Sedmákovej, učiteľke matematiky, jej žiaci v návrhu do súťaže napísali: „Naša triedna je milá, krásna a trpezlivá. Vie si poradiť aj s nepokojnými žiakmi, vie s nami požartovať o všetkom. Učivo nám vysvetľuje, ak treba, aj viackrát. Minule sme sa asi desať razy spýtali, ako sa odmocňuje. Neverili sme, že nám to s úsmevom na tvári vysvetľovala znova a znova. Nám by už z toho asi praskli nervy. Takú trpezlivosť, akú má ona, nemá nikto na svete. Ak by sme spojili slová milosť, láskavosť, perfektný prístup k žiakom, povedali by sme iba – pani učiteľka Sedmáková."

Do ankety sa v jej ôsmom ročníku zapojilo 3 653 žiakov, ktorí prihlásili 77 učiteľov. Hodnotiacej porote predsedala tak ako po minulé roky PaedDr. Eva Klikáčová z Odborového zväzu pracovníkov školstva a vedy na Slovensku.

„Je to úžasný pocit získať takéto ocenenie. Veľmi ma teší, ako intenzívne to deti prežívajú. Naplnilo ma to novou energiou a teším sa na ďalšiu prácu," neskrývala radosť Katarína Sedmáková. Povolanie učiteľky dostala do vienka už pri narodení, narodila sa na Deň učiteľov. „Učiteľstvo sa nedá ro-

(pokračovanie na strane 3)

Biotechnológia a farmakológia na vzdelávacom DVD pre učiteľov

Vďaka inovačným procesom vo vzdelávaní a národnému projektu *Vzdelávanie učiteľov v súvislosti s tvorbou školských vzdelávacích programov* vzniklo ďalšie inštruktážne DVD, multimediálna pomôcka pre učiteľov chémie v stredných odborných školách. Podklady na jeho tvorbu zabezpečoval špecialista na chémiu liečiv a prácu s nebezpečnými chemickými faktormi Mikuláš Bartal zo Strednej odbornej školy chemickej v Bratislave. Porozprávali sme sa s ním o tom, ako táto pomôcka zatraktívni vyučovanie chémie.

Pán Bartal, prostredníctvom ukážkovej hodiny sa prihovárate neobmedzenému počtu pedagógov i žiakov. Naznačujete istú metodiku, inými slovami, ukazujete, ako chémiu vyučovať v strednej odbornej škole. Nemôže to byť ani inak, keď sme ako ľudstvo objavili modernejšie informačné zdroje a dostali sa azda na vrchol z hľadiska vyspelosti informačno-komunikačných technológií...

Áno, môžeme povedať, že vďaka jednoduchosti a praktickosti DVD nosičov dnes dokážeme atmosféru a komplexnosť vyučovacej hodiny transportovať do neobmedzeného počtu škôl. Aj DVD s názvom *Chémia* je príkladom tejto snahy. Neposkytuje nové pokusy alebo snahu o dokonalý herecký výstup zúčastnených učiteľov alebo žiakov ani o bezchybnosť podania učiva. Podstatou natáčania bolo poskytnutie metodickej schémy pre vyučujúcich. Vyučovanie a obzvlášť prezentácia praktických momentov má pevné metodické základy od začiatku až do konca vyučovacej hodiny. Iba dodržaním týchto pilierov môže mať výučba úspech a poskytnutie informácií a zručností edukačný charakter.

Aj pedagógov iných predmetov zaujme približne hodinové video, ktoré obsahuje samostatné laboratórne cvičenia...

Presne tak, obsah DVD je rozdelený na tri časti a každá predstavuje samostatné laboratórne cvičenie. Vyučovanie sa vždy začína krátkym teoretickým úvodom, keď pedagóg vysvetlí žiakom princípy danej metódy, upozorní na možné riziká vzniku chýb, samozrejmosťou sú upozornenia z hľadiska dodržania bezpečnosti pri práci a napokon sa žiaci zoznámia s konkrétnymi pomôckami a chemikáliami, ktoré budú používať. Po teoretickej expozícii sa pristu-

(pokračovanie na strane 3)

Operačný program VZDELÁVANIE

Európska únia
Európsky sociálny fond

Moderné vzdelávanie pre vedomostnú spoločnosť / Projekt je spolufinancovaný zo zdrojov EÚ.
Kód ITMS: 26110130085

O čom sa na verejnosti príliš nehovorí

Mobbing v slovenských školách

Strany 4 a 5

Emocionalizácia ako jedna z ciest k humanizácii školstva

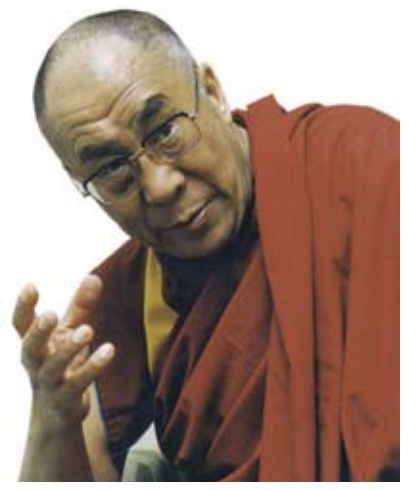

Strana 5

Hľadanie ľudskej identity v prieniku interpretácie literárneho textu

Strany 6 a 7

Moderné trendy v stredoškolskom odbornom vzdelávaní

ECVET

Strana 8

PREUKAZ

ITIC je už dostupnejší

V uplynulých týždňoch prešiel medzinárodný preukaz učiteľa ITIC zmenami, ktoré ocení nejeden učiteľ. Pravidelne pribúdajúce zľavy potešia držiteľov preukazu, ale teraz máme niečo aj pre učiteľov, ktorí sa ešte nerozhodli pre preukaz ITIC. Kým doteraz bolo na vystavenie preukazu ITIC potrebné potvrdenie od zamestnávateľa o pracovnom pomere, ktoré nesmelo byť v deň podania žiadosti staršie ako mesiac, dnes už táto podmienka neplatí, resp. platí iba obmedzene. Preukaz ITIC si môžu učitelia vyučujúci v hlavnom alebo vo vedľajšom pracovnom pomere v inštitúciách akreditovaných ministerstvom školstva zakúpiť v pobočkách CKM 2000 Travel, CK Liptour, Stahl Reisen a CA Prima alebo on-line na webovom sídle ITIC. Na vystavenie preukazu ITIC už nie je potrebné papierové potvrdenie od zamestnávateľa, pokiaľ je možné štatút učiteľa overiť na dostupných webových stránkach (napr. jeho školy a pod.).

Vylúčením tohto potvrdenia sa skrátil aj čas na vystavenie preukazu. Vo väčšine prípadov žiadostí o preukaz ITIC je možné štatút učiteľa overiť on-line. Vďaka tomu môže byť preukaz ITIC vystavený učiteľovi na počkanie na jednom zo spomínaných predajných miest. Ak sa rozhodne objednať si preukaz v pohodlí domova prostredníctvom webového sídla ITIC, preukaz mu bude v prípade možného on-line overenia vystavený a odoslaný nasledujúci pracovný deň od zadania objednávky.

Spomínanými zlepšeniami v procese vystavenia sa preukaz ITIC stáva dostupnejším pre ďalších učiteľov, aby tak mali v rukách nástroj pred nastupujúcou dovolenkovou sezónou, s ktorým ušetria pri cestovaní v zahraničí i na Slovensku, pri nákupoch či na kúpaliskách a v akvaparkoch.

(itic)

Agresia – popretie...

(dokončenie zo strany 1)

cimi firmami či politickými stranami. Moje dieťa, môj žiak je citlivý predovšetkým voči najbližším, a aj keď azda odbehne do slepej uličky, my, jeho dospelí, predstavujeme pozitívny obraz toho, kam sa môže vrátiť. Agresia je zlyhanie životného zmyslu, je nedostatok pozornosti voči mladému človeku, je zlý príklad tých, ktorí sú mu najbližšie.

Áno, celá história ľudstva je plná agresie, násilia, deštrukcie a vandalizmu, ale je okrášlená obrovskými výkonmi, nádhernou tvorbou a dojímavými medziľudskými vzťahmi. Nuž teda sústreďme sa v kantovskej výzve na tú lepšiu stránku ľudskej existencie, ukážme svojim deťom, ako sa dá pekne žiť, a pri ich výchove nezabúdajme na potrebnú sebakritickosť nás dospelých.

prof. PhDr. Ivan ŠTÚR, CSc.

Elektronizácia vzdelávacieho systému regionálneho školstva

NÁRODNÝ PROJEKT

Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu (MŠVVaŠ) SR a ním priamo riadené organizácie v súčasnosti realizujú viacero národných projektov spolufinancovaných zo zdrojov Európskej únie, ktorých súčasťou je aj dovybavenie škôl digitálnymi technológiami. K najnovším patrí národný projekt *Elektronizácia vzdelávacieho systému regionálneho školstva (EVS RŠ)*, do ktorého je v súčasnosti zapojených už 3 966 materských, základných a stredných škôl z celého Slovenska s výnimkou Bratislavského samosprávneho kraja.

Práve v tomto období začíname fázu distribúcie zazmluvnených dodávok digitálnych technológií, ktoré projekt do škôl prináša. Pre materské školy je určený súbor pozostávajúci z interaktívnej tabule s projektorom, notebooku a farebnej tlačiarne. Základné a stredné školy dostávajú interaktívnu tabuľu s projektorom a notebook. A tisícka škôl, ktoré predložili najatraktívnejšie projekty na využívanie digitálnych technológií v edukačnom procese, získa aj tablety na vybavenie modernej digitálnej učebne.

Distribúcia takéhoto množstva technológie je časovo i organizačne náročná a projektový tím národného projektu *EVS RŠ* je rád, že v tejto oblasti spolupracuje so skutočnými profesionálmi.

S rozvozom technológií sa začalo 5. mája a už do konca tohto školského roka bude v školách umiestnených 2 700 nových interaktívnych tabúľ s príslušenstvom. Celý proces distribúcie technológií je rozdelený na dve na seba nadväzujúce fázy – rozvoz a následnú inštaláciu, ktorá zahŕňa aj základné užívateľské zaškolenie dodávateľom. Počas obidvoch fáz zabezpečuje projektový tím zazmluvneným školám maximálnu organizačnú a informačnú podporu.

Projekt *EVS RŠ* má vo všetkých regiónoch Slovenska svojich kontaktných koordinátorov, pracovníkov Metodicko-pedagogického centra, partnerskej organizácie projektu, ktorí sú pripravení kedykoľvek osobne poskytnúť odbornú radu či potrebnú informáciu.

Projekt však nie je len o „ďalšom rozvoze techniky“, ako o ňom zjednodušene zvyknú hovoriť tí, ktorí si nevedia alebo nechcú predstaviť všetky benefity, ktoré rezortu školstva realizácia *EVS RŠ* prináša. Jeho hlavným cieľom je vybudovanie a vytvorenie funkčného elektronického vzdelávacieho systému a uvedenie jeho elektronických služieb do prevádzky.

Rozvinutie hlavného cieľa prináša ďalšie, špecifické ciele projektu:

- modernizáciu vzdelávacieho procesu s cieľom skvalitniť pripravenosť žiakov končiacich predprimárne, primárne a sekundárne vzdelávanie,
- implementáciu vybraných elektronických služieb pokrývajúcich životné situácie občana súvisiace s prístupom k vzdelaniu a možnosti elektronizácie s nimi súvisiacich procesov MŠVVaŠ SR,
- prepojenie školského vzdelávania a domácej prípravy žiaka za účasti rodičov a vytvorenie systému eGOV služieb a digitálneho vzdelávacieho obsahu,
- vytvorenie elektronickej podpory pre procesy vzdelávacieho systému regionálneho školstva, moderného vyučovania a digitálnej triedy.

A práve za takýmto krátkym a strohým výpočtom cieľov projektu *EVS RŠ* sa ukrýva najcennejšia a najrozsiahlejšia práca množstva odborníkov z oblasti informatiky a riadenia rezortu školstva, ako aj zo samotnej pedagogickej praxe, z rôznych typov slovenských škôl. Na spoločnom prieniku ich profesionality, odbornosti a skúseností z praxe projekt stavia postupné napĺňanie stanovených cieľov. A najmä o tom bude séria článkov, ktorými sa vám bude postupne prihovárať na stránkach Učiteľských novín.

Budeme radi, ak naše názory a skúsenosti budeme môcť rozšíriť aj o tie vaše. Navštívte naše webové sídlo www.digiskola.sk, kde nájdete všetky potrebné kontakty a aktuálne informácie. A ak budete chcieť alebo potrebovať – kontaktujte nás. Tešíme sa na spoluprácu s každou jednou školou, ktorá sa už do projektu zapojila alebo svoje zapojenie ešte len zvažuje. A vopred ďakujeme za spoluprácu všetkým odborníkom, ktorí ponuku spolupracovať na projekte *EVS RŠ* už prijali alebo ešte len príjmú!

Projektový tím národného projektu EVS RŠ

EVS RŠ

Tablety v školách

Od septembra 2014 sa v našich školách začnú používať jedny z najmodernejších učebných pomôcok súčasnosti – tablety. Sú naše školy pripravené na prácu s nimi?

Tablety ako učebné pomôcky sa používajú všade vo svete, či už v štádiu testovacom, alebo sa medzičasom stali bežnou súčasťou výučby. Aj slovenské školy, ktoré sú zapojené do národného projektu *Elektronizácia vzdelávacieho systému regionálneho školstva (EVS RŠ)*, začnú v budúcom školskom roku používať tablety ako učebnú pomôcku pre žiakov aj učiteľov.

Ak by sme sa na vhodnosť či nevhodnosť používania tabletov na vyučovaní opýtali žiakov, boli by ich odpovede celkom iste pozitívne a plné nadšenia. Deti tieto technológie skrátka milujú. Otázkou – a nielen u nás na Slovensku, ale aj v okolitých krajinách EÚ – však stále ostáva, ako pracovať s tabletom z didaktickej stránky.

Dňa 5. júna 2014 sa v priestoroch Art hotela Kaštieľ v Tomášove uskutoční konferencia venovaná práve práci s tabletom priamo na vyučovacej hodine. Svoje skúsenosti s tabletmi prednesú vyučujúci, ktorí s týmito technológiami pracujú už bezmála pol roka v rámci projektu *Škola na dotyk*.

Cieľom konferencie, ktorá nesie názov *Škola na dotyk LIVE*, je prezentácia výsledkov spomínaného projektu. Organizátori sľubujú bohatú diskusiu, ukážky z praxe, ako aj simuláciu vyučovacích hodín so žiakmi priamo na konferencii.

Účasť na konferencii je bezplatná, zabezpečená bude aj doprava z Bratislavy na miesto konania. Prihlásiť sa je potrebné čo najskôr, pretože počet účastníckych miest na konferencii je obmedzený. Viac informácií nájdete na webovom sídle projektu *Škola na dotyk*. **(si)**

Slovenskí žiaci úspešne obstáli vo vedomostnom teste o Európe a EÚ

E-TEST

NÚCEM
NÁRODNÝ ÚSTAV CERTIFIKOVANÝCH MERANÍ VZDELÁVANIA

Operačný program VZDELÁVANIE

Európska únia
Európsky sociálny fond

Moderné vzdelávanie pre vedomostnú spoločnosť/ Projekt je spolufinancovaný zo zdrojov EÚ

Testové úlohy o Európskej únii (EÚ) a spoločnej mene euro z predmetu občianska náuka budú súčasťou bohatej elektronickej banky úloh, ktorá bude jedným z výsledkov národného projektu *Zvyšovanie kvality vzdelávania na základných a stredných školách s využitím elektronického testovania (E-test)*, ktorý realizuje Národný ústav certifikovaných meraní vzdelávania (NÚCEM). Inšpiratívnym materiálom pre autorov úloh z občianskej náuky môže byť Medzinárodný výskum občianstva a občianskeho vzdelávania (ICCS) z roku 2009. Pre žiakov z Európy bol súčasťou testovania regionálny modul pozostávajúci z testu o EÚ a Európe a z dotazníka o postojoch a vzťahoch žiakov k občianskemu životu v EÚ a Európe.

V národnom projekte *E-test* NÚCEM vyškolil na tvorbu úloh z občianskej náuky doposiaľ 21 učiteľov z rôznych regiónov Slovenska. Z ich pedagogickej praxe vyplýva, že téma EÚ žiakov zaujíma, je však rozsiahla a náročná. Žiaci základných škôl vnímajú úniu skôr cez symboliku (zástava EÚ) a cestovanie do iných členských krajín, keď majú možnosť porovnávať situáciu doma a v zahraničí. Starší žiaci majú viac vedomostí z dejepisu a občianskej náuky, reagujú napríklad na debatu o rozšírení EÚ o Turecko, chcú poznať legislatívny proces v EÚ. Najmä maturanti, ktorí sú budúcimi prvovoličmi, sa pýtajú na politické zloženie Európskeho parlamentu (EP). Populárne sú stretnutia so slovenskými europoslancami priamo v sídle EP v Bruseli, učitelia by však – podľa vlastných skúseností – privítali častejšie návštevy našich europoslancov v školách, kde by na konkrétnych príkladoch prezentovali dianie v EÚ a jej politiku.

Najviac autorov úloh z občianskej náuky pre základné a stredné školy v rámci národného projektu *E-test* je v martinskom a košickom regióne (po 4) a v prešovskom a žilinskom regióne (po 3). V rámci národného projektu autori vytvoria testové úlohy na tému EÚ a eura v rozsahu, aký stanovuje štátny vzdelávací program pre občiansku náuku.

Ako sa uvádza vo výsledkoch medzinárodného výskumu, slovenskí žiaci boli pri vypĺňaní vedomostného testu o EÚ a Európe mimoriadne úspešní a prevýšili medzinárodný priemer. Podľa výsledkov výskumu žiaci vyjadrili veľmi ústretové postoje k EÚ, prejavili záujem o dianie v EÚ a ocenili jej prínos pre rozvoj spoločnosti na Slovensku. V položke *Miesto zasadnutia EP a voľba jeho členov, financovanie EÚ a jej ďalšie rozširovanie* sa žiaci zo Slovenska umiestnili na špičke rebríčka krajín s 88,3-% úspešnosťou. Mnohí z našich žiakov, ktorí sa zúčastnili testovania, budú v májových voľbách do EP prvovoličmi. Napríklad na otázku, kto volí poslancov do EP, odpovedalo správne 67,6 % slovenských žiakov, pričom správnu odpoveď v ČR vedelo iba 24,7 % žiakov a podobné výsledky ako českí dosiahli aj žiaci z ostatných členských krajín EÚ a zo Švajčiarska. SR vstúpila do EÚ roku 2004 a v čase testovania sa jej súčasťou cítilo 80,5 % žiakov. Hrdých na členstvo Slovenska v EÚ bolo až 91,9 % žiakov. Pozitívny postoj mali aj k spoločnej mene euro. Žiaci súhlasili s výrokmi, že euro prináša krajinám viac výhod ako nevýhod (88,1 %) a že im môže zaistiť väčšiu ekonomickú silu (86,5 %). Na porovnanie, českí žiaci boli skôr odporcami spoločnej meny a ďalšieho politického zjednocovania EÚ. Prekvapivo málo slovenských žiakov (38,6 %) vybralo ako pravdivý výrok, ktorý sa týkal práv občanov únie, konkrétne, že štúdium je možné v ktorejkoľvek členskej krajine bez povolenia. I tento výsledok bol však lepší ako u žiakov z ostatných krajín EÚ a zo Švajčiarska.

Slovenskí 14-roční žiaci podporili zjednocovanie európskych krajín pri riešení aktuálnych spoločenských problémov, napríklad pri ochrane životného prostredia či jednotnom postoji k mimoeurópskym krajinám.

NÚCEM publikoval výsledky výskumu roku 2012 vo forme národnej správy.

Monika VOLEKOVÁ, pracovníčka publicity národného projektu

UČITEĽSKÉ NOVINY
Dvojtýždenník o školstve a vzdelávaní

Vydáva Štátny inštitút odborného vzdelávania pod poradovým číslom 10/2014.

Adresa vydavateľa:
Bellova 54/a, 833 63 Bratislava,
IČO: 17314852

Učiteľské noviny vychádzajú ako súčasť národného projektu *Vzdelávanie učiteľov v súvislosti s tvorbou školských vzdelávacích programov*.

Adresa na doručovanie pošty:
Vydavateľstvo Parentes
P. O. Box 17, 902 01 Pezinok
e-mail: uciteliazneba@gmail.com

Šéfredaktor:
PhDr. Ľubomír Pajtinka, PhD.,
tel.: + 421 904 700 570,
e-mail: uciteliazneba@gmail.com

Redakčný tím:
Prof. PhDr. Miron Zelina, DrSc.,
e-mail: zelina@fedu.uniba.sk

Dušan Mikolaj,
e-mail: dusanmikolaj@gmail.com

Mgr. Milan Soukup,
e-mail: mgr.milan.soukup@gmail.com

Mgr. Tomáš Mikolaj,
e-mail: mykolight@gmail.com

Design:
Branislav Malík, ARTWORK

Nevyžiadané rukopisy nevraciame.

Redakcia si vyhradzuje právo upraviť titulok príspevku a vykonať v rukopise potrebné štylistické, jazykové a ďalšie úpravy, ako aj rozhodnúť o jeho nezaradení.

Redakcia sa nemusí stotožňovať s obsahom príspevkov.

Forma zverejnenia:
internetová stránka vzdelávacieho portálu ŠIOV: http://distancne.vzdelavanie.siov.sk/mod/folder/view.php?id=25.

Workshopy a konferencie sú skvelou bodkou za projektmi

ASFEU

Zo 703 projektov opatrenia *Premena tradičnej školy na modernú* operačného programu Vzdelávanie je už takmer polovica zrealizovaná. Mnohí z prijímateľov finalizujú svoje aktivity práve v tomto roku. Záverečnú etapu niektorých projektov tvoria workshopy a konferencie aj za účasti pedagogickej i laickej verejnosti, kde sú prezentované výsledky a prínosy implementácie. Príkladom sú dve podujatia prijímateľov, ktorí realizovali svoje projekty prostredníctvom Agentúry Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu SR pre štrukturálne fondy EÚ (ASFEU). Finančne sú podporené z Európskeho sociálneho fondu.

Inovácia metód vzdelávania

V marci sa uskutočnil workshop so záverečným zhodnotením projektu *Inovácia metód vzdelávania na ZŠ Obchodná* v Sečovciach, ktorý priniesol počas svojho trvania žiakom i pedagógom nové poznatky, zavedenie digitálneho vyučovania, ako aj inováciu výučby na podporu čitateľskej gramotnosti. Aktivity kládli dôraz na zlepšenie spôsobilosti žiakov porozumieť písanému textu, jeho ďalšiemu využitiu s väzbou na matematickú, digitálnu a prírodovednú gramotnosť, komunikatívne či sociálne a občianske kompetencie. Zaradenie hier, súťaží, simulačných a situačných metód, projektov, spôsoby riešenia konfliktov, verejné prezentácie prác sa stali neodmysliteľnou súčasťou nového systému výučby v škole. Netradičné metódy výrazne prispeli k podpore detí v tvorivom myslení a vo vyjadrovaní vlastných názorov.

Agentúra Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu SR pre štrukturálne fondy EÚ

Operačný program VZDELÁVANIE

Európska únia
Európsky sociálny fond

Moderné vzdelávanie pre vedomostnú spoločnosť / Projekt je spolufinancovaný zo zdrojov EÚ.

Počas workshopu pedagógovia predstavili svoju prácu, výstupy za jednotlivé predmety, prácu s interaktívnou tabuľou, motivačné a výkladové prezentácie. Prítomní si tak mohli vytvoriť predstavu o priebehu projektu, práci projektových pedagógov, ako aj zúčastniť sa prehliadky novozakúpených didaktických prostriedkov, učebných a literárnych pomôcok a novovytvorených publikácií na jednotlivé predmety.

Zo záverečného workshopu.

„Veríme, že stretnutie ponúklo prítomným zástupcom škôl množstvo nápadov, ako učiť lepšie, modernejšie a zaujímavejšie,“ zhodnotila riaditeľka sečovskej školy Mária Kešeľová, ktorá zároveň plnila aj úlohu projektovej manažérky. Škola na projekt získala nenávratný finančný príspevok vo výške 229 374,90 eur.

Konferencia s medzinárodnou účasťou

Spojená škola na Letnej ulici v Poprade zorganizovala koncom apríla pod záštitou primátora mesta Popradu Antona Danka konferenciu pre pedagogickú, odbornú a laickú verejnosť. Škola realizovala projekt *Napĺňame výzvy modernej školy: Text ako komunikačné médium a univerzálny nástroj vzdelávania v 3. tisícročí*. Na konferencii boli zodpovedané mnohé zaujímavé otázky, napríklad, ako využívať európsky priestor, ako sa učiť od najlepších, ako efektívnejšie prepájať formálne vzdelávanie s neformálnym, a mnohé iné. Svoje skúsenosti a postoje priblížili aj pozvaní hostia z Holandska a Čiech. Projekt, ktorý bol podporený nenávratným finančným príspevkom vo výške 282 612 eur, je tematickou súčasťou päťročného experimentálne overovaného projektu troch škôl pod jednou strechou.

Odbor informovania a publicity ASFEU

Zlatý Amos 2013 Mgr. Jozef Krišák dáva dobré rady novej pedagogickej kráľovnej.

Tento rok má Zlatý...

(dokončenie zo strany 1)

biť bez nadšenia. Učitelia by mali byť lepšie ohodnotení, hoci to nie je len o peniazoch. V štátnej pokladnici by sa mali nájsť peniaze na adekvátne odmeňovanie, lebo učitelia robia síce prácu krásnu, ale – ak ju chcú robiť kvalitne – aj veľmi ťažkú,“ povedala nová nositeľka zlatej učiteľskej korunky. „Robíme veci navyše, a deti si vážia a cítia, ak to robíte úprimne,“ priznáva obľúbená pedagogička a k výhre dodáva: „Mám ešte stále skvelé, i keď zmiešané pocity. Myslím si, že v ankete bolo veľa skvelých učiteľov a je mnoho aj tých, ktorí neboli nominovaní, ale robia prácu radi a zo srdca.“

V internetovom hlasovaní získala titul Amos Sympaťák spolu so šekom na tisíc eur Ing. Katarína Ondrejková zo Strednej odbornej školy (SOŠ) Stará Ľubovňa. Titul Zlatá škola a tisíc eur získala SOŠ na Ostrovského ul. v Košiciach.

„Snahou vedenia našej školy je vytvárať priestor a čo najlepšie podmienky pre pedagógov i žiakov. Súčasne sa snažíme presadzovať ľudskosť vo vzťahu k deťom, rešpektujeme ich osobnosť. Teší ma, že školu nominovali pedagógovia i žiaci,“ povedala riaditeľka víťaznej SOŠ Ing. Elena Tibenská.

„Hlavnou myšlienkou projektu Zlatý Amos je podporiť učiteľov a popularizovať ich povolanie,“ priblížila riaditeľka ankety Renáta Vadásyová. Učiteľov do ankety prihlasujú ich žiaci, ktorí napíšu o svojom pedagógovi príbeh. Anketa vyzdvihuje vzťah medzi žiakmi a učiteľmi. Vedie žiakov k tomu, aby ukázali celému Slovensku svojich učiteľov, ktorí im dávajú do života nielen vedomosti, ale aj dobrú výchovu. Z celkového počtu 77 prihlásených učiteľov bolo najviac z Košického kraja – až 28. Prekvapením bolo, že medzi postupujúcimi bolo aj päť riaditeľov škôl. Celú anketu noblesne moderoval a jej tvárou je už druhý rok nielen spevák, ale súčasne aj učiteľ Igor Timko, ktorého poznáme viac zo skupiny No Name. Do ďalších vydaní UN pripravujeme rozhovory s novou Zlatou Amoskou i s Igorom Timkom.

Ľubomír PAJTINKA
Foto autor

Biotechnológia a farmakológia...

(dokončenie zo strany 1)

puje k samotným praktickým činnostiam, pričom aj tie sa skladajú z rôznych fáz. Dôležitou súčasťou je primeraná aktivita samotného pedagóga pri problémových krokoch a pri fázach, keď je nevyhnutné získať nové zručnosti alebo automatizovať už dávnejšie získané. Priebežnou kontrolou je zaistená úspešnosť výsledkov práce. Na konci sa pristupuje k hodnoteniu dosiahnutých výsledkov. Tie sa väčšinou hodnotia skupinovo, aby i ostatní žiaci mali možnosť získať potrebné znalosti. Nikdy nemôže byť zanedbaná pochvala žiakov, a to nielen za dobré výsledky, ale ani za snahu, za usporiadanosť na pracovisku, precíznosť... Je veľmi užitočné, ak sú vyučovacie hodiny usporiadané v rozvrhu tak, že žiaci po aktívnej laboratórnej práci majú možnosť svoje výsledky ihneď spracovať. Táto kombinácia laboratórneho prostredia a prostredia učebne informatiky dodáva celému procesu určitú kontinuitu, ktorá má nielen profesionálny, ale i výchovný charakter.

Ak zoberieme do úvahy reálne prostredie a vybavenie stredných odborných škôl neprekvapí nás, že aj v rámci ukážkovej hodiny ste siahli po jednoduchších metódach. Buďme teda konkrétni a povedzme si, aké laboratórne práce ste zvolili pre DVD *Chémia*.

Bolo potrebné prispôsobiť sa reálnemu prostrediu a vybaveniu stredných odborných škôl, a preto sme sa zamerali na jednoduchšie, avšak z hľadiska opodstatnenosti pre vybraný študijný odbor vyhovujúce a praktické práce a metódy. Biotechnológia je vedný odbor, ktorý rieši i takzvanú voňavú chémiu. Ide o esenciálne oleje, ich izoláciu a dôkazy. Práve touto témou sa štartuje náš videofilm. Laboratórne prostredie Strednej odbornej školy chemickej v Bratislave poskytuje ideálnu pôdu na realizáciu práce. Pedagóg Ing. Zoltán Krascsenits je dlhoročný odborník z praxe a svoje praktické odborné skúsenosti zároveň i odovzdáva žiakom. V druhej časti DVD sa uskutoční práca so zameraním na mikrobiológiu. Laboratórium biochémie a mikrobiológie je špeciálne pracovisko našej školy, ktoré umožňuje aj náročnejšie práce, ktoré si vyžadujú sterilné alebo veľmi čisté prostredie. Výsledok práce sa hodnotí mikroskopicky. Hodinu vedie opäť Ing. Krascsenits, učiteľ a zároveň výkonný chemik v praxi. Práve prepojenie školského prostredia s aktívnou praxou dodáva učiteľovi potrebnú komplexnosť a profesionalitu. Tretia časť videa sa odohráva v prostredí laboratória farmaceutickej chémie. Liečivá i lieky je potrebné nielen syntetizovať alebo pripraviť, ale i veľmi prísne kontrolovať, analyzovať. V tomto laboratóriu žiaci praktizujú rôzne – aj zložitejšie – inštrumentálne metódy. Keďže zmyslom a témou DVD neboli samotné laboratórne metódy, ale ich metodické riešenie, zvolila sa metóda odmernej analýzy. V prvej fáze sa pripraví jednoduchý liek, ktorý sa titračnou metódou overí. Skúsenosti som čerpal najmä z praxe v tejto oblasti, ale, samozrejme, potrebné boli i teoretické znalosti, nadobudnuté ešte počas štúdia. V poslednom období sa veľký dôraz kladie na kvantifikáciu chýb pri analytických metódach, a preto sa okrajovo tento problém spomína práve v tejto časti metodického filmu.

Film bol primárne tvorený pre študijný odbor biotechnológia – farmakológia. Ktoré oblasti chémie ste brali do úvahy?

Prvá časť DVD má biotechnologický charakter, zameraný na izoláciu prírodných látok z biologických sústav, druhá časť je z oblasti mikrobiológie, ktorá je oblasťou explicitne nevyhnutnou na komplexnosť vyučovania biotechnológií, a posledná časť je zameraná na farmaceutickú chémiu, či už zo strany individuálnej prípravy liekov, alebo liekopisných analýz preparátov. Nemožno zanedbať dôležitosť informačno-komunikačných médií, a preto záver vyučovacieho dňa sa odohráva v miestnosti multimediálnej techniky. Žiaci s učiteľom tvoria vzorce v elektronickej podobe, ktoré následne kopírujú do svojich protokolov.

Multimediálne DVD je výbornou metodickou pomôckou, ktorá pomôže pedagógom v laboratóriách. Môže byť však zaujímavá aj pre skupinu učiteľov, ktorí nemajú možnosť vykonávať obdobné pokusy priamo v laboratóriu?

Samozrejme, keďže ide o metodickú pomôcku, primárnou skupinou sú učitelia, ktorí praktizujú laboratórne cvičenia. Ale prečítaním, vypočutím alebo pozretím si niečoho nového sa človek vždy dostáva k ďalším informáciám, možno získa nápady, rozšíri sa jeho paleta vedomostí. I toto video bolo koncipované s týmto úmyslom, čiže poskytnúť informáciu, či už o segmentácii vyučovacích hodín, alebo o možnostiach správneho využitia potenciálu laboratórneho prostredia. Všetky tri uvedené laboratórne práce sú zaujímavé, pestré a z hľadiska náročnosti ľahko zvládnuteľné. Práve preto môže byť film určený i žiakom, v ktorých sa vďaka zaujímavému prostrediu laboratórií môže prebudiť záujem o pestrofarebnú, užitočnú a dnes už i environmentálnu chémiu.

Mgr. Beáta REPÍKOVÁ,
manažérka publicity národného projektu

SOŠ

Investícia do kariérových poradcov

Systém výchovného a kariérového poradenstva už niekoľko rokov pomáha žiakom základných škôl vybrať si to správne povolanie, ktoré zohľadňuje ich záujmy, ako aj postoje, vedomosti a zručnosti. Na stredných odborných školách je poslanie kariérového poradenstva iné. Jeho úlohou je pomôcť žiakom zorientovať sa na trhu práce, pripraviť ich na možné budúce zmeny na trhu práce, prípadne na ďalšie vzdelávanie v príbuzných odboroch s väčšou možnosťou uplatnenia.

Národný projekt *Rozvoj stredného odborného vzdelávania*, ktorý realizuje Štátny inštitút odborného vzdelávania, vyškolí 400 kariérových poradcov, ktorí budú pôsobiť na stredných odborných školách vo všetkých krajoch s výnimkou Bratislavského. Cieľom tejto časti reformy systému vzdelávania a odbornej prípravy je intenzívna práca so žiakmi už počas štúdia. Kariéroví poradcovia tak v rámci svojej práce majú žiakom približovať možnosti ich uplatnenia, upozorňovať na možné riziká dôsledkov študijného nasadenia, správania, postojov a záujmov. Kariéroví poradcovia zároveň budú sieťovať vo svojom okolí relevantných partnerov, okrem rodičov či členov pedagogického zboru aj zamestnávateľov, samosprávu, štátnu správu i zástupcov tretieho sektora, teda všetkých, ktorí majú povinnosť a cítia zodpovednosť za to, aby absolvent školy mal dlhodobé uplatnenie na trhu práce. Cieľom je pripraviť pre zamestnávateľov čo najkvalitnejších a flexibilných zamestnancov. Predsedníčka Asociácie výchovných poradcov Alžbeta Dianovská vníma dovzdelávanie výchovných poradcov v oblasti kariérového poradenstva ako veľmi potrebné. Podľa jej slov je dnes vo svete kariérové poradenstvo jednou z najrýchlejšie sa rozvíjajúcich oblastí.

Skvalitnenie práce kariérových poradcov sa začne realizovať od júna tohto roka a potrvá do októbra 2015 a následne v období po ukončení projektu. Na verejných základných školách pôsobí približne 1 300 výchovných poradcov, na stredných odborných školách je ich približne 400 a na gymnáziách 200. **(rsov)**

INOVÁCIE

Pracovné zošity na odbornú prax

V novom školskom roku budú na žiakov stredných odborných škôl čakať pracovné zošity. Štátny inštitút odborného vzdelávania od nich očakáva najmä zlepšenie názornosti výučby a tiež zvýšenie jej efektívnosti, a to s prihliadnutím na individuálne schopnosti, zručnosti a vlastné študijné tempo žiakov.

Pracovné zošity majú podporovať aktivitu žiakov a tiež poskytovať podnety na ich samostatnú prácu, ako aj možnosti kontrolovať vlastné výsledky, pričom zabezpečia presun teoretických vedomostí do praxe. Príprava pracovných zošitov je ďalšou z aktivít národného projektu *Rozvoj stredného odborného vzdelávania*.

Súhrnne bude vytvorených 131 druhov pracovných zošitov na odbornú prax a odborný výcvik zameraných na hutnícke, strojárske, elektrotechnické, chemické, drevárske, stavebné a poľnohospodárske odbory, pričom každý pracovný zošit bude pozostávať minimálne z 50 strán. Ambíciou je, aby ich v školskom roku 2014/2015 využívalo 35-tisíc žiakov.

Na ich príprave sa podieľajú aj pedagogickí zamestnanci 21 pilotných centier odborného vzdelávania a prípravy vytvorených v rámci projektu. Práve ich autorstvo by malo zabezpečiť vysokú profesionálnu, ako aj odbornú i pedagogickú úroveň pracovných zošitov. **(mk)**

O čom sa na verejnosti príliš nehovorí

MOBBING

Marika je učiteľka s 20-ročnými pedagogickými skúsenosťami, ktorej veľmi záleží na tom, aby absolventi školy boli múdri, dobrí, šťastní, aktívni mladí ľudia. Učí na jednej strednej škole na východe Slovenska. Ešte donedávna chodila do práce usmievavá, šťastná, pretože práca učiteľky ju neskutočne baví a obohacuje. Akoby mávnutím čarovného prútika sa všetko zmenilo.

Marika je dnes vyradená zo všetkých aktivít v škole, znevýhodnená v každom ohľade. Učí napr. jeden deň v týždni, ako jediná v tejto škole, od 8.00 do 18.30 hod., čo je psychicky ťažko zvládnuteľné. Na poslednej porade bola vyhlásená za najhoršiu učiteľku v škole. Keď si dovolila opýtať sa na dôvod, odpoveď riaditeľky znela: „Jeden deň ste meškali pätnásť minút na hodinu.“ Viac argumentov k tomu, čo predchádzalo takéto rezolútne rozhodnutie a vyhlásenie, jej vedenie školy neposkytlo.

Marika nemeškala pätnásť, ale sedem minút, a to z dôvodu, že v daný deň vypli pre istú akciu zvonenie. Týmto rezolútnym vyhlásením pred všetkými kolegami riaditeľka natoľko zasiahla Marikinu ľudskú dôstojnosť, že to narušilo jej fyzickú kondíciu – bola niekoľko dní práceneschopná. V tejto škole pravidelne každý rok podáva niekoľko učiteľov výpoveď. Dôvod, prečo odchádzajú, je vždy rovnaký: sú obeťou mobbingu.

Táto škola však nie je na Slovensku jedinou, kde nefunguje všetko tak, ako má. Jednoducho, praktizuje sa tu mobbing, o ktorom väčšina učiteľov takejto školy zaryto mlčí a zatvára pred ním oči zo strachu z prepúšťania, mysliac si: „Tí, čo to robia, sú nepotrestateľní a ich pomsta znamená, že nenájdeš prácu nikde v regióne.“

Charakteristické črty mobbingu

- **Vedenie školy označí obeť za vinníka.** Učiteľ s vyše 20-ročnou praxou, s vysokým počtom kreditov, viacnásobne ocenený za vynikajúce pracovné výsledky, s pozitívnou spätnou väzbou od úspešných absolventov školy je vyhlasovaný za najhoršieho učiteľa, ktorý porušuje pracovnú disciplínu, neučí tvorivo, učivo vysvetľuje príliš vedecky, je pasívny, skrátka je neschopným učiteľom.
- **Vedenie školy kombinuje najrozmanitejšie postupy s cieľom poškodiť a vyradiť obeť z pracovného procesu.** Vedenie sa s niekoľkými ďalšími učiteľmi dohodne, že vyučovacie hodiny inovatívneho učiteľa nestoja za veľa, že sa sťažujú rodičia aj žiaci, že učiteľ nerobí dozory, nedodržiava dĺžku vyučovacej hodiny a podobne. Učiteľ dostáva predvolanie, urobí sa zápis z pohovoru, učiteľovi sa odoberie osobné ohodnotenie, odoberú sa mu vyučovacie hodiny a postup sa v rôznych obmenách opakuje. Za pár mesiacov sa v škole vystrieda niekoľko vyučujúcich, takže napr. druháci si zvykajú už na tretieho učiteľa matematiky. Neznesiteľná pracovná klíma, ťaživá atmosféra je prenášaná aj na žiakov.
- **V komunikácii prevláda tvrdošijné mlčanie, totálna absencia úprimného rozhovoru.** Písomnú požiadavku učiteľa riaditeľ buď úplne odignoruje, alebo odbije výhovorkou, že on nie je povinný odpovedať na listy učiteľa, popr. neodpovedá na otázky, ale iba uvedie bezobsažnú formulku: „Váš list beriem na vedomie.“ Riaditeľ vôbec nepočúva oprávnené pripomienky učiteľa.
- **Riaditeľ používa nerovnaký meter na lojálnych a tých, ktorí sú v jeho nemilosti.** Na ilustráciu uvádzame jeden príklad za všetky. Učiteľovi, ktorý v piatok učí iba jednu hodinu, nie je umožnené, aby odišiel o hodinu skôr (teda nemôže odísť v čase, keď nemá vyučovaciu povinnosť) a prišiel načas na kontinuálne vzdelávanie, pričom hodinu, o ktorú potrebuje odísť skôr, si chce nahrádzať vo štvrtky, keď by ostával v škole o hodinu dlhšie. Nie je mu to však povolené, zatiaľ čo iný, lojálny učiteľ môže odísť v deň, keď to potrebuje, zo školy skôr.
- **Dochádza k sabotovaniu práce šikanovaného učiteľa.** Sabotuje sa tvorba podmienok na prácu, dochádza k systematickému deptaniu, nepúšťaniu na vzdelávacie podujatia – celoštátne konferencie, workshopy, semináre, k odobratiu osobného počítača z kabinetu a podobne.
- **Šikanovaného učiteľa riaditeľ pozbavuje funkcií.** Okliešťuje jeho kompetencie, odoberá mu mnohé úlohy, ktoré prideľuje niekomu inému, ignorujúc, že ich riešenie napreduje a ich výsledky sú výborné. Namiesto nich mu prideľuje nové, nevďačné činnosti. Neposkytuje mu dostatok informácií na plnenie úloh, resp. poskytuje ich neskoro, z časového hľadiska dáva „šibeničné“ termíny.
- **Na poradách alebo pred kolegami je šikanovaný učiteľ stále kritizovaný, drobné, druhoradé chyby sú zveličované.** Učiteľ nemá možnosť povedať niečo na svoju obranu a obhajobu, pretože býva umlčaný mocenským zvolaním riaditeľa: „Dosť!“, popr. miernejším vyjadrením: „To tu rozoberať nebudeme, nie je na to čas“ a podobne.
- **Aplikuje sa nevšímavosť, nezáujem o úspech.** Za dobre vykonanú prácu riaditeľ šikanovanému učiteľovi neudelí pochvalu, verejné ocenenie, žiadnu formu morálneho ocenenia, nikdy mu nezablahoželá k dosiahnutiu úspechu v celoštátnej či medzinárodnej súťaži, úspechy pred ostatnými zamlčiava.
- **Príznačné je znevýhodňovanie pri odmenách.** Šikanovaný učiteľ ich nedostáva vôbec alebo sú minimálne, bez zdôvodnenia. Jeho výkon a schopnosti sú znevažované.
- **Šikanovaný učiteľ je nenápadne uvrhovaný do izolácie.** Mnohí kolegovia, s ktorými šikanovaný učiteľ vychádzal predtým veľmi dobre, sa s ním zrazu už takmer nebavia. Niektorí sa obávajú, že ak by ich riaditeľ videl komunikovať so šikanovaným učiteľom, jeho hnev by sa mohol preniesť na nich, takže vo vzťahu k riaditeľovi radšej uprednostňujú servilné správanie.

Čo je mobbing

Mobbing sa podľa odbornej literatúry definuje ako určitý druh rafinovaného šikanovania na pracovisku. Obyčajne predstavuje najrôznejšie formy znepríjemňovania života pri práci, v zamestnaní. Charakteristická je preň skrytosť, rafinovanosť a zákernosť.

Určitou podskupinou mobbingu je bossing. Bossing je špecifický najmä tým, že šikanovania sa dopúšťa nadriadený pracovník. Ide teda o vedomú činnosť (správanie a pôsobenie) nadriadeného, ktorá poškodzuje podriadeného pred ostatnými kolegami, čím všemožne znemožňuje jeho prácu. Obyčajne sa z kroka na krok vyvíja a stupňuje. Táto „šikana“ potom podstatnou mierou zhoršuje vzťahy na pracovisku a zvyšuje aj kult osobnosti vedúcich zamestnancov.

Kto tvorí vzorku obetí

Reprezentatívnu vzorku obetí netvoria lajdáci, ale naopak, práve pedantní, tvoriví, ambiciózni, sebavedomí, inteligentní, výkonní, úspešní jedinci. Jedinci, ktorí sú ochotní pracovať aj navyše, ale keď si začnú presadzovať zákonný nárok na to, čo im patrí, alebo keď majú slabšie obdobie, keď poľavia v maximálnom pracovnom nasadení, hneď sa stávajú terčom psychoteroru a útoku nadriadených alebo spolupracovníkov. Hlavným motívom mobbingu zväčša býva odlišnosť obete – výnimočné pracovné výkony, výsledky a podobne.

Obeťou mobbingu býva ten, kto sa v kolektíve, kde sú si ľudia viac-menej podobní, v niečom – niekedy málo podstatnom – odlišuje. Ten, kto prejavuje vyššiu mieru nezávislosti, slobody, je iniciatívnejší, kto nejakým spôsobom vyčnieva zo šede priemernosti. Najviac zasiahnutí sú tí, ktorí majú vyšší stupeň vzdelania. Nonkonformní, obľúbení, nezávislí v myslení, tí, ktorí získali verejné uznanie. Ľudia s výbornými pracovnými výsledkami, neobyčajné talenty, silní introverti, dobre integrované a stabilné osobnosti. Tí, ktorí prejavia iný názor na riešenie pracovných úloh, stavajú sa do roly opozície, odvážia sa vzoprieť, negatívne reagujú na autoritatívnosť, nesúhlasia so zlým štýlom riadenia, odmietajú sa bezvýhradne podriadiť.

Mobbér sa snaží umelo vytvárať stresové situácie, s tým, že ľudia pracujúci pod stálym stresom sú náchylnejší robiť chyby, prijímajú nesprávne rozhodnutia. Šikanujúci sa týmto usiluje vytvoriť obraz o protivníkovi ako o nespoľahlivom a neschopnom pracovníkovi. Snaží sa tak upevniť si svoju pozíciu.

Riešenie mobbingu

Jediným východiskom z tejto nezávideniahodnej situácie sa učiteľom doposiaľ javí nedobrovoľný odchod z takejto školy na inú školu, takú, v ktorej majú všetky možnosti otvorené, výborné vzťahy s riaditeľom, výborné platové podmienky, skvelé možnosti na osobný a profesijný rast a podobne. Vyriešili tým síce svoju nelichotivú situáciu, avšak neodstránili problém, ktorý v starej škole naďalej bujnie a rozrastá sa. Aby sme však neboli zle pochopení, nič týmto učiteľom nevyčítame. To, že sa mobbing školám nevyhýba, je podľa nášho názoru a názoru viacerých kolegov, s ktorými sme o tejto téme diskutovali, záležitosťou chyby systému. Riaditeľ, vedúci pracovník by mal mať vysoké osobnostné a charakterové kvality, pretože pracuje s ľuďmi. Žiaľ, toto kritérium sa spomína až na konci konkurzov na riaditeľa, pritom by malo byť na prvom mieste! Vo výberovom konaní na miesto riaditeľa by malo byť rozhodujúce, akými osobnostnými a charakterovými kvalitami sa potenciálny kandidát vyznačuje. Ako ho hodnotia úspešní absolventi školy či iné osobnosti, s ktorými mal možnosť doposiaľ spolupracovať.

Aký postup zvoliť

Najdôležitejšie je nemlčať! Je potrebné prerušiť bariéru ticha, prekonať strach. Dokázať sa postaviť za seba a svoje oprávnené požiadavky. Je nevyhnutné uvedomiť si, že mobbing alebo ostatné formy týrania patria k technikám, ktorých základom je strach agresora, že stratí svoju pozíciu (moc). Agresor vníma schopného učiteľa ako hrozbu, preto je veľmi dôležité, aby si takýto učiteľ neprestal veriť, nepochyboval o svojich schopnostiach, nevzdával sa, nebol apatický, nerezignoval a neopúšťal svoje pracovisko.

Ako má šikanovaný učiteľ reagovať na nevhodné prejavy agresora? Akým spôsobom má odraziť jeho útoky? Na útoky treba reagovať s pokojom, teda nedať sa vyprovokovať, nenechať sa vyviesť z duševnej rovnováhy. Hovoriť priamo, s úsmevom na perách vety typu: „Z vašich reakcií je zrejmé, že sa mnou cítite ohrozený, a nepovažujem ich za hodné mojej odpovede. Útočenie na iných nie je prejavom manažérskych schopností.“ Pokiaľ to nepomôže a riaditeľ naďalej pokračuje v psychickom terore, treba ho upozorniť, že jeho konanie možno pokladať za šikanovanie, a požiadať ho, aby s bossingom prestal.

Treba mať pritom neustále na pamäti, že mobbing je vedený s cieľom vyradiť obeť z pracoviska – spôsobiť jej prepustenie. Cieľom mobbingu je zabezpečovanie slepej poslušnosti druhých skrze pokorenie a obetovanie jedného! Správa pre druhých, že obeťou sa môže stať každý, keď si na to či ono nedá pozor – tzv. manažment strachu. Zdiskreditovať, dehonestovať, zastrašiť, zraniť, trápiť, izolovať a podriadiť obeť. Účelom mobbingu je vypudiť obeť z pracoviska alebo znemožniť jej ďalší kariérny postup. Psychický agresor postupuje s cieľom zastrašiť obeť a okolie. Izolovať spolupracovníka od kolektívu, dosiahnuť zosadenie obete z funkcie, preradenie na inú pozíciu. Docieliť rozviazanie pracovného pomeru, nehľadiac na skutočné profesionálne kvality.

Na koho je možné obrátiť sa

1. Šikanovaný učiteľ sa môže obrátiť na radu školy. Rada školy by mala žiadať od riaditeľa vysvetlenie postupov (napr. na základe čoho riaditeľ verejne vyhlásil učiteľa za najhoršieho) – písomne alebo na schôdzi.
2. Môže sa obrátiť na odbory, zriaďovateľa školy, Štátnu školskú inšpekciu.
3. Môže informovať inšpektorát práce.
4. Môže upovedomiť organizácie, ktoré priamo šikanovanie na pracovisku rieši vo svojej agende, napr. Slovenské národné stredisko pre ľudské práva, občianske združenie Práca a vzťahy, Nové školské odbory (pre členov Nových školských odborov sa uplatňuje právna ochrana podľa stanov).
5. Môže podať žalobu na súd (organizácie uvedené v bode 4 sú po preskúmaní prípadu schopné šikanovaného učiteľa právne zastupovať a taktiež sformulovať podanie).

Najmä sa však netreba nechať znechutiť a odradiť žiadnymi negatívnymi a neprajnými formuláciami typu „kategoricky odmietame tvrdenia o prípadnom šikanovaní“ či „problémový učiteľ je notorický sťažovateľ“. Odporúčame byť stále aktívnym a neprestajne hľadať spojencov, a to nielen medzi učiteľmi na vlastnom pracovisku, ale aj medzi bývalými kolegami. Verte, že bývalí zamestnanci, ktorí pre šikanovanie zo školy odišli, ochotne na súde dosvedčia, aké pomery na uvedenom pracovisku vládli, keď tam pracovali. Ak riaditeľ uvádza nepravdivé informácie, napr., že učiteľ sa nikdy nepodieľal na príprave a organizovaní žiadnej školskej akcie, pričom tento učiteľ dlhé roky vykonával v škole garanta študentskej rady, odporúčame dotyčnému učiteľovi, aby vyhľadal bývalého predsedu

študentskej rady, ktorý potvrdí nepravdivosť slov riaditeľa.

A napokon, čo je najpodstatnejšie, nech sa riaditeľ rozhodne používať akékoľvek neférové postupy na diskreditovanie učiteľa, v ktorom vidí svojho konkurenta, nikdy sa mu nepodarí vymazať výsledky dlhoročnej práce takéhoto učiteľa, odstrániť renomé budované učiteľom za roky čestne odvádzanej práce, ktorú má nadovšetko rád.

Jadro problému

Považujeme za potrebné zdôrazniť, že jadro úspechu každej školy spočíva v talente, tvorivosti, odbornosti a dobrých medziľudských vzťahoch. Nútený odchod zamestnancov by preto mal byť až posledným možným riešením. Ak chceme v našej republike naplniť víziu ďalšieho rozvoja výchovy a vzdelávania, zakotvenú v Národnom programe výchovy a vzdelávania v SR na najbližších 15 až 20 rokov, známom pod menom Milénium, ktorý bol prijatý a schválený Národnou radou SR a vládou Slovenskej republiky roku 2002, v školách musia byť nevyhnutne vytvorené **také podmienky a podnetné prostredie, aby si každý učiteľ mohol svojou prácou vytvoriť dôstojné postavenie**. Aby sa každému učiteľovi oplatilo pracovať na sebe a naplno sa venovať svojmu povolaniu!

Získavanie informácií o klíme školy

Za prospešné – a zároveň eliminujúce výskyt mobbingu v školách – považujeme aj získavanie informácií (viacerými nástrojmi) o klíme školy jej zriaďovateľom:

- Má škola vytvorený súbor hodnôt, ktoré považuje za dôležité?
- Rešpektujú všetci žiaci a zamestnanci školy ciele a hodnotový systém školy?
- Ponúka škola príjemné, bezpečné, vzrušujúce a meniace sa prostredie pre všetkých jej aktérov? Sú všetci motivovaní dosahovať čo najlepšie výsledky?
- Má interakcia spoločenstva žiakov, učiteľov a ďalších zamestnancov školy vysokú úroveň? Existuje medzi nimi klíma dôvery a rešpektovania?
- Vládne v škole podporujúca a podnetná klíma, klíma dôvery a otvorenej komunikácie?
- Poskytuje sa zamestnancom dostatočná sloboda a autonómia? Umožňuje sa im primerane riskovať?
- Majú žiaci, učitelia a ďalší zamestnanci školy vysoké očakávania vzhľadom na dosiahnuté výsledky?
- Pomáhajú starší žiaci mladším? Sú sledované neprípustné javy?
- Je v škole dobrá disciplína, nízka absencia?
- Podporuje škola kolegiálne interakcie? Vytvára profesionálne prostredie pre učiteľov (s pochopením pre ich potreby), dobré podmienky na prácu?
- Sú všetci motivovaní riešiť problémy?
- Je správanie sa riaditeľstva školy voči všetkým zamestnancom korektné?
- Vyznačuje sa škola vysokou migráciou učiteľov? Akými opatreniami sa usiluje znižovať ju?
- Oceňuje sa v škole iniciatíva, tvorivosť, hľadanie, experimentovanie viac alebo menej ako formálne znaky práce (disciplína, účasť na pracovisku, poriadok a pod.)?
- Podieľajú sa na rozhodovaní všetci, ktorých sa rozhodnutie týka?
- Pripúšťa sa v škole konštruktívna kritika riaditeľa, za ktorú nie sú kritizujúci prenasledovaní? Je prijímaná s pochopením?
- Podporuje sa odborný rast všetkých učiteľov?
- Umožňuje sa voľnosť myslenia i vyjadrovania či orientácia na inovácie? Prijímajú sa s pochopením nové myšlienky, nápady, návrhy, odporúčania radových učiteľov?
- Vládne medzi učiteľmi dôvera a spolupráca?
- Prevláda medzi učiteľmi optimizmus a pozitívna orientácia na prácu alebo pesimizmus a pasivita?
- Má riaditeľ svojich obľúbencov, ktorí mu donášajú na ostatných?
- Môžu učitelia bez obáv vyjadrovať svoje názory?
- Podporuje a vyžaduje sa samostatnosť, aktivita a tvorivosť učiteľov?
- Má riaditeľ odbornú alebo administratívnu autoritu?
- Prevažujú v škole pozitívne stimuly za prácu (pochvaly, povzbudenie, finančné odmeny) alebo negatívne (tresty, finančné postihy a pod.)?
- Je riaditeľ spravodlivý človek?
- Prevláda v škole orientácia na náročnosť, snaha byť medzi najlepšími alebo skôr orientácia na priemernosť?
- Stojí učiteľovi za to, aby sa zaoberal novými myšlienkami, aby experimentoval s novými nápadmi?
- Sú schopnosti každého učiteľa plne využívané?
- Sebarealizujú sa učitelia viac mimo pracoviska?

Ak chceme na Slovensku **vychovávať ľudí múdrych** (vzdelaných, tvorivých, inovatívnych) – s vysoko rozvinutou schopnosťou myslieť a učiť sa, aktívne a tvorivo riadiacich svoju vlastnú budúcnosť, pripravených úspešne sa uplatniť na rýchlo sa meniacom európskom trhu práce, **dobrých** (čestných, morálnych, charakterných) – uznávajúcich a uplatňujúcich morálne hodnoty (všeľudské mravné hodnoty – pracovitosť, húževnatosť, čestnosť, pravdovravnosť, nezlomnosť, atď.), ctiacich si seba i iných, ctiacich si život a svet okolo nás, **aktívnych** (samostatných, pracovitých, iniciatívnych) – chápajúcich seba, iných, život okolo seba, zodpovedných za svoje vzdelávanie a konanie, samostatných v rozhodovaní i konaní, a **šťastných** (vyrovnaných, zdravých) – všímajúcich si drobné „maličkosti“, tešiacich sa z malých radostí nadobúdaných počas intenzívneho, plnohodnotného prežívania každého dňa, potom učitelia musia mať možnosť vo väčšej miere **rozvíjať svoju tvorivosť v práci, samostatnosť v rozhodovaní**, vnoriť sa do svojej pedagogickej práce celou svojou osobnosťou. Učitelia musia mať vytvorené **adekvátne pracovné podmienky**, ku ktorým nevyhnutne patrí voľnosť výberu učebníc, výberu metód a spôsobov vzdelávania, motivačné platové ohodnotenie, delegovaná zodpovednosť, participácia na riadení školy, participácia na cieľoch a vízii školy, možnosť permanentného vzdelávania sa. Učitelia nesmú byť namiesto oceňovania postihovaní disciplinárnymi opatreniami a prepúšťaním!

Ak chceme vychovať ľudí čestných, spravodlivých, láskavých, zodpovedných, vytrvalých, takých, ktorí robia to, čo je správne, dobré a pravdivé, naše školy musia byť postavené na základoch humánnosti, demokracie, empatie, tolerancie, prosociálneho správania, cítenia a erudovanosti. Jednoznačne sa musia vyznačovať tvorivou atmosférou, demokratickým ovzduším, zdravým, podnetným prostredím. Musia ich riadiť múdri, dobrí, inovatívni riaditelia!

PaedDr. Erika PETRAŠKOVÁ, PhD.
Ilustrácia blogg.bt.no

Emocionalizácia ako jedna z ciest k humanizácii školstva

NOVÉ TRENDY

Emócie tvoria kvalitu života. Sprevádzajú nás a určujú cestu od narodenia až do chvíle smrti. Preto by mal byť jednou zo základných priorít pedagóga primerane citlivý prístup k svojim zverencom. Prístup na základe emocionalizácie.

Podrobný teoretický opis tohto prístupu môžeme nájsť v diele prof. Mirona Zelinu *Stratégie a metódy rozvoja osobnosti dieťaťa*, kde Zelina popisuje emocionalizáciu v rámci systému KEMSAK. (Názov KEMSAK je akronymom systému, ktorý obsahuje 6 oblastí nonkognitívnych funkcií a procesov, ktoré sú súčasťou ľudskej osobnosti, no zároveň i cieľmi výchovy – K ako kognitivizácia človeka, E ako emocionalizácia osobnosti, M ako motivácia osobnosti, S ako socializácia osobnosti, A ako axiologizácia osobnosti, K ako kreativizácia osobnosti.)

Súčasťou emocionalizácie sú napríklad metódy empatie a akceptácie, patrí k nej však aj láskavosť a súcit, teda hodnoty, ktoré podľa XIV. dalajlámu oceňuje každý.

Toto tvrdenie XIV. dalajlámu, držiteľa Nobelovej ceny za mier, podporuje aj výsledok výskumu Jozefa Štefanoviča, ktorý obsahuje vyššie spomenutá kniha M. Zelinu. Respondentmi Štefanovičovho výskumu boli žiaci základných škôl, pričom Štefanovičovým zámerom bolo zistiť, ako si predstavujú ideálneho učiteľa. Podľa výsledkov výskumu by mal byť ideálny učiteľ *primerane prísny a náročný, ale pritom dobrý a uznanlivý, mal by mať rád študentov a stretávať sa s nimi aj mimo školy, mal by byť prívetivý, veselý, mal by vedieť zažartovať si so študentmi, spravodlivo ich známkovať (mal by sa ich pýtať na ich sebahodnotenie), mal by vyučovať zaujímavo a tak, že mu všetci rozumejú*.

Avšak dosiahnuť kombináciu uvedených vlastností a schopností môže byť značným problémom.

Rozdielnosť pohľadov

Učitelia sa, rovnako ako každý človek, stretávajú v živote s rôznymi emóciami. Rovnako ako ktokoľvek iný, aj učitelia niekedy zisťujú, že medzi emóciami, ktoré prežívali ráno a večer toho istého dňa, sú značné rozdiely.

Ako si teda udržať dobrú náladu, primeranú prísnosť aj prívetivosť?

Jeden z návodov nám poskytuje meditácia obsiahnutá v joge, ako súčasť myšlienkových smerov, ktoré majú pôvod najmä v oblasti Indie. Predstavuje akýsi hĺbkový ponor do nás samých, pričom má pozitívny efekt pri odbúravaní negatívnych emócií, akými sú hnev a nenávisť.

Druhom meditácie je aj kresťanská modlitba, v ktorej sa kresťania zamýšľajú, ďakujú a nechávajú odbúravať rôzne rušivé myšlienky, aby sa tak dokázali priblížiť Bohu. Často dokonca na meditáciu vyzýva priamo kňaz v kostole, keď žiada veriacich, aby sa oddali tichému ponoru do svojho vnútra, aby sa zamysleli nad svojimi životmi. Veriaci si takto v retrospektíve môžu uvedomiť, čo spravili dobre a čo nesprávne. Vzhľadom na to, že sústredenie je podstatou meditácie, a retrospektíva si takéto sústredenie nevyhnutne vyžaduje, možno považovať aj takéto výzvy kňazov za výzvy smerujúce k realizácii meditácie.

Je preto veľkou škodou, že na základe neznalosti podstaty meditácie kresťanské cirkvi na Slovensku vystúpili proti zavedeniu jogy v školách. Tá mala byť totiž zameraná najmä na jednoduché dýchacie a telesné cvičenia, ktoré slúžia na rozvoj sústredenia, a nie získanie mystických schopností, ktorými údajne oplývajú niektorí jogíni, a nemala slúžiť ani na priblíženie sa k indickým božstvám, ako sa obávali niektorí kňazi. Nazdávam sa totiž, že pravidelné meditačné cvičenia mohli predstavovať oporu pri rozvíjaní pozitívneho vzťahu učiteľov k žiakom a tým pádom aj pri napĺňaní funkcie emocionalizácie.

Neznalosť v spojení s predsudkami teda opäť, rovnako ako mnohokrát predtým v histórii, znovu zvíťazila.

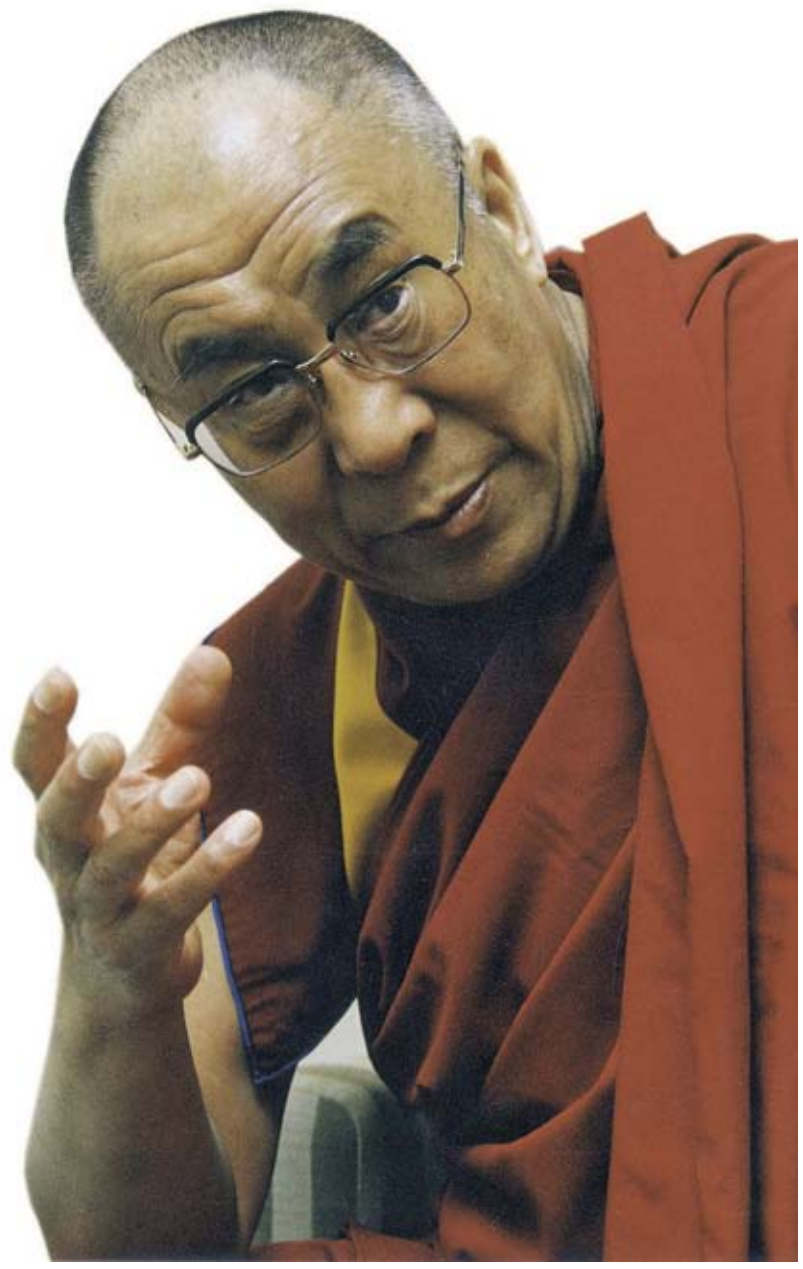

Od diktatúry k ľudskosti

No v niektorých školách je joga zavedená ako krúžok a v školskej praxi ostala tiež meditácia, len pod iným názvom. Označuje sa ako sebahodnotenie, rozbor citov, sústredenie, no môžeme ju nájsť aj pod slovným spojením relaxačné metódy.

A všetky spomenuté metódy, ktoré môžeme nájsť v takmer každom tematicko-vzdelávacom pláne, sú súčasťou emocionalizácie.

Z uvedeného vyplýva, že ak aj učiteľ sám priamo nepraktizuje meditáciu, k udržaniu dobrej nálady a primeranej prísnosti mu môžu pomôcť teoretické znalosti, napríklad aj o systéme KEMSAK, ktorý vo svojej podstate vedie k humanizácii školstva, k aplikácii meditačných techník v školskej praxi a tým aj k formovaniu učiteľa, ktorý je vo vzťahu k žiakom pomocníkom, a nie neomylnou autoritou.

Ako neomylné autority potrebovali učitelia pôsobiť najmä v časoch diktatúr, pretože to od nich požadovala samotná vláda. Dnes, keď vplyv diktatúr slabne a dochádza k liberalizácii spoločnosti, je už priestor aj na polemiky a prehodnocovanie toho, ktoré poznatky sú pre život nevyhnutné a v živote užitočné.

Odbúravajú sa prvky ideológie a ostáva demokracia ako taký druh politického zriadenia, v ktorom je umožnené všetkým občanom slobodne vyjadrovať svoje názory a po dosiahnutí istého veku sa zúčastňovať aj na vláde, spravovaní a riadení štátu. Vzhľadom na tieto procesy je logické, že vznikla požiadavka zmeniť školský systém a vytvoriť taký systém, ktorý bude viac vyhovovať požiadavkám doby.

Emocionalizáciu, láskavý a pozitívny prístup k žiakom preto možno považovať za logický a nevyhnutný dôsledok demokratizácie spoločnosti, čo potvrdzuje aj skutočnosť, že prototyp systému KEMSAK a najmä emocionalizáciu prejavujúcu sa pozitívnym vzťahom učiteľov k žiakom je možné nájsť už v Platónovej Akadémii či v učení Sokrata za čias aténskej demokracie.

Tento systém, ktorý možno vnímať ako cestu k humanizácii školstva, teda v konečnom dôsledku každou svojou zložkou prispieva k rozvoju tvorivého myslenia, k odbúraniu predsudkov učiteľov voči žiakom a k odstráneniu javu mechanického bifľovania bez porozumenia učivu.

Mgr. Pavol IČO,
Súkromné gymnázium, Galaktická ul., Košice, alokované pracovisko Kežmarok
Ilustračné foto stock.xchng

Literatúra:

ZELINA, M.: *Stratégie a metódy rozvoja osobnosti dieťaťa*. 1. vyd. Bratislava: Iris 1996. 233 s. ISBN 80-967013-4-7.

XIV. DALAJLAMA: *Meditace pro každý den*. 1. vyd. Praha: Pragma 2000. 416 s. ISBN 80-7205-791-X.

PLATÓN: *Euthydémos, Menón*. 4. vyd. Praha: Oikoymenh 2000. 130 s. ISBN 80-85241-56-9.

Hľadanie ľudskej identity v prieniku interpretácie literárneho textu

LITERÁRNA VÝCHOVA

Od rozhrania 2. a 3. tisícročia sa aj presadzovaním výpočtovej techniky, fungujúcej na princípe neustáleho zdvojnásobovania, výrazne zrýchľujú všetky ľudské činnosti. V slovenskej spoločnosti, organicky zakorenenej v európskom kultúrnom priestore, sa uskutočňujú viaceré spoločensko-politické, ekonomické a kultúrne „reformné“ zmeny, ktorých sprievodným javom v druhom desaťročí 21. storočia sa stala ekonomická a finančná kríza. Tento jav priamo zasahuje do ekonomicko-sociálneho stavu spoločnosti, pričom výrazne ovplyvňuje aj oblasť školského vzdelávania mladej generácie. V európskom integračnom procese v súvislosti s tým vznikajú aj nové historické úlohy v hľadaní určujúcich princípov spoločenského vývoja vo všetkých oblastiach spoločnosti.

Zároveň s ekonomickou prosperitou to predpokladá rozvíjať aj výchovu a vzdelávanie spojené s humanistickou morálkou a duchovnou kultúrou. Pri riešení aktuálnych problémov sa stáva kľúčovým nasmerovanie pozornosti na Človeka, ktorý realitu života spája s neustálym hľadaním odpovede na otázky o zmysle svojej (individuálnej) a ľudskej (kolektívnej) existencie v pozemskom, ako aj transcendentnom priestore.

Vedeckí pracovníci (najlepšie mozgy sveta) stále hlbšie prenikajú do tajomstiev života a vesmíru. Zvyšuje sa pravdepodobnosť objavenia tzv. božskej častice, čím by sa otvorila cesta poznávania vesmíru až k teóriám o paralelných svetoch. A „Božia myseľ“, o ktorej pôsobivo uvažoval A. Einstein, sa aj „einsteinovsky“ vysvetľuje ako „kozmická hudba rezonujúca naprieč hyperpriestorom“.

Popri „otváraní okien do vesmírnych diaľav“ si človek paradoxne v „zemskom“ priestore zatvára okná a stavia množstvo bariér pri odhaľovaní tajomstiev ľudskej duše. Prichádza k poznaniu, že Človek, parafrázujúc F. M. Dostojevského, je pre Človeka najväčšou záhadou. Prežívame situáciu, povedané s Andrejom Červeňákom, „aká tu ešte nikdy nebola – môže byť niečo dôležitejšie ako život, ako človek?“ Preto súčasné zmeny, prebiehajúce aj v biologicko-genetickej rovine, je potrebné vo všetkých spoločenských oblastiach zamerať na Človeka ako základnú hodnotu. Na tento účel je nevyhnutné humanizovať výchovu a vzdelávanie, lebo ide o kľúčové činitele pri celkovej kultúrnej kultivácii človeka ako jedinečnej bytosti.

Meniace sa školstvo

Zdá sa však, že načrtnuté problémové okruhy súčasného sveta neraz zasahujú školstvo v podobe prispôsobovania sa „súčasným trendom“. Na ilustráciu možno uviesť, že napríklad vo viacerých správach o stave školstva má jedno z dominantných postavení slovo „trh“, ale už menej sa hovorí o „dieťati“, „žiakovi“, „študentovi“. Mladý človek v týchto školských pozíciách sa vníma ako neskoršia „tovarová hodnota“ nájomnej pracovnej sily. Základom by sa však malo stať nielen uplatnenie sa absolventa na trhu práce, ale aj v ľudskej spoločnosti ako osobnosti nielen racionálnej a pragmaticky zmýšľajúcej, ale zároveň emocionálnej, cítiacej, túžiacej napĺňať svoje predstavy o Pravde, Kráse a Dobre. Často dochádza k paradoxu, keď tzv. „kvalifikovanosť“ rozširuje v spoločnosti nevzdelanosť. Kritickú analýzu tohto problému podal rakúsky vedec K. P. Liessmann: „Externí faktory – trh, zaměstnatelnost (*employability*), kvalita lokality a technologický rozvoj – jsou nyní ty standardy, kterým má ‚vzdělanec‘ dostát. Z tohto hlediska se jeví ‚všeobecné vzdělání‘ stejně postradatelné jako ‚rozvoj osobnosti‘. V rychle se proměňujícím světě, v němž se kvalifikace, kompetence a obsahy vědění údajně stále mění, se ‚nevzdělanost‘, tedy rezignace na závazné duchovní tradice a klasické vzdělání, stala cností, která jednotlivci umožňuje rychle, flexibilně a bez zatížení ‚vzdělanostním balastem‘ reagovat na neustále se měnící požadavky trhu.“ (*Teorie nevzdělanosti. Omyly společnosti vědění*. Praha: Academia 2008, s. 51)

Uvedené skutočnosti, ale aj ďalšie, či už negatívne, alebo pozitívne intenzívne ovplyvňujú výchovno-vzdelávací proces, najmä od začiatku 90. rokov 20. storočia, keď sa začalo nielen uvažovať, ale priamo aj reagovať viacerými reformnými krokmi v základnom a stredoškolskom vzdelávaní. Učitelia, ale aj žiaci sa ocitli v radikálne sa meniacej komunikačnej a hodnotovej situácii. Školy prestávajú plniť svoju tradičnú úlohu – sprostredkovať poznatky z rôznych vedných odborov, čo núti prispôsobiť výučbu všetkých predmetov základnej a strednej školy a meniť zaužívané pedagogické stereotypy. Do popredia vystúpila otázka kurikula či kurikulárnej prestavby.

Didaktické stereotypy

Vo vyučovaní materinského jazyka sa na základe komunikačne zameraného jazykovedného výskumu ukázalo ako podnetné zmeniť prístup v jazykovo-komunikačnom vyučovaní s presahom aj do literárnej zložky kľúčového predmetu základnej a strednej školy – slovenského jazyka a literatúry – s cieľom rozvíjať kultivovanú komunikačnú kompetenciu v materinskom jazyku. V legislatívnej podobe sa mnohé zmeny pri koncipovaní jazykovej, slohovej a literárnej výchovy zaviedli už v 80. rokoch 20. storočia. Inovovaný projekt učebných osnov literárneho vzdelávania na stredných školách, overovaný v rokoch 1984 – 1988, zdôrazňoval zásadu kvalitatívneho posunu od didaktiky pamäťového učenia k didaktike rozvoja tvorivého myslenia a tvorivých činností. Konkretizovaná bola nahrádzaním verbálnej produkcie hotových poznatkov o literatúre čitateľskou komunikáciou so slovesným umeleckým textom s funkčnou aplikáciou literárnovedných poznatkov. Praktické uplatnenie v školskej praxi sa napĺňalo len veľmi pomaly. Literárnohistorický model vyučovania literárnej výchovy niektorí učitelia doviedli až k absolutizácii náukovej zložky predmetu na úkor estetickej, založenej na čitateľskom zážitku, textovej interpretácii a tvorivej aktivite študentov.

To pravdepodobne súviselo aj s turbulentným vývinom spoločnosti od tzv. „prestavby“ až k realizácii závažných spoločensko-politických a ekonomických zmien, ktoré od začiatku 90. rokov 20. storočia zohrávali v spoločnosti primárnu úlohu. Školstvo v nových spoločensko-politických pomeroch pokračovalo jednak „zotrvačnosťou“ a jednak záchranou viacerých študijných odborov. K principiálnemu posunu vo výučbe literatúry na stredných školách tak nedošlo ani v zmenených podmienkach 90. rokov. A tak začiatkom 21. storočia jednoznačne vystúpili do popredia snahy o „prestavbu“ obsahu učiva a uplatňovanie nových pedagogických teórií.

Alexander Sergejevič Puškin (na obraze Vasilija Tropinina z roku 1827) videl v básni možnosť vyjadriť svoju predstavu o slobode, tvorbe a láske.

K priam radikálnej zmene sa pristúpilo pri reforme vyučovania literárnej výchovy na stredných školách vypracovaním nového didaktického modelu, ktorý spočíva v odklonení sa od predtým preferovaného historického chápania literatúry k vyučovaniu založenému na druhovo-žánrovom princípe so zameraním na rozvoj analytických a interpretačných schopností študentov. K uvedenému zámeru došlo najmä preto, lebo v stredoškolskom literárnom vzdelávaní v minulosti neraz dochádzalo k preceňovaniu informatívnej zložky učiva na úkor interpretačného prístupu k literatúre ako slovesnému umeniu. Na základe dlhoročných skúseností a pozorovaní získaných z pozície učiteľa v sprístupňovaní hodnôt literárnych diel na rôznych stupňoch vzdelávania, ale aj vďaka lektorskému pôsobeniu vo vzdelávacích kurzoch pre učiteľov základných a stredných škôl a príprave budúcich učiteľov slovenského jazyka a literatúry na pedagogickej praxi, sme zistili jeden z problémov daného stavu: vo vyučovaní stredoškolskej literárnej výchovy sa náležite neuplatňuje literárnovedný zreteľ v učiteľovom poňatí konkrétnej témy, čo následne vedie k didaktickým stereotypom v sprístupňovaní hodnôt vybraných slovesných diel. Takýto stav výrazne napomáhala požiadavka zahrnúť do učebného obsahu čo najviac literárnych diel z rôznych vývinových období v dejinách literatúry.

Príprava učiteľa

Uplatňovanie literárnovedného zreteľa učiteľa v rámci literárnej komunikácie predstavuje nevyhnutnú podmienku v príprave na vyučovaciu hodinu literárnej výchovy s cieľom efektívnej didaktickej komunikácie v práci s literárnym textom. Zvlášť výrazne v stredoškolskej výučbe sa to prejavuje najmä v práci s poetickým textom. Príčinu vidíme v nedostatočnej učiteľovej interpretácii na rovine literárnej komunikácie, čo následne vedie k didaktickým stereotypom v podobe výkladu a vytváraniu schém, do ktorých učiteľ často študenta dostáva pri recepcii umeleckého textu.

Pri projektovaní prípravy na vyučovaciu hodinu s uplatnením literárnovedného zreteľa je nevyhnutný aj výber vhodnej literárnovednej koncepcie, pričom pri súčasnej pluralite rôznych literárnovedných pohľadov na literárne dielo odporúčame do pozornosti esteticko-antropologickú koncepciu literárneho vedca Andreja Červeňáka. Táto koncepcia je založená na syntéze metodologických postupov a jej základným problémom je človek, od ktorého sa odvíjajú a ku ktorému sa vracajú všetky ľudské aktivity. V prepojení na výučbu literárnej výchovy na strednej škole, najmä pri preberaní ukážok z lyrickej poézie druhej polovice 20. storočia, sa pre učiteľa pri vlastnom interpretačnom prieniku do textu v rovine literárnej komunikácie žiada uplatnenie tejto esteticko-antropologickej koncepcie ako východiska na efektívne uplatnenie didaktického aspektu. Pri práci s poetickým textom navrhujeme dať študentom priestor na vyjadrenie aj ich vlastných myšlienok o diele prostredníctvom písomnej reflexie bez konkrétne zadaných úloh a otázok. Študenti tak môžu v texte odkrývať autorovo posolstvo prostredníctvom dovtedy získaných vedomostí, ako aj uplatnením vlastných skúseností s prežívaním básne.

Chápať zmysel

V súvislosti s interpretáciou básne je namieste aj problém porozumenia. Potrebné je položiť si otázku, čo značí porozumieť básni, kedy môžeme hovoriť, že básni sme porozumeli, resp. že textu porozumeli aj jednotliví študenti v rámci kolektívnej školskej interpretácie. Nájsť riešenie naznačeného problému je mimoriadne náročné. Potrebné je ujasniť si, čo znamená porozumenie literárneho diela, k čomu v tomto ohľade chceme priviesť dospievajúcich mladých ľudí. Porozumenie v tomto prípade znamená aktívny intelektuálny výkon, v ktorom dominuje myslenie, ale aj prežívanie. Pri vnímaní literárneho diela si človek vkladá do básnických obrazov aj niečo zo svojského sveta vlastných životných skúseností, zážitkov, osvojených poznatkov z rôznych oblastí, ako aj z predchádzajúcej výchovy a z vytvárania si vlastnej hodnotovej hierarchie. Preto priviesť študenta k chápaniu zmyslu poézie si vyžaduje mimoriadnu spoluúčasť učiteľa. Porozumenie literárneho diela predstavuje zložitý poznávací proces, pri ktorom ani u učiteľa nejde len o zisťovanie príčinných vzťahov, ale aj v jeho prístupe to znamená subjektívny zážitok z vnímania lyrickej básne. Podľa Františka Mika osobný zážitok je pre vnímanie poézie dôležitý preto, lebo je to „prepínací článok do osobnosti človeka“. Na inom mieste tento autor dodáva: „Zážitkovosť je prostriedkom preniknutia pravdy, skrývajúcej sa v tomto vzťahu, do hĺbky ľudskej osobnosti.“ (*Umenie lyriky*. Bratislava: Slovenský spisovateľ 1988) Učiteľ pri vnímaní rôznych poetických textov sa rôzne „nadchýna“ zážitkom z čítania. Pokiaľ učiteľ text precítil, môže „zapaľovať“ študentov. Hrozí tu zároveň nebezpečenstvo, že učiteľ zamení svoj literárny záujem za literárny záujem študentov. Učiteľ vnímavý na výrazové prostriedky a hodnoty literárneho diela predpokladá rovnaký záujem aj u študentov; historicky vnímavý učiteľ je presvedčený, že študenti majú mať záujem o fakty. Keď v básnikovi vidí hviezdu prvej veľkosti, žiada aj od študentov niekedy klišéovité vyjadrenia, napr. „najväčší slovenský básnik“, „najlepšia básnická zbierka v slovenskej poézii“, atď.

Subjektívna pravda, dobro, krása

Osobitným problémom v recepcii poézie je „kolektívna“ interpretácia, v rámci ktorej dochádza k vzniku napätia medzi individuálnym a kolektívnym (masovým) zážitkom. Pritom porozumenie literárneho diela predpokladá vnútornú slobodu, sústredenie sa a pokoj vnímajúceho subjektu. Najlepší predpoklad na estetické sústredenie sa predstavuje pre príjemcu ticho a samota. Študent sa však nachádza v prostredí, v ktorom nie je izolovaný od prostredia. Je nútený zverovať sa so svojimi vnútornými pocitmi, prispôsobovať sa druhým, zriekať sa svojich literárnych záľub a podobne. Učiteľ svojím didaktickým stereotypom neraz dosahuje pravý opak toho, čo chcel dosiahnuť. Preto by mal uplatňovať také metódy, ktoré pomáhajú študentovi porozumieť dielo na úrovni jeho vnímavosti a pritom ponechávať v oblasti neporozumeného aj niečo, čo sa bude mladému človeku prihovárať až v období jeho zrelšieho porozumenia.

Pri študentovej interpretácii je potrebné rešpektovať jeho obmedzenú životnú skúsenosť. Interpretácia textu študentom bude v tomto zmysle vždy špecifická – nie a priori nesprávna, ale vždy relatívne iná. Nedá sa preto jednostranne tvrdiť: „Moji študenti básni porozumeli.“ Literárna edukácia je otvoreným procesom na formovanie dospievajúcich mladých ľudí pri osvojovaní si a prehlbovaní kultúrnych hodnôt. V súčasnosti v súvislosti s doménami funkčnej gramotnosti sa stále viac presadzuje kultúrna gramotnosť ako účasť na zdieľaní a (re)produkcii kultúrnych hodnôt.

Doterajšia školská prax je pomerne málo aktívna v oblasti interpretačných procesov, prostredníctvom ktorých by študenti mali dostávať priestor aj na vlastné výpovede súvisiace s obsahom čítaných umeleckých textov. Veď každý čitateľ nachádza v umení a literatúre to, čo mu je najbližšie. Jedných upúta krása umeleckého slova, iných múdrosť úvah, koncepcia človeka a sveta alebo pútavosť štýlu, obrazy postáv, atď. Každý nachádza svoju pravdu, dobro a krásu ako tri piliere umenia a literatúry (Aristoteles) alebo svoju predstavu o slobode, tvorbe a láske (Puškin). Študentova interpretácia a jeho pohľad na literárne dielo sa nemusí vždy zhodovať s pohľadom a názorom učiteľa, lebo do interpretácie vnáša interpret svoj vlastný subjekt. Práve s týmto majú viacerí stredoškolskí učitelia zásadný problém. Pravdepodobne aj preto, lebo potom nevedia hodnotiť a následne klasifikovať vlastné výpovede študentov. Oveľa jednoduchšie je posúdiť mieru mechanicky reprodukovaných poznatkov o dobe, autorovi a diele naštudovaných z učebníc alebo učiteľom nadiktovaných poznámok.

Súčasná školská prax neustále potvrdzuje, že stredoškolská mládež prejavuje dosť výrazne nechuť recipovať básnický text. Aj všeobecne prevláda mienka, že príjem básnického textu je náročnejší, menej zrozumiteľný.

Pri recipovaní najmä poetického textu v školskom prostredí možno dosiahnuť, aby žiaci získali k takémuto textu vzťah a vnímali ho najmä prostredníctvom otvoreného dialógu s textom v interakcii učiteľ – žiaci, v ktorom sa učiteľ má usilovať o partnerský vzťah. Napomôže tým prirodzené rozvíjanie komunikačných schopností svojich zverencov a zároveň vytvorí predpoklad na prehĺbenie ich vzťahu k poézii. Tu sa stotožňujeme s názorom stredoškolského učiteľa Karla Dvořáka, že v tomto prípade možno „smelo vyhlásiť, že takýto pedagóg naplnil svoje poslanie: poskytol mladému človeku motív i nástroj na hľadanie vlastnej ľudskej a kultúrnej identity“. (2005/2006)

doc. PaedDr. Július LOMENČÍK, PhD.,
Filozofická fakulta UMB Banská Bystrica
Ilustračná kresba wikipedia.org

Obohatenie školského vzdelávacieho programu

ENVIRONMENTÁLNA VÝCHOVA

Ekonomický rozvoj vo svete vedie často k výrazne negatívnym zásahom do životného prostredia. Dôsledkom toho sú globálne klimatické zmeny, znehodnotená pôda, znečistená voda, zmenšujúce sa plochy lesov a vymieranie niektorých biologických druhov. K ovplyvňovaniu negatívneho vplyvu na prírodu môže prispieť každá základná škola (ZŠ) svojím výchovným pôsobením na mladú generáciu.

V poslednom čase dochádza v spoločnosti, a teda aj v školstve, k zásadným zmenám. Mnoho málotriednych ZŠ zaniká, iné sa zlučujú a vstupujú do súboja o potenciálnych žiakov. Rodičia často stoja pred dôležitým rozhodnutím a začínajú sa pýtať riaditeľov a pedagógov škôl: „Prečo by som mal dieťa zapísať práve na vašu školu? Čo zaujímavé a netradičné môže vaša škola poskytnúť môjmu dieťaťu?“

Mnoho škôl dáva najavo, že im nezáleží len na žiakoch, ale aj na životnom prostredí na miestnej i globálnej úrovni. Ťažiskom pedagogického pôsobenia v tejto oblasti musí byť poznanie a prosociálna výchova – rozvíjanie osobnostných a sociálnych kompetencií žiakov a kompetencií v oblasti prírodovedného myslenia.

Koncom 20. storočia schválilo Ministerstvo školstva SR učebné osnovy etickej a environmentálnej výchovy pre materské, základné a stredné školy – tzv. environmentálne minimum. V súvislosti s novým školským zákonom bolo toto minimum nahradené prierezovou témou, ktorá má byť premietnutá do školského vzdelávacieho programu každej školy. Environmentálna výchova (ENV) nie je samostatným predmetom štátneho vzdelávacieho programu, je nadpredmetová, obsiahnutá vo všetkých deviatich vzdelávacích oblastiach. Prelína sa všetkými predmetmi základných a špeciálnych škôl, najmä vecným učením, vlastivedou, prírodovedou, pracovným vyučovaním a etickou výchovou.

Optimalizácia využitia prvkov ENV vo vzdelávacích predmetoch vyžaduje akceptovať v procesuálnej sfére najmä tieto základné princípy:

1. *Učiť žiakov o životnom prostredí.* Aby si prostredníctvom získaných vedomostí uvedomovali problémy životného prostredia na regionálnej, národnej a globálnej úrovni.
2. *Vychovávať žiakov prostredníctvom životného prostredia.* Rozvíjať zručnosti žiakov, ktoré umožňujú riešiť problémy životného prostredia školy a jej okolia.
3. *Vychovávať žiakov pre životné prostredie.* Rozvíjať pozitívne hodnoty a postoje žiakov a zveľaďovať životné prostredie.

Na úspešnú realizáciu cieľov ENV v školskej praxi je nevyhnutné, aby sa možnosti jej uplatňovania v každom učebnom procese včas identifikovali, systematicky plánovali a koordinovali. Ako vyplýva zo vzdelávacích programov jednotlivých typov škôl a pedagogicko-organizačných pokynov ministerstva školstva, ENV ako prierezová téma má byť zahrnutá v pedagogickej dokumentácii učiteľov ZŠ.

Hlavným cieľom environmentálnej výchovy v ZŠ je prispievať k rozvoju osobnosti žiaka tak, aby nadobudol schopnosť chápať, analyzovať a hodnotiť vzťahy medzi človekom a jeho bezprostredným životným prostredím a aby zároveň chápal potrebu ochrany životného prostredia na celom svete. Základná škola, tak ako iné školské inštitúcie, je povinná systematicky ovplyvňovať žiakov, zabezpečiť im základnú environmentálnu gramotnosť a naučiť ich myslieť v súvislostiach, ktoré by pozitívne ovplyvňovali ich aktivity v prírode, v blízkom okolí.

Environmentálna gramotnosť predstavuje osvojenie si poznatkov a zručností v oblasti získavania informácií, výskumu, kritického myslenia, riešenia problémov a rozhodovania. Gramotný občan je schopný použiť naučené na budúce štúdium, v práci, vo voľnom čase, v každodennom živote a pri celoživotnom vzdelávaní.

Žiaci musia byť vedení k tomu, aby získali environmentálne vedomosti a zručnosti, ktorými pomôžu životnému prostrediu. Jednoduchými činnosťami, ktoré sú primerané ich individuálnym osobitostiam, dokážu chrániť divé i zdomácnené rastliny a zvieratá, mať k nim kladný vzťah. Žiaci si musia uvedomiť dynamicky sa vyvíjajúce vzťahy medzi človekom a prostredím. Tie sú vzájomne prepojené aspektmi ekologickými, ekonomickými a sociálnymi.

Z dlhoročnej pedagogickej praxe môžeme konštatovať, že „matka príroda“ nám dáva neuveriteľné množstvo možností na tvorivé hry a aktivity na čerstvom vzduchu. Preto sa snažme naplno využiť, čo nám ponúka, ale zakaždým si uvedomujme skutočnosť, že spoločným globálnym menovateľom všetkých prístupov v oblasti ENV je „zachovanie života na Zemi vo všetkých jeho formách“.

Ekokódex školy

1. Do školy chodíme pešo.
2. Neničíme školský poriadok.
3. Udržiavame pekné životné prostredie v škole i v okolí.
4. Neplytváme tečúcou vodou z vodovodu.
5. Nesvietime zbytočne.
6. Jeme zdravo, neplytváme potravinami.
7. Zbierame liečivé rastliny.
8. Riadime sa heslom: Pohybom za zdravím.

Spoznávaj a ochraňuj!

Základná škola Kyjov v okrese Stará Ľubovňa sa nachádza v prekrásnom údolí pohoria Čergov. Je obklopená vysokými horami a peknou lesnou panorámou, ktorú nám môžu závidieť obyvatelia celého Slovenska. Lesy sú domovom nielen stromov, ale aj veľkého množstva živočíchov. Strom je symbolom planéty, spoločníkom ľudského života a domovom pre veľké množstvo živočíchov. Nazývame ho aj „dychom Zeme“. Svojimi koreňmi je pevne prichytený k zemi a jeho silný a pružný kmeň sa hrdo dvíha k oblohe. Ich rozkonárené ramená a bohatá koruna prinášajú nám ľuďom nielen kyslík, ale aj plody. Stromy skrátka zveľaďujú prostredie, v ktorom žijeme.

Medzi prvoradé úlohy našej školy v oblasti ENV patrí skrášľovanie životného prostredia a spoznávanie prírodných krás nášho regiónu. Žiaci sa učia separovať odpad a využívať ho na výzdobu tried, šetriť vodou a energiou, snažia sa pretvárať areál školských dvorov. Žiaci a učitelia sú členmi celoslovenskej organizácie Strom života so sídlom v Bratislave. Nášmu klubu sme dali jednoduchý, no výstižný názov – Kyjovčík.

Dni pre Zem

Planéta Zem je súčasťou nekonečného vesmíru, ktorý nás obklopuje. Čaro fantastického bádania mali možnosť zachytiť aj naši žiaci prostredníctvom projektových aktivít, ktoré sme v škole zrealizovali v apríli. Skupinovou prácou si tretiaci a štvrtáci lepšie uvedomili skutočnosť, že človek je na Zemi síce najdokonalejší tvor, ale závisí od iných živočíchov a rastlín. Žiaci špeciálnych tried pripravili plagát na školskú nástenku pod názvom *Naša Zem je chorá, treba ju liečiť!* Aby sme však neostali iba pri slovách, vybrali sme sa aj do blízkeho okolia školy zbierať odpadky a vykonať niektoré úpravy na školskom dvore. Začali sme liečiť planétu Zem!

Voda – základ života

Ráno 23. apríla sme sa v Kyjove prebudili do daždivého dňa. Voda, aj keď patrí do neživej prírody, je zdrojom života pre všetky živé organizmy. Je to chemická látka, ktorá sa nachádza všade okolo nás. Pokrýva až 70 % zemského povrchu.

V rómskom jazyku je voda pani. Slovo dostatočne vystihuje jej podstatu. „Veľká pani“ berie ľuďom príbytky, podmýva brehy a je hrozbou pre všetko živé navôkol. Na druhej strane „malá pani“ zvestuje sucho, neúrodu, hlad a utrpenie. Túto skutočnosť si žiaci priblížili dramatizáciou rozprávky *Kuriatko a obláčik*. Naši „stromáci“ dobre vedia, že voda v tomto ročnom období pôsobí blahodarne na polia, lúky a pasienky v našom kraji. Krajina ožíva a sfarbuje sa dozelena. Kolobeh vody v prírode sme napodobnili aj prostredníctvom didaktickej hry *Prší, prší*. Žiaci sa zahrali na veselé (čisté) a smutné (znečistené) dažďové vločky, ktoré padali na zem, keď sa na oblohe objavili sivé mraky a zatienili slniečko. Na pracovnom vyučovaní sme presádzali priesady paradajok, ktoré sme v triede sadili do malých plastových črepníkov už v marci.

Potulky lesom

Zážitkovým vyučovaním nazvaným *Potulky lesom* si žiaci mohli upevniť vedomosti o okolitej prírode v našom regióne. Prostredníctvom plastových skladačiek si vyznačili cestu do kyjovského lesa, po ktorej kráčali za poznaním. Názvy najznámejších prírodných pamiatok v našom okolí priraďovali k pripraveným obrázkom, ktoré poznali už predtým z krúžkovej činnosti. Prostredníctvom zábavných hier a pesničiek zbierali lesné plody. Našli sa aj takí, ktorí svojou nepozornosťou vložili do košíka muchotrávku – samozrejme, že len papierovú. Didaktickou hrou *Kto kde býva* hľadali domov pre zvieratá. Prefíkaná líška, aj keď býva v lese, zakradla sa k obydliu človeka. Naši šikovní žiaci ju rýchlo vyplašili späť do lesa, aby im neukradla z kurína sliepku. Zdá sa vám tento príbeh neskutočný? Veru nie! Na dedinách sa to občas stáva.

PaedDr. Anna MOLNÁROVÁ,
koordinátorka environmentálnej výchovy
Ilustračné foto archív ZŠ Kyjov

DIGIPEDIA

Veľká súťaž pre učiteľov

Gratulujeme v poradí už piatemu výhercovi jedinečnej súťaže pre slovenských učiteľov a prajeme mu šťastnú cestu. Letecký zájazd do Milána pre 2 osoby na 3 dni získal Mgr. Ing. Pavol Vajdečka zo Základnej školy s materskou školou Oravská Polhora.

Londýn – najnavštevovanejšie mesto sveta

Cenou pre učiteľov aktívnych na portáli Planéta vedomostí v mesiaci máj je **letecký zájazd do Londýna**. Londýn je hlavným a najväčším mestom Spojeného kráľovstva. Predstavuje kozmopolitný mix prvého a tretieho sveta. Je to kráľovské mesto plné kontrastov a zároveň najväčšie finančné centrum sveta.

Čo treba v Londýne vidieť?

Westminsterský palác – sídlo britského parlamentu, pamiatka UNESCO, od roku 1066 miesto korunovácie anglických panovníkov.

Big Ben – ľudový názov pre vežu na severovýchodnom konci Westminsterského paláca. Názov bol odvodený od zvona, ktorý je vo veži umiestnený. Tento zvon odbíja vždy celú hodinu s presnosťou jednej sekundy. Teórie o vzniku mena Big Ben sa rôznia. Podľa jednej bol zvon pomenovaný po jednom zo staviteľov paláca sirovi Benjaminovi Hallovi, podľa druhej po zápasníkovi a boxerovi z 19. storočia Benovi Cauntovi.

Buckinghamský palác – oficiálne sídlo anglickej kráľovnej, najslávnejší kráľovský palác v Londýne, miesto národných osláv, ale aj kríz.

London Temple Church – románsky kostol, jedna z najstarších stavieb Londýna, oáza pokoja v ruchu veľkomesta, bývalý súd rádu templárskych rytierov.

Tower of London – stredoveká, 900 rokov stará kráľovská pevnosť na Temži, kde sú uschované korunovačné klenoty, chránené gardou Beefeaters.

Tower Bridge – zdvíhací most nad Temžou, londýnska ikona postavená v 19. storočí. Vo vežiach možno vidieť miestnosti s pôvodným zdvíhacím mechanizmom.

O všetkom ostatnom, čo sa dá v Londýne navštíviť, resp. zažiť, si prečítajte na vzdelávacom portáli pre učiteľov planetavedomosti.iedu.sk v časti *Novinky*. Nezabúdajte, že s týmto portálom môžete letieť do celého sveta!

Sekcia informatiky MŠVVaŠ SR

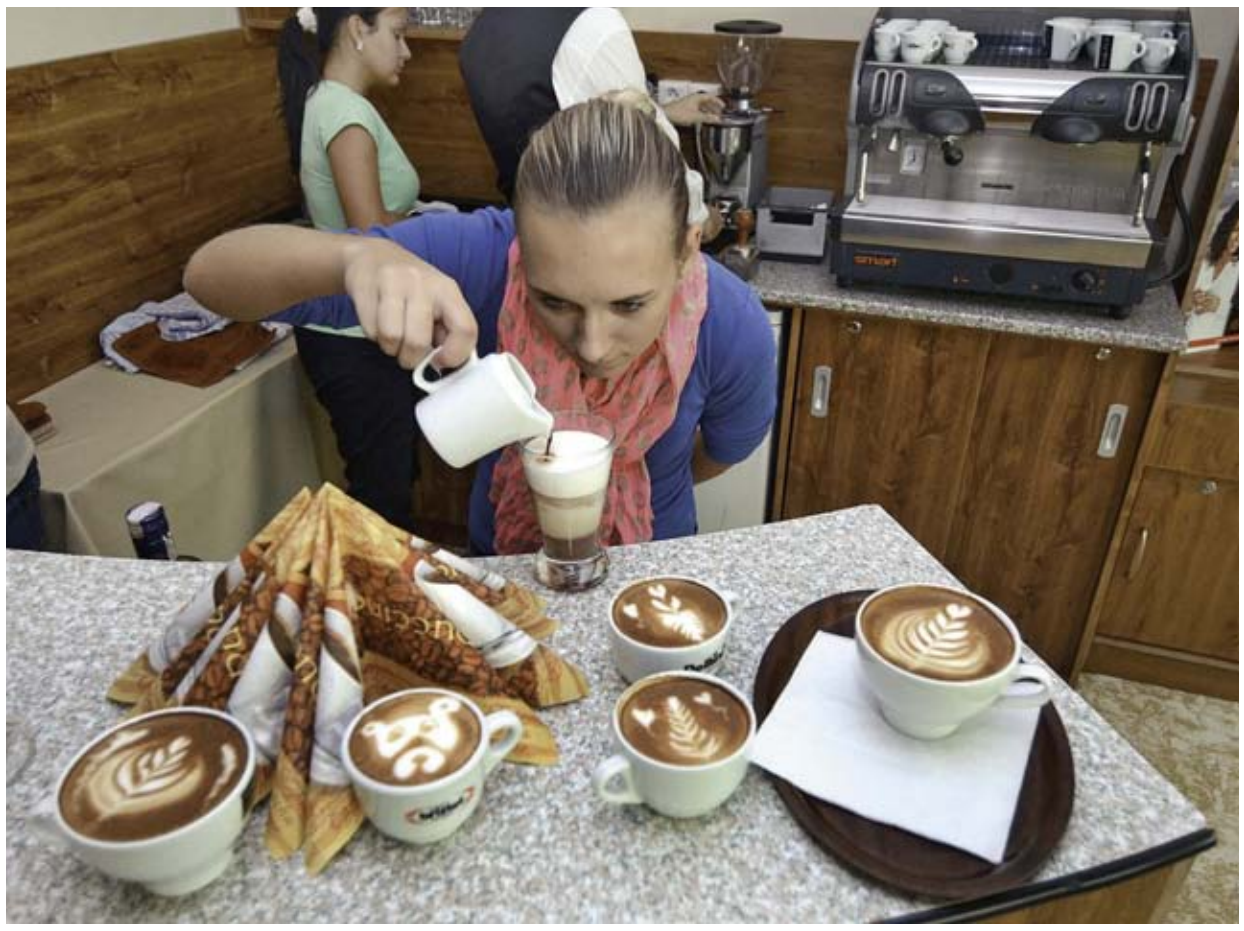

Moderné trendy v stredoškolskom odbornom vzdelávaní

ECVET

Európska komisia už niekoľko rokov podporuje stredoškolské odborné vzdelávanie a intenzívne pracuje na jeho skvalitňovaní, pričom v nemalej miere sa zameriava aj na zvyšovanie mobilitných aktivít mladých ľudí. V súvislosti s touto činnosťou však vyvstáva otázka porovnateľnosti nadobudnutých znalostí študentov, kde sa ako najproblematickejšia javí rôznorodosť národných systémov vzdelávania.

Kým na vysokých školách bývajú výmenné pobyty samozrejmosťou, stredné odborné školstvo v tejto snahe značne zaostáva. Každoročne sa pritom ukazuje, že kvalita poskytovaných služieb na Slovensku má vo všeobecnosti tendenciu skôr stagnovať ako zlepšovať sa. Akceptácia a porovnateľnosť dosiahnutých kompetencií na trhu práce je vysoko žiadaná, no na druhej strane nedostatočná, a to najmä v spojitosti s mobilitou pracovnej sily naprieč Európskou úniou. Občianske združenie APEL preto upriamilo svoju pozornosť na tento problém a pripravilo medzinárodný projekt ECVET Tour II, ktorý sa zameriava aj na podporu zahraničných stáží v stredoškolskom odbornom vzdelávaní, konkrétne v oblasti gastronómie a hotelového manažmentu. V rámci partnerského konzorcia sa na dvojročnom projekte podieľajú rakúski partneri ako donori inovácií a zástupcovia krajiny, ktorá úspešne pracuje s duálnym systémom odborného vzdelávania. O zavedenie jeho prvkov má eminentný záujem aj minister školstva, vedy, výskumu a športu SR Dušan Čaplovič. Inovácie vo vzdelávaní, ktoré v projekte predstavuje systém ECVET (Európsky kreditný systém pre odborné vzdelávanie a prípravu), sú prenášané na Slovensko a súčasne do Českej republiky (zastúpenej partnerom EDUcentrum) vzhľadom na silnú podobnosť aktuálnej situácie v školstve a cestovnom ruchu, ktorej obe krajiny čelia.

Európsky kreditný systém

ECVET patrí medzi nástroje podporujúce transparentnosť v Európskej unii (EÚ), podobne ako národné kvalifikačné systémy či europasy. ECVET pozostáva z troch základných pilierov. Jedným z nich sú vzdelávacie jednotky tvorené výsledkami učebného procesu. Tieto sú kľúčové nielen pre prácu na mobilitách (zahraničných stážach) študentov, ale aj na popis kvalifikácií. Druhým pilierom ECVET sú kreditné body a tretím dokumentácia potrebná na správny priebeh a organizáciu

Program celoživotného vzdelávania

mobilít; spomeňme najmä dva primárne dokumenty – Memorandum o porozumení a Dohodu o vzdelávaní.

Dôležitým prvkom ECVET je aj snaha priblížiť sa potrebám reálneho trhu práce a zamestnávateľom, ktorí ešte ani dnes nie sú spokojní s kvalitou výučby a s dosiahnutými kompetenciami absolventov odborných škôl. Táto skutočnosť je hlavným dôvodom, prečo sa ECVET pri popise vzdelávacích jednotiek zameriava na výsledky učenia – na charakteristiku konkrétneho a skutočného praktického výsledku tej-ktorej časti odbornej výučby.

ECVET má byť taktiež prostriedkom na zjednotenie kvalifikácií v krajinách EÚ. Vo svojej podstate má tak zabezpečovať porovnateľnosť nadobudnutých kvalifikácií a ich uznanie, a to aj prostredníctvom absolvovania mobilitných stáží v zahraničí.

Zefektívnenie zahraničných stáží

Mobility sa uskutočňujú v Európe prakticky neustále a na rôznych úrovniach, a tak sa stáva už aj politickou ambíciou ich podpora – konkrétne zvyšovanie ich počtu a dĺžky trvania. Dôležitým faktorom pri mobilitách v odbornom vzdelávaní a príprave však ostáva ich efektivita, najmä v zmysle uznávania dosiahnutého vzdelania v zahraničí. Problém spočíva v rôznorodosti edukačných systémov v jednotlivých krajinách EÚ, ktorá čiastočne komplikuje nielen samotné zahraničné stáže, ale aj mobilitu na trhu práce. Odpoveďou na tieto otázky sa ukazuje byť práve ECVET, ktorý sa prostredníctvom svojich nástrojov stáva jednotným transparentným systémom vhodným pre európske projekty odborného vzdelávania so zastúpením partnerov z ktorejkoľvek krajiny EÚ.

Prvým nevyhnutným krokom pred uskutočnením mobilít je porovnanie kvalifikácií vybraného učebného odboru medzi partnermi z rôznych krajín vstupujúcimi do mobility. Dôležité je popísať kvalifikáciu z hľadiska vzdelávacích jednotiek (konkrétnych častí výučbového procesu) a následne k nim priradiť učebné výsledky. Učebné výsledky sú popísané podľa toho, čo študent ovláda a je schopný urobiť, čím sa zabezpečuje jednotný prístup k popisu kvalifikácií u viacerých partnerov vstupujúcich do organizácie mobilít.

V procese prípravy vzdelávacích jednotiek je, samozrejme, veľmi dôležité stanoviť si aj spôsob ohodnotenia a uznania dosiahnutých výsledkov študenta. Ide o konkrétne kritériá hodnotenia, ktoré sú zapísané v Dohode o vzdelávaní.

Podobné popisy kvalifikácií majú veľký význam aj pre zamestnávateľov, ktorí si tak môžu presne skontrolovať, čo daný absolvent, resp. študent na odbornej praxi ovláda.

Ako veľmi dôležitá sa v súvislosti s požiadavkami zamestnávateľov ukázala aj potreba vytvorenia priestoru na vzájomnú komunikáciu s predstaviteľmi stredných odborných škôl. Účastníci workshopu k projektu ECVET Tour II totiž dospeli k záveru, že obom skupinám (školám aj zamestnávateľom) chýba možnosť otvorenej diskusie o aktuálnych potrebách trhu práce a vhodnom smerovaní výučby vzhľadom na zamestnateľnosť absolventov.

A nielen to. ECVET sa obracia aj na samotné školy a poskytovateľov odborného vzdelávania s cieľom pomôcť im pri správnej reakcii na neustále sa meniace podmienky európskeho trhu práce tak, že s využitím náležite nastavených mobilít sú schopní zabezpečiť svojim študentom špecifické vzdelanie, ktoré im z rôznych dôvodov nemôžu sami poskytnúť. Preto, ak je vašou snahou skvalitňovať prostriedky stredoškolského odborného vzdelávania, projekt ECVET Tour II a jeho Memorandum o porozumení otvára priestor na zapojenie sa do kreovania siete inštitúcií s týmto zámerom.

(ecv)

Ilustračné foto Ján SÚKUP

Ponuka prístupná aj stredným školám

GRANTOVÉ VÝZVY

Úrad vlády SR a Slovenská akademická informačná agentúra (SAIA) odštartovali spoluprácu medzi vysokými a strednými školami na Slovensku, Islande, v Nórsku a Lichtenštajnsku.

SAIA ako správca štipendijného programu grantov Európskeho hospodárskeho priestoru (EHP) pre Slovensko (ďalej „Štipendijný program EHP Slovensko“) vyhlásila 10. apríla prvú výzvu na predkladanie žiadostí o projekt EEA/EHP-SK06-I-01 v rámci opatrenia *Prípravné návštevy a stretnutia*. Maximálna výška požadovaného projektového grantu na jednu prípravnú návštevu, resp. stretnutie je 4 500 eur. Žiadosti je možné prekladať priebežne do 8. júla.

Granty EHP a Nórska

Štipendijný program EHP Slovensko je ako jeden z deviatich programov financovaných z grantov EHP a nórskych grantov na Slovensku jedinečným nástrojom na zvýšenie mobility študentov, doktorandov a akademických pracovníkov vysokých škôl, ako aj na rozvoj bilaterálnych a multilaterálnych vzťahov medzi vysokými a strednými školami na Slovensku a partnerskými organizáciami v donorských štátoch, teda v Nórsku, na Islande a v Lichtenštajnsku.

Celková suma určená na program je 2 255 882 eur. Granty EHP pokryjú 85 % z tejto sumy, zvyšok doplní spolufinancovanie zo štátneho rozpočtu SR.

Záujemcovia sa môžu uchádzať o grant v týchto opatreniach:

- *Prípravné návštevy a stretnutia,*
- *Mobilitné projekty medzi vysokými školami,*
- *Projekty inštitucionálnej spolupráce medzi vysokými školami,*
- *Projekty inštitucionálnej spolupráce v stredoškolskom vzdelávaní.*

Mobilitné projekty medzi vysokými školami budú zamerané na podporu individuálnej mobility študentov, doktorandov a akademických pracovníkov formou štipendií vyplácaných domovskou vysokou školou. Minimálna výška požadovaného projektového grantu na vysokú školu je 25 000 eur, maximálna 80 000 eur. Štipendium z projektového grantu je poskytnuté na pobyty v rozsahu 3 až 12 mesiacov v prípade študentov, 1 až 12 mesiacov v prípade doktorandov a 3 dni až 6 týždňov v prípade výučbových pobytov akademických zamestnancov.

Cieľom projektov inštitucionálnej spolupráce stredných a vysokých škôl je zvýšenie bilaterálnej a multilaterálnej spolupráce na Slovensku a v donorských štátoch. Prioritou je podporiť vyvážené partnerstvá na báze reciprocity uskutočnených aktivít, záujmu a prospechu zo spolupráce pre všetky zúčastnené strany. Výška projektového grantu pre vysoké školy je 50 000 až 120 000 eur, pre stredné školy 30 000 až 100 000 eur. Vyžaduje sa spolufinancovanie žiadateľa vo výške 10 % z celkových oprávnených výdavkov projektu.

Plánované výzvy

V rámci programu je plánovaných spolu šesť výziev, ktoré budú vyhlásené prevažne roku 2014 a začiatkom roku 2015. Prihlásiť sa môžu stredné alebo vysoké školy so sídlom na Slovensku (nie jednotlivci), ktoré majú najmenej jednu partnerskú vysokoškolskú, resp. stredoškolskú inštitúciu v donorskom štáte.

Štipendijný program EHP Slovensko nadväzuje na Fond Nórsko/Island/Lichtenštajnsko (NIL) na podporu spolupráce v oblasti vzdelávania, financovaný z Finančného mechanizmu EHP a Nórskeho finančného mechanizmu v rokoch 2007 – 2011. V rámci Fondu NIL bolo podporených spolu 26 projektov stredných a vysokých škôl spolupracujúcich s partnerskými školami v Nórsku, na Islande a v Lichtenštajnsku. Do jednotlivých aktivít bolo na oboch stranách zapojených približne 800 študentov a 200 učiteľov stredných škôl, 800 študentov bakalárskeho či magisterského štúdia, 170 doktorandov a 350 učiteľov a výskumných pracovníkov. V rámci podporených projektov bolo zrealizovaných viac ako 900 mobilít, vytvorených 8 študijných programov, zostavených a vydaných 40 publikácií a 5 slovníkov a zorganizovaných viac ako 700 seminárov, prednášok a konferencií.

(gov)

České ministerstvo zverejnilo priemerné platy učiteľov

OHODNOTENIE

Priemerný plat učiteľov v Českej republike bol vlani 25 996 českých korún, čo znamená, že oproti roku 2012 sa u našich západných susedov zvýšil o 163 korún. Zatiaľ čo platy bežných učiteľov sa pohybovali na úrovni približne 24 500 korún, platy riaditeľov škôl a ďalších vedúcich zamestnancov boli v priemere na úrovni 35-tisíc korún.

Priemerná mzda v Českej republike bola v tomto období 25 128 korún, čím sa priemerné platy v školstve dostali jemne nad túto hladinu. Analýza ukázala, že v súčasnosti klesá počet učiteľov stredných škôl a zvyšuje sa počet pedagógov v materských školách pre silné populačné ročníky, ktoré nastupujú do predprimárneho vzdelávania.

V regionálnom školstve od materských až po vyššie odborné školy a konzervatóriá pracovalo vlani v Českej republike 206-tisíc zamestnancov, z toho 146-tisíc pedagogických zamestnancov. Na mzdách bolo vyplatených 56,5 mld. českých korún, o 0,8 % viac ako rok predtým.

Najviac zarábajú učitelia na vyšších odborných školách, kde je priemerný plat 29 500 korún. Učitelia gymnázií a pracovníci špeciálnych pedagogických centier dostali v priemere 28 000 korún mesačne, učitelia stredných odborných škôl približne o 100 korún mesačne menej. Pedagogickí zamestnanci zo základných škôl mali na výplatnej páske v priemere 27 000 korún. Najmenej zarábali učiteľky materských škôl (23 200 korún) a ešte o 300 korún menej vychovávatelia na internátoch a družinárky. Najslabšie sú platení nepedagogickí pracovníci, teda školníci, kuchárky a ľudia pracujúci v administratíve. Tí zarábajú v priemere 14 500 korún.

V súkromných a cirkevných školách bol priemerný plat učiteľov 29 500 korún a nepedagogických pracovníkov 18 200 českých korún.

(mšmtv)

ŠKOLSTVO ODBORNE

47/2014, 14. máj 2014 | Príloha UN | Rozširované bezplatne, Ročník LXI

Čítanie alebo Vodu kážu, víno pijú

Uvažujem, či je dnes ešte potrebné učiť sa čítať, ba aj písať. Vývoj vedy a techniky mi našepkáva, že to bude zbytočné. Keby pred niekoľkými desaťročiami niekto povedal, že bude existovať prístroj, ktorý umožní vložiť do neho papier s textom a ten sa hneď objaví o stovky kilometrov ďalej, povedali by ľudia o ňom, že je buď blázon, alebo veštec. Fax sa však čoskoro začal bežne používať. Aj keď nie je jednoduché pochopiť princíp, na ktorom pracuje, nebránilo nám to v jeho používaní. Súčasná technika je ešte ďalej. Mobily nám umožňujú komunikáciu, posielanie fotografií... Je toho veľa, čo dokážu. Dokazujú však viac, ako si mnohí uvedomujeme – odúčajú nás písať. Keď píšete správu, stačí vám iba stláčať tlačidlá, na ktorých sú znaky tlačeného písma. A technika pokročila ešte viac. Pomocou počítača dokážeme bezprostredne komunikovať a partnera v rozhovore aj vidieť. Kde sa v živote používa písané písmo? Ak sa už nepoužíva, prečo deti v škole trávia hodiny jeho učením sa? Sú to stovky hodín a nemožno ich využiť iným spôsobom?

Aha, už počujem argumentáciu, napr.: „Blahoželania píšeme rukou. Tak sa to patrí.“ Omyl! Iba ich podpisujeme, pretože aj blahoželanie je niekým za nás napísané. Aj vymýšľanie textu venovania už niekto urobil. Takto sa odúčame ešte aj myslieť. V škole teda stačí naučiť deti iba podpisovať sa. Budú to potrebovať pri styku s bankou, pri vybavovaní úveru... Bude stačiť, keď sa budú vedieť podpísať na dlžobný úpis či nevýhodnú zmluvu.

Teraz zájdem do blízkej budúcnosti. Moji žiaci ma prekvapili čítačkami. Majú v nich množstvá kníh – ale musia ich čítať. Mne do počítača dali knihy, ktoré nemusím ani čítať. Stačí len počúvať. Samozrejme, musím vedieť nájsť, čo chcem počúvať. Na trh vraj prídu o pár dní aj tablety, ktoré nám umožnia rozprávať sa s cudzincom bez toho, aby sme sa naučili cudziu reč. Simultánny preklad bez tlmočníka, len pomocou prístroja, sa stane skutočnosťou. Usudzujem z toho, že ďalší pokrok v technike urobí zbytočným aj čítanie. Keď hovorím učiteľom, že v blízkej budúcnosti nebude povolanie učiteľa potrebné, neveria mi. Neveria a spochybňujú moje argumenty. Neuvažujú o takejto možnosti. Iba tvrdiť, že je to neuskutočniteľné, nereálne, nestačí. Dôležité je vedieť čítať zo smerovania, ktorým ľudstvo ide, a urobiť správne závery. Byť tak trocha ako stopár z radov Krovákov či niektorého indiánskeho kmeňa. Pred rokmi nám ešte ako študentom doc. Gábor tvrdil, že zlého učiteľa rýchlo nahradia učiace stroje. Ja dodávam, že nielen zlého učiteľa. Predpokladám, že všetkých.

Medzinárodné prieskumy tvrdia, že naši žiaci majú problémy pri čítaní s porozumením. Chápem to tak, že žiaci prečítajú to, čo je napísané, no nerozumejú tomu. Učitelia už dlho upozorňujú na túto skutočnosť, no nedokážu tomu zabrániť. Nedokážu žiakov prilákať k čítaniu kníh. Ale dá sa vodu kázať a piť víno? Nepozerajú sa učitelia iba na žiakov a skutočnosť, že mnohí z nich nečítajú ani riadok pedagogickej tlače, im uniká? A vlastne, musia čítať odbornú

(pokračovanie na strane 15)

Víťazi premiérového ročníka Základoškolskej odbornej činnosti. Aj táto aktivita má napomôcť technické vzdelávanie v slovenskom školstve. **Foto Lenka HORÁKOVÁ**

Premiérový rok ZOČ

V dňoch 24. a 25. apríla sa v Strednej odbornej škole (SOŠ) v Starej Ľubovni uskutočnil pilotný ročník celoslovenskej odbornej súťaže Základoškolská odborná činnosť (ZOČ), určenej pre žiakov základných škôl (ZŠ). Súťaž sa konala v rámci národného projektu Podpora profesijnej orientácie žiakov ZŠ na odborné vzdelávanie a prípravu prostredníctvom rozvoja polytechnickej výchovy zameranej na rozvoj pracovných zručností a práca s talentami a stala sa súčasťou už tradičnej Stredoškolskej odbornej činnosti (SOČ) pre žiakov stredných škôl.

Cieľom ZOČ je rozvoj tvorivého a kreatívneho myslenia žiakov a upevnenie ich odborných vedomostí a praktických schopností. Úlohou žiaka ZŠ bolo spracovať teoretickú časť ešte pred začiatkom súťaže a poslať ju spolu s prihláškou do stanoveného termínu. Vyberať si mohli z 11 odborných zameraní s ohľadom na dosiahnuté vedomosti vo vyučovacích predmetoch biológia, chémia, fyzika a technika. Výber tém vychádzal zo záujmov a záľub žiakov v školskej či mimoškolskej činnosti alebo z ich smerovania k budúcej voľbe povolania.

Praktická časť súťaže je verejnou ústnou prezentáciou pred odbornou hodnotiacou komisiou a verejnosťou. Žiaci prezentujú dôležité zistenia a výstupy svojich prác pomocou prezentácie alebo predvedením výrobku. Každý projekt, ktorý si žiak vybral i s pomocou učiteľa, vyžadoval stanovenie čiastkových krokov a určenie cieľa, ktorý chcel žiak projektom dosiahnuť. Takto mohol v závere zhodnotiť, čo sa mu podarilo. Praktická časť bola vedená v priateľskom duchu, kde žiaci mali priestor nielen predstaviť svoj projekt, ale aj diskutovať s odbornými hodnotiteľmi.

Prvého ročníka ZOČ sa zúčastnilo 97 žiakov z celého Slovenska. Práce a výsledky prezentovali pred trojčlennou porotou zloženou z odborných hodnotiteľov súťaže a svojej úlohy sa všetci zhostili suverénnym spôsobom. Skúsenosti získali od starších kolegov zo stredných škôl, ktorí svoje výsledky prezentovali deň predtým počas SOČ.

Víťazmi jednotlivých kategórií sa stali: Kristína Klepancová (ZŠ T. J. Moussona Michalovce), Vendelín Horváth (ZŠ J. Fándlyho Sereď), Matej Ihring (ZŠ, Janského ul., Žiar nad Hronom), Boris Pňaček (ZŠ, Podzámska ul., Hlohovec), Michal Pancák (ZŠ, Lúčna ul., Vranov nad Topľou), Michal Lauko a Tomáš Pivarči (ZŠ, Nábr. mládeže, Nitra), Tatiana Cichá (ZŠ, Mlynská ul., Stropkov), Adrián Komanek (ZŠ, Bethlenova ul., Nové Zámky), Martin Kovalčík (ZŠ, Sibírska ul., Prešov), Marek Kováč a Jakub Marcinek (ZŠ, Pri Podlužianke, Levice) a Filip Nedbal a Andrej Paučo (ZŠ, Vajanského ul., Lučenec).

Žiaci, ktorí sa umiestnili na prvých troch miestach, získali diplom a pamätnú medailu. Víťazi kategórií získavali zároveň aj osobitnú cenu v podobe zahraničnej exkurzie s prednáškou do švajčiarskeho vedeckého centra CERN.

Prvú ZOČ hodnotili žiaci a ich učitelia ako veľmi prínosnú pre ich kariérny a odborný rozvoj a väčšina zúčastnených by sa rada zapojila aj na budúci rok. Týmito súťažami chceme podporiť nielen talent žiakov už na ZŠ, ale zvýšiť ich záujem a motiváciu o štúdium na SOŠ.

Lenka HORÁKOVÁ,
manažérka publicity národného projektu

Príklad úspešnej cezhraničnej spolupráce

To, že cvičné obchodovanie nepozná hranice, potvrdil úspešný 1. kontraktačný deň rakúskych a slovenských cvičných firiem pod názvom ÜFA-Tag 2014, ktorý pripravili žiaci bilingválneho štúdia piateho ročníka Obchodnej akadémie (OA) Imricha Karvaša v Bratislave v rámci predmetu tvorba a riadenie projektov. Projekt bol zároveň súčasťou série podujatí, ktoré OA usporiadala pri príležitosti 45. výročia svojho založenia.

Čo žiakov k výberu témy projektu inšpirovalo? Cvičná firma patrí v uvedenej obchodnej akadémii v bilingválnom štúdiu k povinným vyučovacím predmetom. Členovia projektového tímu úspešne vedli roku 2013 cvičnú firmu Wing Tattoo, s. r. o., s ktorou sa zúčastnili dvoch medzinárodných veľtrhov cvičných firiem v Bratislave a v Prahe. V Bratislave získali v hlavnej kategórii súťaže o najlepšiu cvičnú firmu 3. miesto a v Prahe sa umiestnili na výbornom 7. mieste spomedzi 160 zúčastnených cvičných firiem. Mali teda dostatok skúseností, aby ich mohli využiť pri spracovaní projektu. Na pôde svojej školy sa rozhodli pripraviť priestor na vzájomné obchodovanie medzi hosťujúcimi rakúskymi a domácimi cvičnými firmami v termíne mimo konania regionálnych a medzinárodných veľtrhov cvičných firiem. Pridanou hodnotou projektu bola skutočnosť, že obchodovanie prebiehalo v nemeckom jazyku, na ktorý je bilingválne štúdium OA Imricha Karvaša zamerané.

Za jeden z hlavných cieľov projektu si žiaci určili zlepšenie komunikačných zručností v nemeckom jazyku v bezprostrednej komunikácii so žiakmi partnerských rakúskych OA a s ich učiteľmi. Z ďalších cieľov môžeme uviesť príležitosť prezentovať výsledky práce cvičných firiem a škôl tam, kde pôsobia, a popritom inšpirovať a motivovať žiakov ostatných bilingválnych tried, ktorí sa kontraktačného dňa mohli zúčastniť ako kupujúci, resp. pozorovatelia.

Po viac ako 5-mesačnej príprave projektu, v ktorej si mohli žiaci-členovia projektového tímu vyskúšať základné fázy projektovej činnosti od návrhu témy, loga projektu cez plánovanie, identifikáciu zdrojov, organizáciu projektu, komunikáciu s domácimi a so zahraničnými partnermi, tvorbu a realizá-

(pokračovanie na strane 14)

Si mladý, neumieraj zbytočne

Strana 10

Slovenské školstvo je podvyživené a nedocenené

Hovoríme s riaditeľom Strednej odbornej školy na Farskej ul. v Bánovciach nad Bebravou Ing. Jozefom Orieškom

Strany 11 a 12

Netradičný, inšpirujúci bilingválny projekt daltonskej školy

Strana 13

Záhadný pán vynálezca

Johann Wolfgang Kempelen

Strana 16

Si mladý, neumieraj zbytočne

SPŠ BARDEJOV

Stredná priemyselná škola (SPŠ) v Bardejove pripravila v spolupráci s Okresným riaditeľstvom Policajného zboru SR v Bardejove dopravno-preventívny projekt *Si mladý, neumieraj zbytočne*, ktorý poukazuje na najčastejšie príčiny nehôd, pri ktorých úplne zbytočne vyhasínajú ľudské životy. Na vážnych dopravných nehodách sa až v 50 % prípadov podieľajú mladí ľudia do 25 rokov.

Projekt bol prvý raz cielene predstavený 7. novembra 2013 v Športovej hale Mier v Bardejove, teda v období, keď si viac ako inokedy spomíname na tých, ktorí už medzi nami nie sú, pričom niektorí prišli o to najcennejšie práve pri dopravných nehodách. Cieľovou skupinou boli žiaci vyšších ročníkov základných škôl a stredných škôl. Pre veľký úspech sa projekt dočkal reprízy na tom istom mieste 16. apríla tohto roku.

V úvode prítomní videli videoprojekciu policajných záberov z najzávažnejších nehôd mladých vodičov za posledné roky. Vopred nafilmované scény z udalostí pred nehodou sa striedali so scénami hranými priamo v hale. Zinscenovaná bola tiež nehoda – mladý vodič pod vplyvom alkoholu viezol zabávajúcich sa kamarátov, nezvládol riadenie, spôsobil haváriu s tragickými následkami. Študenti SPŠ boli hlavnými aktérmi všetkých hraných i nafilmovaných scénok a svoje roly zahrali naozaj presvedčivo.

Prítomní v hale mali možnosť prostredníctvom videoprojekcie vidieť, ako v skutočnosti vyzerá vysielanie záchranných zložiek a hliadok Policajného zboru SR na miesto takej závažnej udalosti. Pred očami divákov bojovali všetky záchranné zložky s časom o život mladých ľudí, ktorí pri nehode utrpeli vážne zranenia. Členovia Hasičského a záchranného zboru vyslobodzovali z vraku havarovaného vozidla vodiča a jeho spolujazdcov. Záchranná zdravotná služba poskytovala odbornú pomoc zraneným osobám vrátane okamžitého transportu najťažšie zraneného. Pracovníci okresného dopravného inšpektorátu zabezpečovali miesto dopravnej nehody a jej dokumentovanie. Cieľom simulácie dopravnej nehody bolo poukázať na následky hazardného konania mladého vodiča spojeného s požitím alkoholu pred jazdou.

Ďalšia zinscenovaná nehoda poukázala na nedbalosť nemotorových účastníkov cestnej premávky, ktorí v čase zníženej viditeľnosti nepoužili reflexné prvky alebo reflexný bezpečnostný odev. Chodkyňu a cyklistu zrazil mladý vodič.

V závere projektu bolo poukázané na následky týchto udalostí, predovšetkým na stratu života, poškodenie zdravia účastníkov a na trestnoprávnu zodpovednosť vinníka. Jednou z najdojímavejších scén bola výpoveď pozostalej po obeti havárie, ktorá bola predstavená v úvode programu.

Keď si len časť prítomných vzala k srdcu posolstvo projektu a zodpovednejšie pristúpi k svojmu životu i životu iných na cestách, mal tento projekt zmysel.

Mgr. Magdaléna MIKLOŠOVÁ
Mgr. Renáta POPOVCOVÁ
Foto archív školy

Inscenovaná forma dopravnej výchovy šla prítomným divákom „pod kožu“.

O najkrajšie darčekové balenie

SOŠOaS BRATISLAVA

Z poverenia ministerstva školstva zorganizovala bratislavská Stredná odborná škola (SOŠ) obchodu a služieb Samuela Jurkoviča 11. ročník Celoštátnej súťaže v darčekovom balení s medzinárodnou účasťou pre žiakov stredných odborných škôl. Konala sa v priestoroch Domu kultúry Ružinov 20. marca.

Cieľom súťaže je podporiť žiakov pri prezentácii ich nápadov, praktických zručností, estetického cítenia a nových trendov v darčekovom balení a tohto roku sa jej zúčastnilo 24 súťažiacich zo 14 škôl – 10 zo Slovenska a 4 z Českej republiky.

Všetci prihlásení súťažili v troch témach:

1. darčekové balenie na tému *Narodilo sa nám bábätko*,
2. darčekové balenie na tému *Odmena pre šibača*,
3. ponuka dňa na tému *Tešíme sa do prírody*.

Ústredným heslom súťaže bolo: Tvoríme pre radosť iných! Odborná hodnotiaca komisia, ktorá pracovala v zložení Monika Pavlovská, Zuzana Važecká (výtvarníčky) a Miroslav Sedláček (podnikateľ), vyhlásila celkové poradie súťažiacich po absolvovaní všetkých troch súťažných tém. Kritériami hodnotenia bol časový limit, vystihnutie témy, nápaditosť, tvorba dekorácie, výber obalového materiálu, zručnosť, pevnosť, prenosnosť, estetický vzhľad.

Na prvom mieste skončil Michael Štěpánek z SOŠ hotelových služieb a obchodu Nové Zámky, na druhom Nikola Gužíková z SOŠ podnikania Žilina a ako tretia v poradí bola vyhodnotená Kateřina Buchtelová zo Stredného odborného učilišťa a SOŠ SČMSD Znojmo. A okrem hlavných cien boli po každej súťažnej téme vyhodnotené najlepšie nápady a uskutočnilo sa i hlasovanie verejnosti o Cenu sympatie k prvej súťažnej téme – aj tu si rozdelili vavríny traja ocenení v hlavnej súťaži.

Počas celého súťažného dňa žiaci všetkých škôl predviedli vysokú zručnosť, nápaditosť a estetické cítenie pri realizácii svojich nápadov. Zároveň ich pedagógovia mali čas na výmenu skúseností, neformálne stretnutia s kolegami z celého Slovenska a Česka. Sme radi, že aj v týchto neľahkých časoch, keď riaditelia škôl zápasia s nedostatkom finančných prostriedkov, podujatie svojou účasťou podporilo toľko škôl.

Ing. Tatiana MÓKOSOVÁ,
riaditeľka školy
Foto archív školy

Súťažiaci plne zaujatí tvorbou.

Úspešní žiaci Lukáš a Tomáš na fotografii so svojím majstrom.

Úspech na celoštátnej súťaži zručnosti

SŠI KYSUCKÉ NOVÉ MESTO

V dňoch 8. – 9. apríla sa konala celoštátna súťaž zručnosti v učebnom odbore maliar a natierač v Snine. Súťaž absolvovalo osem dvojčlenných družstiev. Hodnotili sa jednotlivci a družstvá.

Spojenú školu internátnu (SŠI) Kysucké Nové Mesto reprezentovali žiaci Lukáš Chlebek z 2. B a Tomáš Krško z 3. B triedy. Zadanie bolo náročné a pozostávalo z prípravy podkladu pod maľbu (brúsenie omietky, opravenie chýb omietky, penetrácia) a zo zhotovenia maľby. Ďalšou časťou bolo vystierkovať celoplošne sokel, obrúsiť, dvakrát urobiť základný náter, linku a jeden raz emailový (vrchný) náter. Maľby bolo 13 m² a náteru 8 m². Časový limit na vykonanie prác bol 9 hodín, rozdelených do dvoch dní.

Pri hodnotení sa kládol dôraz na prípravu podkladu, čistotu realizácie maľby a náteru, dodržanie technologického postupu, zásad BOZP, na čistotu náradia, ako aj pracovného priestoru. Súčasťou hodnotenia boli aj body získané z teoretickej testovej časti, na ktorú sa žiaci mohli vopred pripraviť. Pri rovnosti bodov rozhodoval čas realizácie praktickej časti.

Žiaci z Kysúc sa so zadaním vyrovnali veľmi dobre a v súťaži jednotlivcov sa Lukáš Chlebek umiestnil na 1. mieste a Tomáš Krško na 3. mieste, čo znamenalo aj celkové 1. miesto v súťaži družstiev.

Okrem krásneho pocitu z víťazstva chlapci získali diplomy a hodnotné ceny.

Bc. Ondrej TOMAŠČIN,
majster odbornej výchovy
Foto archív školy

Cvičná firma GrandFarm presvedčila porotu svojou prezentáciou.

Opäť medzi najlepšími

TA ZVOLEN

Technická akadémia vo Zvolene doslova napĺňa zásadu stredného odborného vzdelávania – prepojenie teórie a praxe. Dôkazom je aj účasť dvoch cvičných firiem zo študijného odboru škola podnikania na 18. ročníku Veľtrhu cvičných firiem a 6. kontraktačnom dni cvičných firiem, ktorý sa konal 3. apríla v Žiari nad Hronom. Našu školu reprezentovali cvičné firmy GrandFarm, s. r. o., a FitGym, s. r. o., ktoré úspešne bodovali a zožali slová uznania od odbornej poroty aj návštevníkov. V nadväznosti na minuloročné úspechy, keď naša cvičná firma AAC, s. r. o., získala ocenenie za inovatívne metódy vo vzdelávaní od Národohospodárskej fakulty Ekonomickej univerzity Bratislava, sme sa medzi silnou konkurenciou opäť nestratili.

Veľtrhu sa zúčastnilo 45 cvičných firiem zo všetkých regiónov Slovenska. Naša firma GrandFarm svojím prezentačným stánkom od začiatku budila zaslúženú pozornosť, veď živé zvieratá a prezentácia starostlivosti o ne nie je bežnou náplňou práce cvičnej firmy. Odborná porota ocenila kreativitu a nápaditosť tejto cvičnej firmy vo všetkých bodovaných kategóriách. Nakoniec firme udelila striebornú medailu za prezentáciu firmy. Druhá naša cvičná firma FitGym zaujala návštevníkov aj porotu zaujímavou propagáciou zdravého životného štýlu.

Žiakom cvičných firiem a ich vedúcim blahoželáme a veríme, že v budúcnosti ešte znásobia svoje úspechy a do týchto aktivít budú motivovať aj ďalších žiakov.

PaedDr. Elena LÁSKOVÁ
Foto archív školy

Slovenské školstvo je podvyživené a nedocenené

Stredná odborná škola (SOŠ) na Farskej ul. v Bánovciach nad Bebravou vychovala za viac než šesť desaťročí množstvo dobrých odborníkov. Vďaka kvalitnému vzdelávaniu a novým odborom je o ňu stále veľký záujem. Jednou z priorít ministra Čaploviča sa stalo odborné školstvo. Na jeho posilnenie boli prijaté viaceré zmeny a opatrenia. Ako vnímajú ministerskú podporu stredného odborného školstva a zmeny, ktoré s tým súvisia, s akými problémami sa stretávajú, čo im robí radosť a na mnohé iné veci, ktoré sa týkajú bánovskej priemyslovky, sme sa opýtali jej riaditeľa Ing. Jozefa Oriešku.

Pán riaditeľ, aj vďaka miestnemu závodu Tatra ste boli známou školou, ktorá vzdelávala odborníkov strojárskej výroby z celého Slovenska. Začnime históriou školy. Aké bolo jej zameranie, akými zmenami počas svojej existencie prechádzala?

Naše školské zariadenie začalo písať svoje dejiny 1. septembra 1951 rozhodnutím Poverenníctva školstva v Bratislave, keď bola v Bánovciach nad Bebravou zriadená Vyššia škola strojnícka. V uvedenom roku boli otvorené štyri triedy prvého ročníka, do ktorých bolo zapísaných 164 žiakov. Roku 1954 bola škola premenovaná na Priemyselnú školu strojnícku. Od roku 1961 sa v povedomí širokej verejnosti udomácnil nový názov Stredná priemyselná škola. Na základe uznesenia Zastupiteľstva Trenčianskeho samosprávneho kraja (TSK) dňom 31. 8. 2005 spojením Strednej priemyselnej školy so Stredným odborným učilišťom vznikol nový právny subjekt s názvom Spojená škola Bánovce nad Bebravou s organizačnými zložkami Strednou priemyselnou školou a Stredným odborným učilišťom. Vznikla nová škola, ktorá mala už v čase svojho vzniku bohatú, vyše 50-ročnú históriu. Posledná zmena v názve našej školy sa udiala k 1. 1. 2009 na základe uznesenia Zastupiteľstva TSK. Názov školy sa ustálil na doteraz platnej podobe: Stredná odborná škola, Farská 7, Bánovce nad Bebravou.

Od roku 1951 bol súčasťou školy internát, takže škola umožňovala štúdium žiakom z celého Slovenska. Domov mládeže poskytoval ubytovanie študentom až do roku 1994, keď došlo k jeho definitívnemu zrušeniu. V súčasnosti je sieť škôl natoľko rozvetvená, že žiaci do školy dochádzajú z bezprostredne susediacich oblastí, takže internát stratil svoje opodstatnenie.

Premeny, ktorými prešla v priebehu šiestich desaťročí škola, v ktorej sa pripravovali strojári i zámočníci, kováči, zvárači či neskôr aj elektrotechnici, až po súčasnú modernú strednú odbornú školu sú zreteľné a dobre viditeľné na každom kroku. Škola počas svojej existencie vychovala aj stovky odborníkov z oblasti obchodu, služieb, odevného a obuvníckeho priemyslu. Dôkazom operatívneho prispôsobovania sa školy potrebám praxe boli od 90. rokov minulého storočia viaceré moderné odbory, ako mechatronika či obchod a podnikanie. V súčasnosti bol pre žiakov so záujmom o prírodné, technické a ekonomické vedy a informatiku zriadený aj nový študijný odbor – technické lýceum. Profilom súčasnej modernej školy je ambícia pripravovať zručných, odborne schopných absolventov pre technicko-hospodársky priemysel, ktorí sú žiadaní a vyhľadávaní domácimi i zahraničnými firmami nielen v našom regióne.

Absolventi školy aj v čase hospodárskej krízy nachádzali a naďalej nachádzajú na trhu práce veľmi dobré uplatnenie. Škola si aj po mnohých zmenách v ekonomickom prostredí v regióne i na Slovensku dokázala obhájiť svoje miesto v sieti stredných škôl v TSK ako škola tretieho tisícročia. Ponukou stredného odborného vzdelávania stala sa pre verejnosť príťažlivou a vyhľadávanou.

V súčasnosti sú v Bánovciach nad Bebravou dve stredné odborné školy s rovnakým zameraním. Dlho sa hovorilo o ich zlúčení pod jedno riaditeľstvo. Ako sa tento problém vyriešil a čo vám to prinieslo?

Máte pravdu. V Bánovciach sú naozaj dve stredné odborné školy. Ale majú spoločné iba pomenovanie. TSK sa snaží riešiť situáciu v školstve racionalizačnými opatreniami, ku ktorým pristupuje na základe dôsledných analýz. Ocenili sme skutočnosť, že pri rozhodovaní nepristúpiť k zlúčeniu spomínaných škôl bol do úvahy braný nielen nepriaznivý morálny dopad na spoločnosť, keďže kvalita vzdelávania budovaná desaťročia by bola zamenená za krátkodobý ekonomický zisk, ale aj dôvody racionálne, personálne, kapacitné a v neposlednom rade i ekonomické. Zlúčením tak veľmi rozdielnych ustanovizní by vznikla škola, ktorá by bola hneď v červených číslach.

Čo vás ako školu charakterizuje?

Pre našu školu je charakteristická filozofia kvality školy, atmosféra dôvery, bezpečnosti a poriadku, využívania vyučovacieho času, široká ponuka tzv. voľnočasových aktivít, podieľanie sa učiteľov na rozhodovaní, spolupráca vedenia školy a učiteľov na plánovaní, hodnotení, ale i zavádzaní inovačných procesov. Kvalifikovanosť pedagogických pracovníkov je stopercentná.

Naša škola je známa priaznivou atmosférou na výchovu a vzdelávanie, čo vedie k optimálnym výkonom žiakov. Je ľudská, pretože základom sú ľudia – učiteľ a žiaci, nie systém, známky či predpisy. Veľká pozornosť sa venuje výchovno-vyučovaciemu procesu. Škola je zárukou vysokej kvality pedagogického procesu a jeho výsledkov a s tým súvisiacou schopnosťou absolventov zamestnať sa, resp. pokračovať vo zvyšovaní svojej kvalifikácie. Vedenie školy podporuje tvorivosť, iniciatívu pracovníkov aj žiakov a zvyšovanie kvality práce školy. Pedagogický zbor je stabilný, neistota, fluktuácia, nedôvera či intrigánstvo nemajú priestor. Učitelia navzájom spolupracujú, v pedagogickom kolektíve panuje pracovná morálka, pracovné nasadenie, snaha permanentného vzdelávania sa. Medzi rodičmi a vedením školy je citeľná aktívna podpora a spolupráca. Škola organizuje početné mimovyučovacie podujatia, ako sú rôzne súťaže, záujmové krúžky a iné rozmanité aktivity. Vychováva odborníkov, po ktorých dnes volajú domáce i zahraničné firmy nielen v našom regióne.

V našej škole žiaci už niekým sú. Dospievajú a rozvíjajú to, čo v nich je.

Aký je záujem o štúdium na vašej škole, koľko žiakov tu v súčasnosti študuje?

V posledných rokoch končí na základných školách stále menší počet deviatakov. Každá stredná škola s obavami očakáva, či sa jej podarí vyvolať záujem detí a získať podporu ich rodičov. Môžeme s hrdosťou povedať, že naša škola má svojou úspešnou šesťdesiatročnou činnosťou vybudované v regióne dobré postavenie. K dnešnému dňu máme vo všetkých študijných odboroch spolu 320 žiakov, z toho v odbore elektrotechnika 94, strojárstvo 69, obchod a podnikanie 96, mechatronika 42 a technické lýceum 19.

Snahou pracovníkov našej školy je, aby bola pre verejnosť príťažlivá svojou ponukou stredného odborného vzdelávania v odboroch umožňujúcich čo najoptimálnejšie uplatnenie absolventov na trhu práce či schopných ďalšieho vzdelávania sa na vysokých školách. Škola má v povedomí širokej verejnosti veľmi dobrú reputáciu, jej meno sa stalo pre záujemcov o kvalitné vzdelávanie príťažlivým.

V tejto súvislosti by som chcel zdôrazniť skutočnosť, že čím sú deti mladšie, tým má ich vzdelávanie k určitým pozitívnym hodnotám hlbší dopad. Na súčasných základných školách chýba systém vzdelávania v krúžkoch s technickým zameraním, takže chýba aj možnosť získať zručnosť pri práci s pílkou, kladivom či so skrutkovačom. Pred rokmi dievčatá absolvovali kurzy varenia a šitia, chlapci sa venovali práci s drevom a kovom. Dnes je situácia úplne rozdielna. Mladí ľudia mnohokrát nedokážu chytiť kladivo či spájkovačku bez toho, aby si neublížili.

Zdá sa mi, že pri výchove detí akoby stagnovala aj úloha rodiča. Dieťa by od najútlejšieho veku malo byť aktívne zapájané do chodu rodinného diania a všetkých domácich činností. Opak je pravdou. Dôvodov je viacero – rodičia sú pracovne zaneprázdnení a nemajú čas sledovať, pri akej činnosti ich dieťa vyniká, aká hra ho zaujme, k akej profesii inklinuje, a už ani náhodou napomáhať rozvíjanie jeho manuálnych zručností. V povedomí mnohých mladých ľudí sa začína objavovať presvedčenie, že práca v technických odvetviach je špinavá, ťažká, nebezpečná a fyzicky náročná. Dnes sa mladým ľuďom veľmi pracovať nechce. Každý by chcel byť právnikom, historikom či archeológom, zvlášť, ak gymnáziá majú pre všetkých záujemcov, aj tých s horším študijným priemerom, dvere dokorán otvorené. Aj za cenu, že absolvent po absolvovaní školy rozšíri rady nezamestnaných. Slovenské firmy, ale aj tie, ktoré k nám prichádzajú zo zahraničia, začínajú pociťovať nedostatok kvalifikovanej sily najmä v oblasti rozvoja technického a prírodovedného školstva.

Aké študijné odbory je možné u vás študovať, o čo je najväčší záujem?

Momentálne je v našej škole možné študovať štvorročné študijné odbory elektrotechnika, mechatronika, strojárstvo, obchod a podnikanie a technické lýceum so zameraním na informatiku. Štúdium je zakončené maturitnou skúškou. Absolventi technických odborov môžu hneď po zložení maturitnej skúšky vykonať skúšku odbornej spôsobilosti elektrotechnikov. Odborná príprava žiakov je vo všetkých študijných odboroch zabezpečená kvalitne a materiálne i technicky moderne. Samozrejme, disponujeme tiež odborne fundovanými pedagógmi s dobrým vzťahom k mladým ľuďom.

Deviataci sa hlásia na všetky školou ponúkané študijné odbory, ale v poslednom čase je najväčší záujem o technické lýceum, mechatroniku a elektrotechniku.

Pre náš región sa zavedené študijné odbory ukazujú ako opodstatnené, pretože pripravujú žiakov na zmysluplné uplatnenie sa v praxi. Záujem o absolventov zo strany zamestnávateľov je vyšší, ako je škola schopná zabezpečiť.

V našej škole každoročne vypracovávame koncepčný zámer rozvoja školy a vyhodnocujeme jeho plnenie. Súčasťou zámeru je zabezpečenie vyššej a účinnejšej propagácie školy, ktorej cieľom je presvedčiť o jej kvalitách žiakov základných škôl, ale predovšetkým ich zákonných zástupcov, ktorí rozhodujú o podaní prihlášky na štúdium na stredné školy. Možnosti štúdia propagujeme medzi výchovnými poradcami a žiakmi základných škôl organizovaním Dňa otvorených dverí, medzi rodičmi na rodičovských združeniach v základných školách. Ďalej sa pravidelne zúčastňujeme regionálnych búrz informácií stredných škôl, dávame tiež o sebe vedieť prostredníctvom vysielania regionálnej televízie či regionálnych novín.

Vychovať kvalitných odborníkov, to si vyžaduje nielen kvalitných učiteľov, ale aj kvalitné vybavenie dielní a učební. Spomenuli ste, že odborná príprava je kvalitne a moderne zabezpečená. Mohli by ste bližšie objasniť, ako spĺňate požiadavky moderného vybavenia školy?

V priebehu existencie školy sa v jej areáli uskutočnilo množstvo investičných úprav väčšieho či menšieho rozsahu, prebiehala výstavba a modernizácia laboratórií, odborných učební, dielní. Bola dobudovaná a materiálne vybavená prístavba školy, v hlavnej budove školy boli vymenené okná, rekonštruované sociálne zariadenia, podarilo sa zabezpečiť laboratórne stroje, ktorých využívaním sa môže výučba predvádzať názorne, teda nielen simulačne na počítačoch. Na skvalitňovanie vyučovania telesnej výchovy bola dobudovaná telocvičňa s príslušenstvom, podarilo sa vyriešiť a zabezpečiť prestavbu školskej jedálne, kuchyne a výdajne stravy, bola realizovaná oprava strechy. V školskom roku 2006/2007 sa naša škola stala bezbariérovou vďaka nainštalovaniu schodiskovej plošiny pre imobilných študentov.

(pokračovanie rozhovoru na strane 12)

Rozhovor s osobnosťou

JOZEF ORIEŠKA

Slovenské školstvo je podvyživené...

(dokončenie rozhovoru zo strany 11)

Na skvalitnenie vyučovania cudzích jazykov sa využívajú špecializované jazykové laboratóriá. Na výučbu odborných predmetov v rámci školských vzdelávacích programov sme vybudovali nové laboratóriá elektrotechniky, hydrauliky a pneumatiky, ktoré spĺňajú potrebné náležitosti moderného vyučovania. Predmet programovanie CNC strojov vyučujeme v odbornej učebni, kde je okrem výpočtovej techniky k dispozícii CNC frézovačka a priemyselný robot zapožičaný firmou Hella Slovakia Signal-Lighting. V súčasnosti má škola 8 špecializovaných odborných učební výpočtovej techniky, 7 odborných laboratórií, 6 odborných učební cudzieho jazyka, 16 kmeňových učební upravených na odborné učebne jednotlivých odborných zameraní. V nadväznosti na predchádzajúce obdobie kolobeh prác pokračuje.

Škola vždy príkladne spolupracovala a stále spolupracuje s praxou, zastúpenou najmä bánovskou firmou Gabor Slovensko, ale aj Tatra, Zornica a ďalšími. V súčasnosti sa rozbieha úzka spolupráca školy s dominantným zamestnávateľom bánovského okresu firmou Hella Slovakia Signal -Lighting, ktorá oceňuje kvalitnú pripravenosť žiakov na riešenie praktických úloh a rýchlu spôsobilosť našich absolventov zapracovať sa vo firme.

Ako hodnotíte vašu účasť na projektoch zabezpečujúcich materiálno-technické vybavenie školy i rast vzdelanosti pedagógov a žiakov?

Cieľom projektov bolo a je získať pre školu materiálne vybavenie a pre zamestnancov nové zručnosti, ktoré pomáhajú využívať vo vyučovacom procese novú modernú techniku a nové moderné vyučovacie metódy. Úspešní sme boli v projektoch spolufinancovaných Európskym sociálnym fondom, štátom a zriaďovateľom. Na projekt *Zavedenie metód inovatívneho vyučovania* sme získali takmer 444 000 eur, na projekt *Revitalizácia a elektronizácia školskej jedálne* približne 129 000 eur. Úspech sme zaznamenali aj v ďalších projektoch – napríklad v spolupráci s firmou Hella Slovakia sme vypracovali projekt *Regionálne centrum odbornej prípravy absolventov a uchádzačov o zamestnanie*, ďalšími realizovanými projektmi boli: *Otvorená škola*, *Zvýšenie odborných kompetencií žiakov SOŠ heterogénnym vzdelávaním grafických systémov*, *Revitalizácia školskej knižnice*, *Modernizácia vzdelávacieho procesu na SOŠ v predmetoch matematika, fyzika, slovenský jazyk a literatúra* a iné.

Z vašich slov vyplýva dobrá spolupráca so zriaďovateľom a so zamestnávateľskými firmami. Môžete byť konkrétnejší?

Spolupráca školy s TSK je na vysokej úrovni. Profesionálny prístup zriaďovateľa nás pri správe školy vedie k efektívnemu využívaniu pridelených finančných prostriedkov a na druhej strane k zabezpečovaniu vysokej odbornej úrovne našich pedagogických pracovníkov, aby absolventov školy pripravili na nástup do rýchlo sa meniaceho spoločenského a ekonomického procesu čo najlepšie. Spolupráca so zamestnávateľskými firmami sa neustále zlepšuje, pretože samy začínajú pociťovať nedostatok odborných zamestnancov.

V čom vidíte najväčší problém súčasného slovenského odborného školstva? Kde vás dnes najviac „tlačí topánka“?

Terajšie slovenské školstvo sa dá charakterizovať ako podvyživené a nedocenené. Napriek tomu fungujúce a v porovnaní s niektorými inými ešte stále dosť kvalitné. Myslím si, že najväčším problémom, ktorý vnímajú a pociťujú riaditelia stredných škôl rovnako, je financovanie. Robíme rôzne úsporné opatrenia, či sa to týka personálneho zabezpečenia, alebo materiálneho vybavenia. Okrem toho by bolo mimoriadne potrebné odbremeniť školstvo od zbytočnej administratívy. Niekedy mám pocit, že dobrou školou nie je tá, kde sú spokojní žiaci, rodičia a zamestnávatelia, ale tá, ktorá má v poriadku administratívnu agendu. Pretože práve na to sa zameriava každá kontrola.

Zavedenie normatívneho financovania bolo v danom čase považované za dobrý ekonomický krok, pretože sa ním vytvoril priestor na racionálne využívanie finančných zdrojov. V dôsledku normatívneho financovania na žiaka sa však žiak stal akýmsi „tovarom“, ktorý prináša peniaze, a až na malé výnimky stredné školy robia na základných školách nábor, nie výber, pretože počet stredoškolských prváckych miest je omnoho vyšší ako počty deviatakov.

Technický stav budov a školských areálov napriek istým čiastkovým zmenám, financovaným najmä z eurofondov, je väčšinou neadekvátny dnešným potrebám. Regionálne školy v dôsledku nedostatočného financovania naďalej chátrajú.

Moderné technológie vo vyučovaní.

Má riaditeľ strednej školy občas dôvod aj na radosť?

Naša škola je známa kvalitným výchovno-vzdelávacím systémom, ktorý vedie žiakov k samostatnosti a zodpovednosti. Dávame šancu excelovať všetkým žiakom, aj tým, ktorí možno nevynikajú akademickými úspechmi, ale zažili, robia, snažia sa o niečo zaujímavé a inšpiratívne. Aby mal človek v živote úspech, potrebuje neustále pracovať na svojich schopnostiach. Priemerný žiak nemá túžbu a snahu mať sa lepšie, neuvedomuje si, že ak sa bude viac snažiť, môže aj viac získať. Ak je človek schopný, rastie jeho hodnota a nemusí mať obavy z budúcnosti. Zamestnávatelia nečakajú na priemerne schopných či nebodaj neschopných absolventov. Presadiť sa dnes znamená nebyť priemerným a vyčnievať z radu. Už v školských laviciach by mal človek poznať nádherný pocit, keď sa mu niečo podarí. Okolo nás žije mnoho ľudí, ktorí sa tvária, že nič nechcú a je im dobre... Ale na druhej strane závidia tým, ktorí idú za svojím cieľom a darí sa im dosahovať svoje predsavzatia. Úspech je rozhodnutie nebyť priemerný. Preto si úprimne vážim tých žiakov a učiteľov, ktorí sa neboja dokazovať sebe ani svojmu okoliu svoju životaschopnosť, ktorých neodradia prekážky, ktorí majú svoj cieľ. Teším sa z každého úspechu a som hrdý na všetky ocenenia, ktoré v školskej aj mimoškolskej oblasti sú odmenou za vynaložené úsilie.

Keby ste sa mali pochváliť najväčšími úspechmi školy, čo by to bolo?

Škola vychovala a vychováva mnoho úspešných žiakov. Dôkazom je ich reprezentácia a umiestnenie v celoštátnom, ba dokonca aj medzinárodnom meradle. Naši žiaci obsadili popredné miesta na zahraničných súťažiach – napríklad Autodesk Academia Design v 2D a 3D kreslení, Team SAP, v slovenských kolách súťaží ZENIT v elektronike a strojárstve, Technické kreslenie, Stredoškolská odborná činnosť, v jazykových olympiádach, na podujatí Mladý tvorca, v športových súťažiach. Žiakom školy bola v celoslovenskej súťaži ekonómov udelená Cena Michala Bosáka spojená s týždňovým pobytom súťažiaceho družstva v Prahe a Moskve, spomenúť možno tiež 4. miesto v medzinárodnej súťaži JA-YE Europe Titan Challenge 2009 k simulácii trhu.

Máme majstrov Slovenska v silovom trojboji, grapplingu, tlaku na lavičke, hode kriketovou loptičkou, zjazde na horskom bicykli, stolnom tenise telesne postihnutých a môžeme sa pochváliť aj ďalšími vynikajúcimi výsledkami.

Za úspechmi nestojí len nadanie, ale aj práca s talentovanými žiakmi. V našej škole v tomto školskom roku pracuje pod vedením učiteľov 26 krúžkov najrozmanitejšieho charakteru a zamerania. Žiaci majú možnosť zdokonaľovať sa a rozvíjať svoj talent v cudzích jazykoch, programovaní, elektrotechnike, telesných aktivitách a športoch, tvorbe a editovaní školského časopisu, účtovníctve a mnohých ďalších oblastiach.

Akí sú podľa vás dnešní stredoškoláci?

Chcú byť sami sebou, sú to neopakovateľné originály. Sú v niečom porovnateľní s tými, ktorí v škole študovali v minulosti, ale v mnohom aj dosť odlišní. Dnešní stredoškoláci sú však oveľa tvorivejší, schopní samostatných rozhodnutí, sú flexibilní, zdatní v používaní informačno-komunikačných technológií. Na druhej strane majú veľké nedostatky v čítaní s porozumením či v matematike, prejavujú podstatne menej záujmu o dianie okolo seba a snažia sa množstvo učebnej látky „naučiť“, nie porozumieť mu. Čelia veľkému tlaku ponúk a príležitostí a dosť často nevedia, čo vlastne chcú. Teší ich, ak nájdu priateľov, prijatie, prostredie, kde sa cítia doma a bezpečne. Oproti predchádzajúcim generáciám sú menej kritickí k svojim nedostatkom. Niekedy majú problém so sústredením, vyžadujú si pozornosť svojho okolia, ale na druhej strane túžia po uznaní a pochvale. Sú vďační, ak dostanú životnú perspektívu, ak objavia niečo, čo ich baví a čomu sa môžu venovať, v čom môžu byť dobrí.

Sú vychovávaní v období, v ktorom v rodinách prevláda demokratický prístup, čo je na ich postojoch vidieť. Niektorí majú s vyučovacím procesom a prospechom vážnejšie problémy. Občas nemajú vytvorené podmienky na domáce štúdium, občas im chýbajú návyky, vzťah k štúdiu, možno prirodzene k štúdiu neveľmi inklinujú. Snažíme sa im pomôcť, aby dokázali problémy prekonať, nájsť si k štúdiu vzťah a aby aspoň v niektorých predmetoch objavili svoju cestu, našli svoj prirodzený záujem a uplatnenie. Jednoducho, snažíme sa, aby sa všetci naši študenti dokázali realizovať. Aj teraz, aj neskôr, v živote.

Ale sú aj takí, ktorí majú v sebe pokoru, sú ochotní sa veľa učiť a majú veľký potenciál rozvoja. Chcú niečo dokázať a môžu byť vynikajúcim zdrojom nápadov na zvyšovanie pridanej hodnoty spoločnosti.

Vieme, že za každým žiakom sú peniaze. Napokon, sám ste o tom hovorili. Mnohé školy sa snažia pritiahnuť záujem zavádzaním nových, lukratívnych študijných smerov. Súčasným trendom je zavádzanie prípravných kurzov. Majú aj záujemcovia o štúdium na vašej škole možnosť navštevovať ich?

Naša škola sa stala neoddeliteľnou súčasťou mesta a regiónu. Zásluhou množstva pedagógov a žiakov si vybudovala veľmi dobré meno, ktoré je nielen zárukou kvalitnej odozvy na verejnosti, ale aj magnetom pre tých žiakov, ktorí chcú u nás študovať. Záujemcovia o štúdium v našej škole sú z rôznych škôl regiónu, ktoré sa vyznačujú rozdielnou úrovňou výchovno-vyučovacích výsledkov. V snahe zmenšiť rozdiely v rozsahu poznatkov žiakov a pripraviť ich na prijímacie skúšky pre nich pravidelne organizujeme prípravné kurzy. Nebude to ináč ani v tomto školskom roku.

Ako si viete poradiť s výchovnými problémami mladých ľudí?

Našou snahou je, aby sme absolventov školy pripravovali pre potreby praxe čo najlepšie. Už samotný pojem výchovno-vzdelávací proces vyjadruje, že plní nielen vzdelávaciu, ale aj výchovnú funkciu. Nie je možné a ani správne tvrdenie, že problémy s výchovou mladých ľudí neexistujú. Ľahostajnosť časti mládeže voči dianiu okolo, znižujúca sa veková hranica kriminality mládeže, ľahostajnosť k životnému prostrediu, vlažný postoj k učeniu, konzumný štýl života, to sú problémy vyvolané transformačnými zmenami v našej spoločnosti, s ktorými si žiaci mnohokrát nevedia poradiť. A tak popri odovzdávaní vedomostí a zručností sa často ocitáme v úlohe rodičov. Snažíme sa správne poradiť im v krízových situáciách a viac sledovať ich hodnotové systémy, prežívanie a motiváciu. Učiteľ vychováva aj svojou osobnosťou, vzťahom k práci, vzťahom k žiakom, vychováva ich svojím prístupom v každom okamihu vyučovacieho procesu.

Dôležitou súčasťou výchovného procesu sú aj spoločenské podujatia a odmeňovanie žiakov.

Škola žije bohatým spoločenským životom. Imatrikulácie, stužkové slávnosti, návšteva kultúrnych podujatí, exkurzie, lyžiarsky kurz, športové a vedomostné súťaže, olympiády... Žiakom s vynikajúcimi študijnými výsledkami a výrazným prínosom v rámci reprezentácie školy v mimoškolských aktivitách každoročne udeľujeme pochvaly od riaditeľa školy spojené s vecnými a peňažnými odmenami. V posledných rokoch aktívni žiaci získali odmeny aj od firmy Hella Slovakia, s ktorou má škola veľmi dobrú spoluprácu.

Odborné školstvo je pilierom, na ktorom stojí celé hospodárstvo. Rešpektuje vaša škola potreby a požiadavky regiónu a pracovného trhu?

Koncepčné zámery, ako aj plánovanie stratégie školy sa aj naďalej odvíjajú od potrieb regiónu, záujmov zriaďovateľa, rodičov a žiakov, tradície školy, ale aj konkurenčného prostredia škôl v regióne a podmienok na trhu práce, a ich úroveň možno hodnotiť pozitívne. Naším cieľom je poskytovať vzdelanie odborníkom v práci, nie na úrade práce. V tomto kontexte sa snažíme zabezpečiť prepojenie školy s praxou smerovaním k duálnemu vzdelávaniu bez zbytočných prieťahov, rýchlo a účinne. Vytvorením podmienok pre podnikateľov a zamestnávateľov, aby mohli účinnejšie vstúpiť do odborného vzdelávania, sa zároveň pripravujú základy na to, aby sa absolvent dokázal zamestnať. V súlade so školským vzdelávacím programom žiaci druhého a tretieho ročníka vykonávajú počas dvoch týždňov súvislú odbornú prax v rôznych firmách, výrobných organizáciách a inštitúciách, v štátnej správe a vo verejnom sektore regiónu. Žiaci tak majú možnosť overiť si nadobudnuté teoretické vedomosti a získať čiastočné pracovné návyky súvisiace s dennou dochádzkou na pracovisko, plnením pridelených úloh, tvorbou sociálnych vzťahov či dodržiavaním bezpečnostných predpisov. Zmluvní zamestnávatelia sa snažia pomáhať pri materiálnom zabezpečení školy príspevkom z dvoch percent z daní či príspevkami pre najlepších žiakov. Napríklad firma Hella Slovakia už dva roky oceňuje najúspešnejších žiakov školy tabletom, fotoaparátom či notebookom.

Nie je ľahké presvedčiť zamestnávateľov a zamestnancov konkrétnych podnikov, aby popri vlastných povinnostiach v podniku zvládali starostlivosť o praxujúcich stredoškolákov. V tomto smere sa osvedčuje spolupráca s podnikmi, ktoré sú na trhu už stabilizované a majú kvalifikovaný personál.

Na základe spätnej väzby môžeme zovšeobecniť konštatovanie, že ak absolventi hľadajú vhodné zamestnanie aj mimo Bánoviec nad Bebravou, určite ho nájdu. Pokiaľ nie sú ochotní odísť za zamestnaním do inej lokality, stáva sa, že sa zamestnajú aj v inej oblasti než v odbore, ktorý vyštudovali. Ich osvojená schopnosť ďalšieho vzdelávania je predpokladom na využitie ponúkaných možností v rozmanitých odvetviach.

Zamestnávatelia sa na nás dosť často obracajú so žiadosťou pomôcť nadviazať kontakt s našimi absolventmi, ktorých by ochotne prijali do zamestnania, pretože na úradoch práce nie sú evidovaní. Takéto iniciatívy sú dôkazom, že naša ustanovizeň má zmysel a opodstatnený význam. Žiaľ, takéto poznatky nie je možné zovšeobecniť pre všetky školy nášho mesta.

Ste, ako to z vášho pohľadu do minulosti vyplýva, školou so slávnou históriou. Ako je to dnes, máte prehľad o tom, koľko vašich žiakov úspešne pokračovalo v štúdiu na vysokých odborných školách?

Býva pravidlom, že každý školský rok sa pomerne veľký počet našich absolventov hlási na vysokoškolské štúdium. Niektoré vysoké školy prijímajú na štúdium dokonca aj absolventov, ktorí zmaturujú až v mimoriadnom termíne maturitných skúšok. Absolventi si vyberajú zamerania, ktoré priamo súvisia so stredoškolskou prípravou, niektorí odchádzajú aj do Prahy a Brna. Nemáme presné štatistické výsledky týkajúce sa počtu tých, ktorí sa stali absolventmi vysokých škôl, ale mnohí žiaci sa k nám aj po úspešnom ukončení štúdia na vysokých školách vracajú a mnohokrát pomáhajú zvyšovať latku vzdelávacieho procesu najnovšími poznatkami, ktoré si osvojili v rámci štúdia.

Je všeobecne známe, že vedomostná úroveň žiakov klesá. Ako to vnímate?

V súčasnosti je iná spoločenská a hospodárska situácia, platia iné etické pravidlá, takže aj vzťah a postoj žiakov a rodičov k vzdelávaniu stojí na iných princípoch, ako to bolo v minulosti. Dnešné školstvo je postavené pred náročné úlohy a na ich zvládnutie sú nevyhnutné špecifické metodiky, nové postupy vo výučbe a v odbornej praxi. Pre odborný rast žiaka, nadobúdanie nových skúseností a zveľaďovanie jeho zručností je to veľmi dôležité a potrebné.

Predstavte si zlatú rybku a tri želania...

Prvé želanie by som chcel vysloviť za všetkých pedagogických pracovníkov. Želám si, aby naše náročné povolanie získalo stratenú spoločenskú dôležitosť a bolo primerane finančne ohodnotené. Menej „reforiem“ a viac konkrétnych opatrení reálne zlepšujúcich podmienky učiteľa na výkon jeho práce.

Druhé želanie by som chcel vysloviť pre našich žiakov – aby výchovno-vzdelávací proces vnímali ako dôležitý medzník na ceste ich vzdelanostného vývoja, aby zmysluplne prežívali svoj život a stali sa tvorcami hodnôt, na ktoré budú právom hrdí.

A tretie želanie by som chcel venovať našej strednej odbornej škole – aby sa ešte mnoho desaťročí vydávali výročnice, v ktorých budú zaznamenané úspechy žiakov a zamestnancov.

Zhovárala sa Mária ŠKULTÉTYOVÁ
Foto archív J. O. a školy

Učiteľky, ktoré na seminári prezentovali tému informačno-komunikačných technológií v primárnom vzdelávaní.

Netradičný, inšpirujúci bilingválny projekt daltonskej školy

3. ZŠ SENICA

Základná škola na Sadovej ulici (3. ZŠ) v Senici získala pred piatimi rokmi na medzinárodnej konferencii v Brne v Českej republike certifikát daltonskej školy. Desiateho apríla tohto roku sa v nej zišli pedagógovia na konferencii k netradičným formám vzdelávania. Vymieňali si skúsenosti zo svojho *„najťažšieho, najnáročnejšieho a najdlhšieho projektu – Bilingválne programy vzdelávania v daltonskej škole“*, ako uviedla riaditeľka 3. ZŠ Ing. Svetlana Chábelová, vítajúc pedagógov základných, stredných i jazykových škôl nielen zo Záhoria a z Trnavského samosprávneho kraja. V jedálni, kde konferenciu so seminármi odštartovali, sa dali na výstave vidieť pracovné listy a ďalšie učebné pomôcky, ktoré učiteľom pomáhajú robiť čosi inak a lepšie ako iní.

Daltonské školy

V 3. ZŠ v Senici sídli aj Asociácia daltonských škôl na Slovensku. Združuje školy z Dunajskej Stredy, Lieskovca, Galanty, Kopčian, zo Skalice a Senice.

Daltonská škola je realizovanou ideou talianskej lekárky **Marie Montessoriovej (1870 – 1952)**, zakladateľky predškolskej výchovy na základe individuálneho prístupu. Začala s ňou roku 1907 v Dome detstva v Ríme. S jej výsledkami sa zoznámila a výborné skúsenosti popredných metodikov z rôznych kútov sveta k nim pripojila učiteľka **Helen Parkhurst (1887 – 1973)**. Roku 1919 založila v americkom Daltone v štáte Massachusetts **Daltonskú detskú univerzitu** – experimentálnu (reformnú) školu. Jej princípom je, že žiak sa vlastnou iniciatívou učí porozumieť učivu a učiteľ ho skôr podnecuje, ako sprostredkúva poznatky. Daltonský systém získal medzinárodné uznanie a odvtedy má rozvíjateľov po celom svete. Využíva i princípy „školy hrou“ nášho učiteľa národov **Jana Amosa Komenského (1592 – 1670)**...

Tridsaťpäťročná škola s mladý duchom

Projekciou sa organizátori tohto pracovného i slávnostného stretnutia tesne pred vyvrcholením svojho projektu vrátili i k 35-ročným premenám školy a k rozsiahlej rekonštrukcii medzi rokmi 2010 a 2012. Ťažisko konferencie tvorili prezentácie pedagógov, praktické semináre s ukážkami a vzájomný dialóg.

Cieľom projektu *Bilingválne programy vzdelávania v daltonskej škole*, podporeného Európskym sociálnym fondom, štátnym rozpočtom a mestom Senicou, bola podľa riaditeľky 3. ZŠ Svetlany Chábelovej modernizácia vzdelávacieho procesu. *„Stavili sme predovšetkým na podporu aktivity, samostatnosti a tvorivosti nielen žiakov, ale aj pedagógov. Naším cieľom bolo vytvorenie programov vzdelávania v bilingválnom prostredí, v kľúčových predmetoch na prvom i druhom stupni základnej školy.“* Zostavili i metodicko-didaktický materiál – elektronickú učebnicu, ktorá má na webovom sídle školy ambíciu stať sa *„studnicou nápadov nielen pre vlastných, ale pre všetkých pedagógov“*.

Riaditeľka Svetlana Chábelová prezentovala i 35-ročné premeny školy.

Semináre, ukážky, prezentácie, besedy i videoprogramy potvrdili, že škola stanovené ciele dosiahla. Čo na konferencii k daltonským metódam vyučovania jazykov učiteľov zaujalo? Mgr. Magdaléna Tomková zo Základnej školy v Jablonici označila výsledok ich práce ako úžasný. Mgr. Jana Menglerová zo ZŠ v Cerovej pochválila *„aktivity, ktoré pani učiteľky robia na hodinách, najmä spojenie angličtiny na jednotlivých vyučovacích predmetoch“*. Jana Vaškovičová zo ZŠ na Vajanského ul. v Skalici bola na konferencii k daltonskému vzdelávaniu v Senici už druhýkrát: *„Odnášam si odtiaľto veľa podnetov na prácu v medzipredmetových vzťahoch, na tvorbu nových učebných listov i prácu s interaktívnou tabuľou a inými médiami.“* Pedagóg Mgr. Mikuláš Fajnor zo Súkromnej strednej školy podnikania v Senici bol rád, že videl praktické ukážky práce učiteľa s deťmi daltonským spôsobom: *„Vzhľadom na to, že som zo strednej školy, zaujali ma niektoré aktivity, ktoré možno použiť aj u nás. Boli tu ukázané pracovné listy na slovenský jazyk aj konkrétne cvičenia, ako by to asi malo vyzerať. Výstupy sú zaujímavé a čas tu strávený nebol pre mňa stratený. Bolo to prínosné.“*

Očami koordinátoriek a projektových manažérok

V našom pedagogickom prostredí sa tradujú Komenského postupy. Mária Montessori sa narodila dvesto rokov po Komenského smrti. Čo možno v daltonskom vyučovaní nájsť z Komenského? Reaguje koordinátorka projektu PaedDr. Žaneta Pikartová: *„Je tam veľa spoločných prvkov. Je to tvorivé, je to hravé, je to zážitkové – ak dobre spravíme zadanie. Nemusím mať teda len pracovný list. Na druhom stupni deti potrebujú čítať, pracovať s textom. Ja môžem po daltonsky urobiť akúkoľvek úlohu. V projektovom cvičení som vám ukazovala, ako deti hrali bábkové divadlo. Vyžrebovali si bábky a hrali. Dalton má s princípmi Komenského podobné a spoločné práve to hravé, tvorivé a zážitkové.“*

Mgr. Zdenka Babincová z 3. ZŠ Senica uplatňuje daltonské metódy v primárnom vzdelávaní. Čím je to pre ňu zaujímavé? *„Dalton je pre mňa zaujímavý svojimi základnými a zásadnými princípmi. Deti pracujú samostatne, sú zodpovedné za svoje výkony a úspechy, vedia sa deliť, spolupracovať a pomáhať si.“*

Ktorú časť daltonského vyučovania má rada Žaneta Pikartová? *„Všetky. Keď sa deti sústredia na prácu a ja môžem pozerať, ako hľadajú informácie, ako sa snažia niečo vytvoriť, ako pracujú a pomáhajú si, to je podľa mňa úspech. Ja rada opravujem aj pracovné listy. Keď je teda čo opravovať a keď sú pekné.“*

Výstavka na konferencii k netradičným formám vzdelávania v 3. ZŠ v Senici.

Je zjavné, že daltonské metódy je ťažšie používať na druhom stupni. Prečo? *„Pretože staršie deti potrebujú aj väčšiu zbierku. Viacej úloh. Učiteľ musí vytvoriť pracovný list, ktorý má desať úloh na jednu vyučovaciu hodinu. Ak nemám materiál k dispozícii a nemám ho kde vziať, každý týždeň si musím sadnúť a pracovný list minimálne pre dve triedy vytvoriť. Vytvorenie pracovného listu zoberie hodinu, dve, možno aj tri, ak chcem, aby bol kvalitný.“*

Dalton alebo klasika?

Nebolo by jednoduchšie vzdať sa daltonu a učiť klasicky, tradične?

„Mňa by to už nebavilo. Pretože ostatné deti by sa nezapájali, teda tie slabšie, ktoré inak nepracujú. Bez daltonu by som nezapojila do práce všetky deti. Takto rozvíjam tvorivosť všetkých. Vidím, ako napredujú, ako hľadajú a spracúvajú informácie. Pritom v klasických učebniciach úloh nie je veľa,“ reaguje Ž. Pikartová.

Čo by po šiestich rokoch skúseností odkázala školám, ktoré na dalton ešte neprešli, Mgr. Tatiana Dudášová, koordinátorka daltonského vyučovania v 3. ZŠ v Senici?

„Dalton odporúčam najmä na prvom stupni. Dáva širokú škálu možností, ako sa realizovať. Pomalšie deti majú v daltonských blokoch možnosť vyniknúť. A šikovné deti takisto nezostanú v úzadí, ich šikovnosť sa môže prejaviť.“

Rada pre začínajúcich od PaedDr. Ž. Pikartovej? *„Musia vytvoriť prostredie, aby ľudí vhodne motivovali. Aby ich dokázali presvedčiť. Chce to dobré vedenie školy, dobrého manažéra a organizátora, ktorý umožní ľuďom, aby sa vzdelávali, a dá im priestor, aby vynikli, presvedčí ich o výhodnosti a efektívnosti takéhoto vzdelávania.“*

Majú školy na dalton dosť peňazí? *„Keď sme my začínali, materiál nebol. Všetko sme si vytvárali sami. Dnes existujú portály Virtuálna knižnica, Virtuálna zborovňa, kde si môže učiteľ stiahnuť materiály. A v školách je aj veľa informačno-komunikačných technológií z rôznych projektov a aj tie možno použiť pri práci s pracovným listom,“* dopĺňa Ž. Pikartová.

Dalton verzus Komenský

Maria Montessori sa narodila 200 rokov po smrti J. A. Komenského a tiež predbehla dobu. Čím? *„Pracovala v málotriedke. Čiže mala heterogénny kolektív detí rôznej vekovej, mentálnej úrovne. A to sa deje aj u nás,“* vysvetľuje Ž. Pikartová. *„Ja som už viackrát hovorila, že sa nám roztvárajú sociálne nožnice. Sú tu deti z bohatých rodín aj z chudobných. A hoci deti z neúplných rodín nie sú až také motivované rodinou, nemajú záujem o vyučovanie, pri daltonskom spôsobe vyučovania má každé dieťa šancu zažiť úspech. Práve v tom bola Montessori veľmi progresívna.“*

Čo rozdielne a čo podobné vidí medzi učením Komenského a daltonskou školou Mgr. Sylvia Krišáková z domácej 3. ZŠ? *„Ja si myslím, že oproti časom minulým majú deti dnes predovšetkým väčšiu voľnosť, bližší vzťah k učiteľovi, medzi učiteľom a žiakom je priateľskejší vzťah, ako bol kedysi. Kedysi sa deti učiteľa viac báli. Deti majú omnoho viac možností ako kedysi. Lepší prístup k informáciám, väčšie právomoci....“*

Keď ste s daltonom u vás v škole začínali, nemali ste nutkanie utiecť od neho? *„Určite nie. Ja som do tejto školy prišla ako nová učiteľka. Dalton bol pre mňa výzvou. Dovtedy som sa s ním nestretla, začínala som úplne od začiatku. Dalton bol pre mňa v podstate iba teória, ale praktické skúsenosti som nemala. Teraz sa mi však veľmi páči, som s ním spokojná,“* hovorí vyučujúca PaedDr. Nina Baumgartnerová z 3. ZŠ v Senici.

Na konferencii sa spomenulo, že v Trnavskom kraji bolo na daltonské vzdelávanie vyškolených 90 učiteľov, ale len málo z nich touto metódou pracuje. Vy hovoríte daltonu áno. Prečo? *„Som relatívne mladá učiteľka a mám rada výzvy. Bola to pre mňa výzva, ktorá ma posúvala ďalej. Stálo to síce veľa energie, ale človek sa dostane k množstvu nových informácií. Skúša nové veci. Koľkokrát je to veľmi ťažké, ale spolu so žiakmi cítim radosť, keď máme úspechy, výsledky, keď sa deti posúvajú, keď sa tešia, že ideme robiť dalton... To je pre mňa najväčšia odmena. Momentálne pracujem takto s prváčikmi,“* dopĺňa Nina Baumgartnerová.

Úspechy daltonu

Za úspechmi daltonského vzdelávania v 3. ZŠ v Senici sa skrýva práca 35 kolegov, vyratúva riaditeľka školy Svetlana Chábelová: *„Usilovne pracovali, školili sa, vytvárali pracovné listy a interaktívne cvičenia počas dvoch rokov tvrdej práce.“*

Pribudne na Záhorí či v Trnavskom samosprávnom kraji po tejto konferencii a praktických seminároch veľa nových daltonistov? *„Verím, že áno... Aj keď, samozrejme, vystríhame kolegov, že je to veľmi náročné. Ak tomu človek raz prepadne, ako sa to stalo aj mne, už sa toho nevzdá a bude v tom pokračovať,“* uzatvára vydarené podujatie riaditeľka hostiteľskej 3. ZŠ v Senici.

Milan SOUKUP, foto autor

Tvorivé, hravé, zážitkové – také nie sú len daltonské metódy, ale i semináre.

Členovia projektového tímu z OA Imricha Karvaša v Bratislave.

Príklad úspešnej...

ÜFA-TAG 2014

(dokončenie zo strany 9)

ciu rozpočtu až po administráciu, monitorovanie a hodnotenie projektovej činnosti, nastala pre nich tesne pred tohtoročnými jarnými prázdninami možnosť preveriť si kvalitu prípravy v priamej konfrontácii so zahraničnými a s domácimi účastníkmi.

Z rakúskej strany sa podujatia zúčastnili žiaci cvičnej firmy Design Dealer, GmbH, z BKAK & BHAS (združenej obchodnej akadémie a obchodnej školy) vo Viedni a žiaci cvičných firiem Spaß mit Sport, GmbH, a Triun, GmbH, z BHAK & BHAS vo Frauenkirchene. Slovenskú stranu zastupovali žiaci cvičných firiem Perníček, s. r. o., a Let´s play, s. r. o., z hosťujúcej OA.

Prezentácie i obchodovanie

Po slávnostnom otvorení kontraktačného dňa riaditeľom OA Imricha Karvaša Ing. Stanislavom Papánkom nasledovali elektronické prezentácie zúčastnených cvičných firiem. Ich účelom bolo nielen predstavenie produktov a podnikateľskej činnosti vystavujúcich cvičných firiem, ale boli koncipované širšie. Uviedli prítomných aj do zázemia škôl a krajín, kde cvičné firmy pôsobia. Takto mohli rakúski i slovenskí partneri získať informácie aj o podmienkach, v akých cvičné firmy pracujú.

Po prezentáciách nasledovalo cvičné obchodovanie. Prebiehalo vo vestibule školy, ktorý členovia projektového tímu pripravili tak, aby sa v ňom všetci dobre cítili. Samozrejmosťou bol aj katering, kde si žiaci mohli prostredníctvom dobre známej „slovenskej pohostinnosti“ vyskúšať aj takúto formu prezentácie.

A ako hodnotili projekt samotní tvorcovia, členovia projektového tímu? Tu je niekoľko postrehov žiakov z hodnotiacej správy projektu:

Veronika, zodpovedná za plánovanie a katering: „Na začiatku školského roka sme vôbec netušili, že budeme môcť byť na seba za niečo hrdí. Nevedeli sme si predstaviť, ako sa rozdelíme podľa určitých povinností v projekte a čo každá z našich úloh bude znamenať. Práca v projekte nás spojila, dokázali sme si navzájom poradiť a pomôcť. Všetky ohlasy, aj z rakúskej strany, boli pozitívne, čo nás veľmi teší.“

Denisa, zodpovedná za komunikáciu: „Aby bol projekt úspešný, museli sme sa naučiť pracovať ako tím a zodpovedne si rozdeliť úlohy. Priebeh tohto veľkého dňa hodnotím veľmi pozitívne a bol dôkazom toho, že skupinka mladých ľudí sa dokáže nadchnúť pre jednu vec a spolu niečo dokázať. Dúfam, že sa z tohto medzinárodného dňa vytvorí tradícia.“

Jacky, zodpovedná za plánovanie a katering: „Práca na projekte sa mi veľmi páčila, konečne niečo nové, výborné oživenie vyučovania. S priebehom projektu som spokojná. Ako členka kateringového tímu sa môžem pochváliť, že sme zvládli prípravu občerstvenia pre viac ako šesťdesiat ľudí. Všetko šlo, ako malo.“

Pavol, zodpovedný za rozpočet a technickú podporu projektu: „Hlavným poslaním každej školy je pripraviť žiaka na reálny život. Preto popri množstve teórie, ktorá sa v stredných školách učí, je prax v danom odbore nielen príjemným spestrením štúdia, ale najmä výbornou príležitosťou získať skúsenosti. A predmet tvorba a riadenie projektov toto poslanie napĺňa.“

Barbora, zodpovedná za časový manažment: „Stretnutie a cvičné obchodovanie slovenských a rakúskych cvičných firiem považujem za úžasný nápad. Žiaci si môžu vymeniť svoje znalosti, svoj prístup k cvičnému podnikaniu, veľa sa naučiť jeden od druhého. Zároveň je to aj príležitosť nadviazať nové obchodné kontakty a možno aj priateľstvá. A o to predovšetkým pri cvičných firmách ide.“

Saskia, projektová manažérka: „ÜFA-Tag 2014 prebehol z organizačnej i realizačnej stránky podľa plánu. Všetci členovia tímu splnili, čo sa od nich očakávalo. Verím, že projekt bude mať pokračovanie a stane sa tradíciou. Vždy je čo zlepšovať. Z môjho pohľadu odporúčam viac sa zamerať na podporu obchodného ducha a nadšenia žiakov, ktoré sa im možno zíde aj v prípade rozbehu vlastnej podnikateľskej činnosti.“

A ako to vidím ja? Predmet tvorba a riadenie projektov patrí medzi náročné predmety. Vyžaduje kvalitne pripravený „scenár“ učiteľa, veľkú angažovanosť a nadšenie pre projektovú prácu a najmä vysokú dávku trpezlivosti a zároveň aj dôslednosti pri vyžadovaní plnenia úloh jednotlivých členov tímu. Zároveň je pre učiteľa príležitosťou spoznať žiakov v nových pozíciách, ktoré sú často odlišné od ich tradičných úloh v rámci iných vyučovacích predmetov. V prípade uvedeného projektu sa nám podarilo spojiť výstupy koncepcie cvičnej firmy, v ktorej máme na Slovensku výborné výsledky, s tréningom kompetencií projektovej činnosti v prostredí modelového projektu, v tomto prípade kontraktačného dňa rakúskych a slovenských cvičných firiem.

Ľudmila VELICHOVÁ, vyučujúca predmetu tvorba a riadenie projektov
Foto autorka

Inklúzia žiakov s mentálnym postihnutím a ich príprava na budúce povolanie

REFORMA

Problém osobného i spoločenského vyčlenenia, vylúčenia ľudí, ktorí sú v niečom „iní“, ktorí nepatria k väčšine, ktorí sa sami nedokážu presadiť v spoločnosti orientovanej na úspech, výkon, efektivitu, silu, moc či peniaze, pociťujeme ako vážny a ťažko riešiteľný. Má mnoho vstupujúcich premenných, pričom len malú časť z nich môžeme priamo či nepriamo ovplyvniť. Značnú časť z takto znevýhodnených tvoria ľudia s mentálnym alebo kombinovaným, mentálnym a telesným či zmyslovým postihnutím.

Podľa štatistických výskumov (A. Vančová) tvoria ľudia s mentálnym postihnutím (IQ pod 85 v rôznych kombináciách s poruchami učenia, psychosociálnou narušenosťou a poruchami správania) približne 10 až 15 % populácie a jedinci s mentálnou retardáciou (IQ pod 70) takmer 4 %, pričom väčšinu z nich tvoria jedinci s ľahkou retardáciou (IQ 50 – 69). To je síce menšina, ale menšina relevantná. Každý môj desiaty predok, každý desiaty z mojich priateľov a známych by mal byť postihnutý. Štatisticky. Ak denne – na ulici, v dopravných prostriedkoch, v obchodoch – stretnem sto ľudí, desať z nich by malo byť postihnutých. Je? Závisí to asi aj od lokalít, kde sa pohybujeme. V Bratislave napr. na železničných a autobusových staniciach, pri zberných surovinách a hypermarketoch, v podchodoch centra mesta a, naopak, na periférii stretneme postihnutých viac, v „lepších“ štvrtiach a v elegantne sterilných kondomíniách menej. Postihnutý určite skôr skríži cestu menej úspešnému, s nižším vzdelaním a chudobnejšiemu než úspešnému, vzdelanému, bohatému človeku.

Určite však dnes stretneme viac ľudí s postihnutím než v minulosti. Od čias osvietenstva sa postihnutí pod rúškom humanizmu, pomoci a odbornej starostlivosti sústreďovali a izolovali od intaktnej populácie. Ani ideologickému obrazu úspešných, zdravých a pekných budovateľov socializmu nekonvenoval postihnutý – postaral sa oňho ústav.

Dnes sa veľa hovorí o začlenení, inklúzii postihnutých. Napriek tomu, že aj u nás existuje mnoho príkladov veľkého úsilia a dobrých výsledkov, väčšinu postihnutých síce môžeme stretnúť, ale nachádzame a nechávame ich izolovaných, nepracujúcich, na okraji – v lepšom prípade uzavretých doma a odkázaných na príbuzných, v horšom prípade v role žobrákov, bezdomovcov, zlodejov, závislých, bielych koní... Transformácia sociálneho systému sa ich nedotkla len obmedzením sociálnej pomoci, ale predovšetkým tým, že krátená priama podpora nebola adekvátne kompenzovaná stimulmi v oblasti zamestnanosti. Legislatíva a politické rozhodnutia sú príkladmi spomínaných premenných, ktoré ako jednotlivci alebo malé skupinky, či inštitúcie ťažko ovplyvníme.

Študijné možnosti pre ľudí s postihnutím

Časť mladých ľudí s mentálnym postihnutím, absolventov špeciálnych základných škôl, špeciálnych tried alebo individuálne integrovaných absolventov základných škôl, ktorých ľahké mentálne postihnutie umožňuje prípravu na výkon jednoduchých, spravidla manuálne zameraných povolaní, študuje v odborných učilištiach (OU), kde môžu ukončiť prípravu na povolanie vo zvolenom učebnom odbore záverečnou skúškou. Výučný list v OU je najvyššie vzdelanie, aké žiak s mentálnym postihnutím, ktorý nemá ukončené vzdelanie na úrovni ISCED 2A, môže v súčasnosti u nás dosiahnuť. Často dnes počúvame, že tento limit je diskriminujúci, a uvažuje sa o tom, ako by sa mohli žiaci s mentálnym postihnutím ďalej vzdelávať na strednej škole.

Aspoň teoreticky je hádam všeobecne prijatý a akceptovaný názor, že je vždy oveľa viac toho, čo ľudí spája, než toho, čo ich oddeľuje, odlišuje. Rozdiely medzi „mentálne zdravými“ a „mentálne postihnutými“ nie sú v podstate, ale skôr v miere. Tak medzi nimi ani neexistuje presná hranica – široko a neurčito ju nazývame „hraničné pásmo“ (IQ 70 – 84). V dobrých podmienkach by pravdepodobne väčšina detí a mládeže zo špeciálnych škôl mohla byť vychovávaná a vzdelávaná v bežných školách. Na ich integráciu však v drvivej väčšine prípadov slovenské školy stále nie sú personálne a materiálne pripravené, a integrácia je tak dnes v praxi často len formálna a niekedy dokonca kontraproduktívna. O inklúzii ani nehovoriac.

Ešte väčším problémom než pripravenosť škôl je však u nás pripravenosť konkrétnych ľudí prijať tých, ktorí sa odlišujú, a to takých, akí sú. Aj v krajinách, ktoré si v oblasti inklúzie berieme za vzor, to bol (je) „beh na dlhé trate“.

Rovnako ako v bežnej, i v špeciálnej škole má učiteľ „rešpektovať zvláštnosti týchto detí“, ale „tieto zvláštnosti ich nemajú vydeľovať ako špeciálne bytosti – má k nim pristupovať s rešpektovaním ich špecifickosti, ktorá sa nevymedzuje ich postihnutím, anamnézou, fyzickým alebo mentálnym hendikepom alebo ich inštitucionálnou výchovou“. Vo výchove a vzdelávaní zdravých ľudí a ľudí s postihnutím „procesy sú rovnaké, ciele sú rovnaké – len možnosti na ich dosiahnutie môžu byť odlišné“ (M. Zelina).

Zlepšené podmienky

Treba povedať, že za posledných 10 – 15 rokov sa veľa zmenilo aj vo vzdelávaní žiakov v OU:

- významne sa rozšírila paleta učebných odborov, pričom prosperujú aj odbory, ktoré majú problém stredné odborné školy (SOŠ) naplniť, naopak, niektoré odbory, o ktoré nebol záujem, zanikli,
- významná časť žiakov vykonáva odborný výcvik na zmluvnom základe priamo vo firmách a v prevádzkach, kde sa viacerí z nich po skončení školy aj zamestnajú,
- dochádza k väčšiemu prepojeniu teoretickej prípravy a odborného výcviku, k prepojeniu školskej prípravy a súčasného trhu práce a školskej prípravy a súčasných požiadaviek každodenného života,
- školy majú vďaka školským vzdelávacím programom väčšiu voľnosť v stanovovaní si učiva a viac možností na vzájomnú diferenciáciu,
- vydalo sa niekoľko učebníc na všeobecnovzdelávacie predmety,
- žiaci môžu ukončiť štúdium aj zaškolením alebo zaučením,
- zlepšila sa odborná a pedagogická, resp. špeciálnopedagogická príprava a ďalšie vzdelávanie pedagógov.

Aj na základe týchto reálnych zmien sa nazdávame, že tak, ako je plynulá hranica medzi intaktnou populáciou a ľuďmi s mentálnym postihnutím, pričom o zaradení k jednej alebo druhej skupine často rozhoduje aj prostredie, kde boli vychovávaní, a podmienky, v ktorých žijú, je plynulá aj hranica medzi pripravenosťou (najlepších) absolventov OU a (slabších) absolventov SOŠ (bývalých učilíšť a stredných odborných učilíšť – samozrejme, v porovnateľných odboroch).

Podobnú situáciu riešia aj v okolitých krajinách a v alternatíve špeciálna škola vs. integrácia v bežnej škole sa uplatňujú obidve možnosti. Myslíme si, že to je najlepšia cesta aj pre nás. Z hľadiska našej dnešnej reality by mali vysúvať „integračné tykadlá“ tak bežné školy smerom k špeciálnym, ako aj špeciálne školy smerom k bežným školám, a to vždy podľa aktuálnej pripravenosti a konkrétnej skladby žiakov. Cieľ je rovnaký: inkluzívna príprava žiakov na zamestnanie a každodenný život, a to aj elimináciou, resp. zmiernením somatických, psychických a sociálnych hendikepov a ich dôsledkov na súčasnú a budúcu sebarealizáciu žiakov.

Reformu začať zdola

Reálnej priestupnosti medzi špeciálnymi a bežnými školami bránia okrem iného aj záväzné pedagogické dokumenty – štátne vzdelávacie programy, učebné plány a osnovy, štandardy. Odtrhnutosť od života a izolovanosť, slabé vzájomné prepojenie všeobecnovzdelávacích predmetov je mimoriadne kontraproduktívne najmä pri príprave žiakov s mentálnym postihnutím, ktorí majú slabšiu schopnosť syntetizovať čiastkové, v jednotlivých predmetoch izolované a v rôznom čase osvojované učivo. Tu by bola nepochybne oveľa efektívnejšia aspoň čiastočná aplikácia integrovaného tematického vyučovania.

Nazdávam sa, že kurikulárna reforma sa začala z nesprávneho konca. (Podobne nelogicky sa spustila nová koncepcia maturitnej skúšky, bez toho, aby sa najprv reformoval dlhodobo deformovaný a predimenzovaný obsah vyučovania. Tento postup spôsobil a spôsobuje veľa škody v gymnáziách i SOŠ.) Začínať takúto reformu od gymnázií a výberových stredných škôl môže mať za následok nedostatočnú selekciu dôležitých a nedôležitých (menej dôležitých) informácií, vedomostí a zručností.

Aká je súvislosť medzi kurikulárnou reformou vo výberových školách a kurikulom špeciálnej školy? Predovšetkým treba pripomenúť vyššie uvedené: „Procesy i ciele by mali byť rovnaké – len možnosti ich dosiahnutia môžu byť odlišné.“ Pri reformovaní od „elity“ sa stáva, že na „nižšie úrovne“ sa dostávame znižovaním kvantity prostým škrtaním, čo môže byť príčinou spomínanej partikulárnosti a nesystémovosti učiva. Logickejšie by bolo začať reformu „zdola“, od najnižšieho stupňa i druhu škôl, t. j. práve od špeciálnych škôl. Na dôkladne vyselektované a systemizované učivo špeciálnej školy sa môže úspešne nabaľovať stále viac a viac náročnejšieho, rozširujúceho učiva v bežnej a vo výberovej škole.

Takýto postup by nebol na škodu ani nadaným deťom (aj tie majú ťažkosti „oddeliť zrno od pliev“) a veľmi by napr. uľahčil výučbu individuálne integrovaných detí alebo vyučovanie v alternatívnych školách, prípadné prestupy a rozdielové skúšanie, ale aj testovanie a komparáciu výsledkov rôznych typov škôl.

Mgr. Eduard FILO,
zástupca riaditeľa OU,
Dúbravská cesta 1, Bratislava

Klobučníctvo

REMESLÁ

Klobučníci by sa dali obrazne označiť za majstrov zašlej módy. Nosenie klobúkov, či už dámskych, alebo pánskych, je totiž dnes najmä medzi mladšou i strednou generáciou čoraz zriedkavejšie.

Klobučnícke remeslo bolo rozšírené už v našich stredovekých mestách. Najstarší klobučnícky cech je doložený roku 1501 v Levoči, roku 1530 sa klobučníci združili do cechu v Banskej Štiavnici, roku 1567 v Trenčíne a Krupine, roku 1575 v Bratislave i Bardejove, roku 1592 v Trnave, roku 1593 v Prešove a o rok neskôr v Banskej Bystrici a Košiciach.

Dnes len málokto vie a ani by azda nikto nepredpokladal, že v druhej polovici 16. storočia sa klobučníctvo stalo najvýznamnejším remeslom v Bratislave. Svedčí o tom jednak nezvyčajne vysoký počet členov klobučníckeho cechu, v ktorom bolo roku 1575 aj roku 1599 až 46 majstrov, jednak objemný export bratislavských klobúkov až na Balkán.

Patrónkou svätá Barbora

Prvý štatút klobučníckeho remesla v Bratislave, ktorý vydali richtár, mešťanosta a mestská rada 26. mája 1575, je písaný po nemecky a obsahuje nezvyčajne veľa (až 43) článkov. Má mnoho originálnych ustanovení, ktoré nám pomerne podrobne približujú fortiele tohto remesla. Patrónkou cechu bola sv. Barbora, takže výročná cechová schôdza sa konala každoročne na jej sviatok 4. decembra.

Na zhotovenie majstrovského výrobku, ktorý bol základnou podmienkou prijatia do cechu, pripustili iba tovarišov, ktorí neboli ženatí a absolvovali najmenej štyri roky vandrovky. Synom majstrov vandrovku odpustili. Kandidát na majstrovstvo musel ako majstrovský kus vlastnoručne zhotoviť štyri klobúky – meštiansky, dlhosrstý, uhorský a ženský – a pár ponožiek. Podmienkou bolo, že požadované výrobky musel zhotoviť úplne samostatne, bez cudzej pomoci, čo mali častými návštevami v dielni kontrolovať traja na to určení členovia cechu. Kandidát na majstrovstvo ich mal pri každej návšteve pohostiť.

Osemchodová hostina

Po prijatí za majstra bol povinný pohostiť všetkých klobučníckych majstrov a tovarišov. Hostina pozostávala z ôsmich presne predpísaných chodov, čo bola pomerne nákladná záležitosť. Cechu musel vystrojiť slávnostnú hostinu, ktorá bola neraz veľmi nákladná. Napríklad podľa štatútu prešporských klobučníkov z roku 1575: *„Po prvé treba podať na každý stôl dva kapúny a panský kus mäsa. Po druhé sa dáva kapusta s mäsom podľa sezónnej príležitosti. Po tretie zmes pečeného mäsa z kapúnov, bravčových rebierok, teľaciny a hovädziny. Po štvrté tmavá polievka s mäsom podľa sezónnej príležitosti. Po piate mliečna ryža. Po šieste huspenina s dobrými bravčovými rebierkami alebo rybami. Po siedme syr a chlieb, jablká a hrušky. Po ôsme je povinný po ďakovnej modlitbe zložiť na stôl cechmajstra 5 uhorských zlatých, určených pre chudobných v špitáli. Taktiež je povinný po jedle všetkým majstrom a tovarišom ešte hodinu podávať víno.“* Až potom ho cech obradne vyhlásil za majstra. Po zložení prísahy na artikuly ho zapísali do cechovej knihy (registra) a vydali mu majstrovskú listinu.

Klobučnícky majster zobrazený roku 1454 v Norimberskom ilustrovanom kódexe.

Synovia majstrov a tí, ktorí si brali za manželky vdovy po majstroch alebo dcéry majstrov, hostinu usporiadať nemuseli. Ktorýkoľvek majster mohol zamestnávať najviac troch tovarišov. Žiaden majster nesmel tovarišom dávať týždennú mzdu vyššiu ako 15 uhorských denárov. Každý tovariš mohol urobiť denne 12 klobúkov, viac však nesmel, a to pod prísnou pokutou. Právo voliť cechmajstra na obdobie dvoch rokov mali všetci majstri aj tovariši. Okrem toho volili dvoch majstrov, ktorí každých 14 dní chodili kontrolovať kvalitu výrobkov ostatných majstrov v rámci celého cechu.

Klobúky pre chudobu

Klobúky nezodpovedajúce požadovanej kvalite kontrolujúci majstri zhabali a cechmajster ich rozdal medzi chudobných ľudí. Tovariš, ktorý takéto nepodarky zhotovil, mal svojmu majstrovi nahradiť škodu, ktorá mu takto vznikla. Za tovariša prijali iba toho, kto sa vyučil remeslu v Bratislave. Tovarišovi, ktorý by sa v nedeľu alebo vo sviatky načas nedostavil na ranné jedlo (v lete o deviatej a v zime o desiatej hodine) alebo na večeru (v lete o siedmej a v zime o šiestej večer), majster ani majstrová nesmeli dať nič jesť, a to pod pokutou funta (čiže 240) denárov. Keby tovariš proti tomu protestoval, musel zaplatiť pokutu štyri funty denárov. Ak niektorý majster dostal od kupca alebo kramára väčšiu objednávku, tovariš mu nesmel dať výpoveď, kým zákazka nebola hotová.

Český historik František Kavka zistil, že len do samotného Kološváru (dnes Kluž) v Sedmohradsku doviezli v rokoch 1599 – 1636 z Prešporka rovných 375 133 klobúkov, čiže priemerne viac než 10-tisíc klobúkov ročne. Uvedené úctyhodné množstvo bolo pritom len zlomkom z celkovej produkcie bratislavských klobučníkov, keďže podľa zrekonštruovaného výpočtu Antona Špiesza sa v Bratislave vtedy vyrábalo asi pol milióna klobúkov za rok.

Od polovice 17. storočia výroba klobúkov v meste začala upadať, roku 1653 tu pôsobilo iba 14 majstrov a roku 1696 už len 7 majstrov, a to v rámci cechu nemeckých klobučníkov, ktorých štatút vydala mestská rada ešte roku 1660.

Nemeckých klobučníkov možno považovať za pokračovateľov predchádzajúceho všeobecného klobučníckeho remesla. Kým ich predchodcovia vyrábali klobúky rozličným spôsobom pre široké ľudové vrstvy i rozmanité etniká, nemeckí klobučníci sa orientovali predovšetkým na miestny trh a na nemecké meštianstvo bližšieho okolia. Aj najstaršie zápisy v ich cechových knihách sa začínajú iba od vydania spomínaného cechového poriadku, okrem ktorého sa v Archíve mesta Bratislavy nachádza aj štatút vydaný pre tento cech cisárom Leopoldom I. roku 1700.

Podľa štatútu z roku 1660 sa prijímanie za učňa konalo v prítomnosti troch majstrov a dvoch tovarišov. Učenie trvalo tri alebo štyri roky, pričom učeň skladal veľmi vysokú kauciu, až 32 zlatých. Po vyučení a prepustení z učenia učeň uložil do cechovej pokladnice jeden dukát. Privandrovaný tovariš dal oznámiť svoj príchod hlavnému predákovi tovarišov a sám ho potom osobne navštívil. Ak mu už predák našiel prácu, odobrali sa pred deviatou hodinou večer k majstrovi, kde nového tovariša pohostili holbou vína.

Tovariši z ďalekých krajín

Napriek postupnému poklesu produkcie si klobučnícke remeslo v meste na Dunaji udržalo dobrú povesť, lebo k bratislavským majstrom chodili na povinnú vandrovku aj tovariši z ďalekej cudziny. V rokoch 1728 – 1758 sem prišlo spolu 874 klobučníckych tovarišov (čiže takmer 30 ročne), a to až z Pobaltia a zo Škandinávie, čo nie je doložené pri nijakom inom bratislavskom remesle.

Z písomného hlásenia vypracovaného roku 1773 pre potreby vrchnosti vyplýva, že bratislavskí klobučníci, ktorí vtedy pracovali v rámci šiestich majstrovských dielní, vyrobili mesačne do 50 tuctov luxusných klobúkov v cene 3 – 5 zlatých za tucet a 80 – 100 tuctov vlnených klobúkov v cene 45 grajciarov až 1 zlatý za tucet. Hodnota ich celoročnej výroby predstavovala okolo 4 200 zlatých, čo bolo priemerne asi 700 zlatých na jedného majstra.

O vážnosti klobučníkov a úcte k ich remeslu v Bratislave svedčí napokon aj názov Klobučníckej ulice. Kedysi boli dokonca dve: Veľká Klobučnícka (dnešná Nedbalova) a Malá Klobučnícka (nazývaná tak aj dnes), ktorá vznikla až koncom 18. storočia, keď zbúrali mestské hradby a asanovali priľahlé budovy.

Roku 1767 klobučnícke remeslo v Bratislave reprezentovalo len 6 majstrov, z nich jeden vyrábal klobúky na uhorský spôsob. Okolo roku 1820 bolo v meste 7 klobučníckych majstrov a v Podhradí jeden, roku 1828 pracovalo v Bratislave 8 klobučníkov. Omnoho viac ich vtedy bolo v Bardejove a Kysuckom Novom Meste – po 28, v Banskej Bystrici – 20, Novej Bani – 17, Nových Zámkoch – 15, či Kežmarku – 13.

Nezvyčajne vysoký počet klobučníckych majstrov zaznamenala štatistika v Bratislave roku 1890, keď ich tu bolo až 111, v Košiciach vtedy pôsobilo len 11 majstrov a v Banskej Štiavnici päť. Klobučnícke remeslo na Slovensku pretrvávalo ešte v prvej polovici 20. storočia, lebo klobúky k ľudovému odevu nevyrábali továrne, ale klobučnícki remeselníci.

doc. PhDr. Vladimír SEGEŠ, PhD.
Foto archív autora

Čítanie alebo...

(dokončenie zo strany 9)

tlač učitelia, keď nečítajú ani niektorí riaditelia či ľudia z vedenia škôl? Viem, množstvo papierovačiek im kradne čas potrebný na túto činnosť. Voľakedy bolo zvykom na pracovných poradách informovať o pedagogickej tlači všetkých pedagógov. Určený učiteľ hovoril o zaujímavých článkoch, upozorňoval na dôležité skutočnosti. Takto sme mali všetci impulz a možnosť prečítať si to, čo bolo potrebné. Myslím, že sme čítali všetci. Na poradách bol aj čas vyhradený na diskusiu o pedagogickej tlači. Teraz sa tejto činnosti venuje malá pozornosť.

Odvážne tvrdenie? Omyl. Klesá nielen čítanie a štúdium pedagogickej tlače, ale aj odbornej literatúry a literatúry vôbec. Určite to neplatí pre každú školu. Všade sa nájdu učitelia čítajúci, učitelia, ktorým leží na srdci úroveň nášho školstva, jeho absolventov. Úroveň školy sa nesmie merať krásnou fasádou, množstvom napísaných projektov. Úroveň školy závisí od úrovne jej absolventov. A tých dobrých dokáže škola „vyrobiť“ len s kvalitným učiteľským kolektívom. Učiteľov, prahnúcich po nových poznatkoch, ktoré budú približovať/ponúkať deťom. Nutne musia byť vzorom pre svojich žiakov aj v čítaní.

A čo iní dospelí v dedine či v meste? Ani im nechýba pedagogická tlač. Dôvod? Oni už majú deti „vyškolované“, nebudú informácie z nej potrebovať. Naozaj prinášajú Učiteľské noviny, Rodina a škola, Vychovávateľ, Naša škola, Dobrá škola, atď. informácie iba pre učiteľov? Stačí nám, keď čítame iba reklamné plagáty a ponuky na zlacnený tovar? Nemajú byť aj predstavitelia obcí informovaní o stave výchovy a vzdelania detí a o nových trendoch v školstve? Či im stačia iba informácie od tzv. poradcov alebo to, čo „jedna baba povedala“? Nemal by byť aspoň jeden výtlačok pedagogickej tlače dodávaný na úrady? Viem, jedno príslovie hovorí: „Možno dohnať osla k vode, no piť ho nedonúti ani diabol.“ Ak bude časopis dodávaný inštitúciám, nie je záruka, že sa nájde niekto, kto ho bude čítať. Sú naše deti nehodné dobrého, odborného prístupu k nim od všetkých dospelých? Nemá niekto zámer cez techniku odnaučiť nás ľudí nielen čítaniu, písaniu, učeniu sa cudzích rečí, ale aj pohybovať sa, stretávať s inými v komunite, ľudskosti? Kto pozná odpoveď na veľké PREČO, nech sa so mnou o ňu podelí. Budem mu vďačný.

Pre vnučku mám na plagáte v izbe napísané heslo: „Keď neuvažuješ o tom, čo čítaš, nečítaj.“ Verím, že tento príspevok si prečíta časť učiteľskej verejnosti, a ak sa v nej prebudí hnev, splnil som svoj zámer, pretože aj čítanie sa riadi úvahou a citom. Tvrdenie, že dnes si deti všetko nájdu na internete, obsahuje aj kus pravdy, no vydedukovať z neho záver, že škola a učiteľ nebude potrebný, je trocha predčasné.

Mgr. František BALOHA,
Závadka nad Hronom

Od nového školského roku v internátoch po novom

KSK

Nové usmernenie pre školské internáty v zriaďovateľskej pôsobnosti Košického samosprávneho kraja (KSK) prináša viaceré zmeny v ubytovávaní žiakov. Hlavným cieľom usmernenia je zamedziť žiakom podať si v danom školskom roku viac prihlášok na rôzne internáty. V novom školskom roku 2014/2015 sa preto zavádza použitie tzv. zápisných lístkov.

Podľa nových zmien žiak prvého ročníka, ktorý potrebuje ubytovanie na internáte, až po zápise do školy požiada školu o potvrdenie jedného zápisného lístka na ubytovanie v školskom internáte. Žiaci vyšších ročníkov predkladajú zápisné lístky na potvrdenie škole v termíne od 20. mája do 30. júna. Zápisné lístky nie je potrebné obnovovať, budú platiť po celé obdobie ubytovania.

Škola žiakovi potvrdí iba jeden zápisný lístok. S takto potvrdeným lístkom je možné požiadať školský internát o ubytovanie v termíne od 20. mája do 30. júna. Rozhodnutie o prijatí žiaka na ubytovanie je potvrdené aj v zápisnom lístku, avšak až po fyzickom nastúpení žiaka na internát. Ak je školský internát súčasťou školy, v ktorom sú ubytovaní prevažne žiaci danej školy, škola môže potvrdiť tzv. hromadný zápisný lístok, teda jeden zápisný lístok so zoznamom žiakov. V súvislosti so zmenou škola potvrdzuje zápisné lístky všetkým žiakom, ktorí majú záujem o ubytovanie v školskom roku 2014/2015. Od ďalšieho školského roka zápisné lístky potrebujú už len žiaci nastupujúci do prvého ročníka.

Usmernenie sa vzťahuje na všetkých žiakov, teda aj na žiakov neštátnych škôl, ktorí majú záujem o ubytovanie v internátoch v zriaďovateľskej pôsobnosti KSK. Školské internáty prijímajú žiakov podľa týchto priorít:

- prednostne žiakov prvých ročníkov stredných škôl v zriaďovateľskej pôsobnosti KSK,
- žiakov, ktorí boli už ubytovaní v internátoch,
- následne ostatných žiakov stredných škôl,
- žiakov stredných škôl iných zriaďovateľov,
- študentov pomaturitného a vysokoškolského štúdia po umiestnení všetkých záujemcov zo stredných škôl.

Zápisný lístok bude dostupný na stiahnutie na webových sídlach škôl a internátov.

(ksk)

Záhadný pán vynálezca

JOHANN WOLFGANG KEMPELEN

Spoznávať osobnosti Slovenska by malo byť súčasťou celoživotného vzdelávania všetkých občanov. Prispievajú k tomu spisovatelia (L. Švihran, I. Janota, D. Machala), ktorí sa snažia prezentovať „majstrov ducha“ spôsobom primeraným čitateľom rôznych vekových kategórií. Pred 210 rokmi zomrel (a pred 280 rokmi sa narodil) bratislavský rodák, slávny polyhistor a vynálezca Johann Wolfgang Kempelen.

Dokážem zostrojiť dokonalejší stroj!

Tieto bezpochyby odvážne slová vyriekol Wolfgang Kempelen, uznávaný vynálezca a technik, na cisárskom dvore vo Viedni pred Máriou Teréziou. Vyprovokoval ho k tomu matematický stroj akéhosi Francúza, ktorý predvádzal magnetické javy a statickú elektrinu. Kto bol tento sebavedomý Bratislavčan, ktorého niektorí zatracujú ako geniálneho podvodníka a iní obdivujú ako geniálneho fyzika?

Kempelen sa narodil v Bratislave (v dome na Ventúrskej ul.) 23. januára 1734. Jeho nevšedné schopnosti sa začali prejavovať

už v mladosti. Ako dvadsaťjedenročný ovládal sedem jazykov a s obrovským nadšením sa zaujímal o fyziku a mechaniku. Po skončení štúdia filozofie a práva vo Viedni začína pracovať ako úradník v Uhorskej komore v Bratislave. Zastával viacero dôležitých funkcií, jeho odborné znalosti a skvelý organizačný talent ho „vystrelili“ na miesto riaditeľa soľných baní v Uhorsku. Na Žitnom ostrove budoval systém zavlažovacích zariadení, v Bratislave založil manufaktúru na kartún a súkno. Popri vedeckej práci vo voľných chvíľach konštruoval stroje, ktoré bezpochyby predbehli svoju dobu. Jeho čerpacie zariadenie zásobovalo vodou Bratislavský hrad, podľa vlastných plánov dokázal postaviť pontónový most cez Dunaj. V soľných baniach zostrojil výťah poháňaný koňmi, ktorý uľahčil prácu tamojším baníkom. Okrem pluhov, tkáčskych stavov je autorom písacieho stroja klávesnicového systému pre slepcov i známeho hovoriaceho stroja, ktorý hlasom šesťročného chlapca rozprával celé vety. Za jeho plodnú a užitočnú prácu ho Mária Terézia povýšila roku 1770 do šľachtického stavu.

Bafkajúci Turek vyhráva šachové partie

Najznámejším vynálezom – hoci niektorí vedci ho označili za „stroj, ktorý neprináša nijaký bezprostredný úžitok“ – bol šachový automat: figurína Turka s fajkou, ktorý zväčša vyhrával šachové partie (dokonca porazil aj Napoleona). Sediaci Turek vedel uchopiť ľavou rukou figúrku a postaviť ju na potrebné miesto. Stroj bolo nutné vždy po dvanástom ťahu natiahnuť kľukou. Kempelen bol prítomný pri všetkých šachových partiách, čo nahrávalo do karát pochybovačom, ktorí tvrdili, že je to podvod a vynálezca svoj výtvor nejakým spôsobom ovplyvňuje (uvažovalo sa o človeku, ktorý sedí v skrinke pod šachovnicou a Kempelen ho na diaľku ovplyvňuje pomocou hypnózy).

Tieto teórie sa nepotvrdili, šachový automat totiž fungoval ešte päťdesiat rokov po Kempelenovej smrti. Na žiadosť Jozefa II. „precestoval“ Turek mnohé krajiny v Európe a všade sa stretol s pozitívnym ohlasom. Dokázal poraziť aj pruského kráľa Fridricha II., ktorý ho od pôvodného majiteľa kúpil. Vo svojej zvedavosti ho nechal rozobrať na drobné kúsky, ale k tajomstvu záhadného stroja sa nedopracoval. Súčiastky poslal späť Kempelenovi, ktorý Turka opäť „vzkriesil k životu“. Wolfgang Kempelen zomrel 26. marca 1804 vo Viedni a jeho stroj kúpil podnikavý viedenský mechanik, aby ho predvádzal na jarmoku ako atrakciu. Šachový automat vystriedal postupne mnohých majiteľov, až nakoniec skončil v múzeu vo Filadelfii, kde údajne roku 1854 zhorel. Princíp, na akom pracoval, dodnes nikto neodhalil.

Mgr. Miroslav DEGLOVIČ,
ZŠ Pavla Marcelyho Bratislava

Kňaz, maliar, prírodovedec, vynálezca

JOZEF MURGAŠ

Pred osemdesiatimi piatimi rokmi (11. mája 1929) zomrel Jozef Murgaš. Pochovali ho v USA v mestečku Wilkes-Barre v Pensylvánii. Najmä do tejto časti severovýchodnej Ameriky prichádzali zo Slovenska za prácou od konca 19. storočia desaťtisíce ľudí. Početná komunita pracovala predovšetkým v baniach bohatých na zásoby kvalitného antracitového uhlia, v železiarňach alebo priemyselných fabrikách. Mnohí sa tam natrvalo usadili a svojou verejnou činnosťou dotvárali históriu Slovenska.

Signatár Pittsburskej dohody

Práve vo Wilkes-Barre si založili slovenskú osadu. Žilo v nej zo tristo slovenských rodín, tajovský rodák s nimi spolunažíval tridsať rokov. V osade významne prispel k založeniu školy, knižnice, ihriska a telocvične, vybudoval kostol. Do štátotvorných dejín sa zapísal ako signatár Pittsburskej dohody, ktorú v tomto americkom meste 30. mája 1918 podpísali zástupcovia Slovenskej ligy v Amerike a Českého národného združenia a Zväzu českých katolíkov, vyjadrujúc vôľu dvoch národov vyhlásiť spoločný štát. Za vytvorenie Československej republiky (ČSR) sa angažoval už počas prvej svetovej vojny, medzi americkými Slovákmi zorganizoval zbierku a na jej základný valutový fond vyzbieral milión dolárov. Jeho predstavy o vzájomnom súžití sa však nenaplnili, po návrate domov roku 1920 sa v Prahe od českého signatára dohody a prvého prezidenta ČSR Masaryka nedočkal ani osobného prijatia, nieto ponuky na využitie jeho významných vedeckých znalostí a odborných skúseností, a tak sa roztrpčený vrátil do Wilkes-Barre, aby posledné roky svojho plodného života prežil tam, medzi skupinkou svojich verných.

Portréty od Margity Valehrachovej

Knihu o životopisných osudoch Jozefa Murgaša (narodil sa pred 150 rokmi, 17. februára 1864 v Tajove, miestnej osade Jabríkovej) nazvanú *Technik v reverende* napísala Margita Valehrachová (1909 – 1990), celé desaťročia učiteľka na Strednej priemyselnej škole elektrotechnickej na Zochovej ulici v Bratislave.

Ako mladá spisovateľka začínala prózami o Terézii Vansovej a Ľudmile Podjavorinskej, od 60. rokov minulého storočia venovala pozornosť viacerým osobnostiam Slovenska, ktoré si svojou prácou a skúmaním vyslúžili medzinárodné uznanie a významne prispeli k vedeckému pokroku. V knihe *Kúzelník spod Kahlenbergu* predstavuje dielo spišského rodáka Jozefa Maximiliána Petzvala (1807 – 1891), výnimočnej osobnosti v oblasti aplikovanej matematiky 19. storočia, vynálezcu portrétneho a krajinárskeho objektívu a následne konštruktéra fotoaparátu s kratším expozičným časom. Knižka *Zabudnutý vynálezca* je o rodákovi zo Zemného Štefanovi Aniánovi Jedlíkovi (1800 – 1895). Do dejín technických vied sa zapísal 76 vynálezmi, „ktoré nemajú menší význam ako dielo manželov Curiovcov, Alberta Einsteina či Maxa von Laue. Elektromotor a dynamo, ktoré ako profesor fyziky a mechaniky predviedol osem rokov pred Siemensom, majú svetový význam.“

Elektrotechnické patenty

Jozef Murgaš mal mnohoraké záujmy. Vyštudoval za kňaza, ale rovnocenne sa zaujímal o maliarstvo, viaceré jeho obrazy (oltárne vytvoril v každom kostole, v ktorom pôsobil) svedčia o tom, že mal umelecký talent. Vášnivo zbieral nerasty, rastliny, huby, šľachtil ruže, skúmal život a správanie rýb, hmyzu (vo svojej zbierke popísal asi 9-tisíc exemplárov hmyzu). Už počas kňazských štúdií v Ostrihome sa zaujímal o elektrotechniku. Svoje poznanie si významne prehĺbil, keď roku 1896 prišiel do USA.

Čoskoro sa svojimi objavmi zapísal medzi uznávané technické osobnosti 20. storočia. Podľa rámcových informácií 2. októbra 1903 podal na federálny patentový úrad vo Washingtone na schválenie prvú prihlášku, o pol roka neskôr mu úrad pridelil dva patenty: *Zariadenie na bezdrôtovú telegrafiu* (vysielacia stanica bola vybavená anténou spojenou s menšou guľôčkou a na prijímacej stanici bola anténa a telefónne slúchadlo) a originálny *Spôsob prenášania správ bezdrôtovou telegrafiou* (spočíval vo vysielaní a v prijímaní signálov s navzájom odlišnou frekvenciou). Na praktické využívanie Murgašovho vynálezu bola vo Filadelfii vytvorená účastinná spoločnosť Universal Aether Telegraph Co. V nasledujúcich rokoch Murgašovi uznali ďalšie patenty. Roku 1907 naprík-lad vlnomer a elektrický transformátor, nasledujúci zariadenie na výrobu elektromagnetických vĺn, roku 1909 bezdrôtovú telegrafiu a detektor elektromagnetických vĺn, o dva roky neskôr prístroj na výrobu elektrických oscilácií.

Bezdrôtový súboj s Marconim

Ak sme spomínali záujem Jozefa Murgaša o živú prírodu, v zoznamoch svojich patentov má aj navijak na rybársky prút. Žil

v období vynálezov, ktoré mali po praktickej realizácii priam prevratný význam tak pre vedu, ako aj radových občanov. Životopisci a popularizátori sa dodnes prú o to, kto v ktorom odbore bol priekopníkom, kto dokázateľne prvý zostrojil ten alebo onen prístroj. Na zozname vynálezcov sú aj viacerí zo Slovenska, iba sa zvyčajne o nich vyjadrujeme akosi opatrne. O Jozefovi Murgašovi sa uvádza, že svojimi patentmi si získal uznanie celého sveta – a vzápätí, že „pravdepodobne ako prvý na svete uskutočnil rádiový prenos hovoreného slova“.

Akoby sme tým ústretovo rešpektovali skutočnosť, že v narastajúcom ťahu podnikateľov, výrobcov a obchodníkov za čo najväčšími finančnými ziskami neraz nestačili ani dokázateľné prvenstvá. V konečnom dôsledku za víťaza totiž vyhlasovali toho vynálezcu, ktorý na patentoch najviac zarobil. Murgašov najvýznamnejší objav sa datuje 27. aprílom 1905. V ten deň uskutočnil v prítomnosti svedkov bezdrôtový prenos hovoreného slova. Tým sa zapísal do histórie ako vynálezca rádia. Dvadsiateho tretieho novembra toho roku zorganizoval rádiové spojenie medzi Scrantonom a Wilkes-Barre. Obce sú od seba vzdialené 30 kilometrov, medzi sebou sa rozprávali ich starostovia, čo aj písomne potvrdili ako nezvratný fakt.

Jedna z kapitol Valehrachovej knihy sa nazýva *Marconiho telegram* a výstižne dokresľuje postavenie Jozefa Murgaša v dynamických časoch technicky vyspelej Ameriky. Keď sa na neho obrátil o desať rokov mladší a tisícky ráz podnikavejší Guglielmo Marconi, Slovák od Banskej Bystrice sa tešil na vzájomne prospešnú spoluprácu. Namiesto nej sa dočkal návrhu, aby sa podriadil veľkolepým obchodným plánom talianskeho vynálezcu. S hrdosťou to odmietol. Marconiho spoločnosť za takúto nevídanú drzosť podala na neho žalobu. Osobným zadosťučinením bolo aspoň to, že na súde v obhajobe svojich vynálezov obstál – ako odborník a sám pred sebou ako muž pevných zásad.

Odkazy, pripomienky

Jozefa Murgaša na Slovensku pripomína jeho rodný dom s pamätnou tabuľou na samote Farbenô v Tajove a v tejto obci je v budove bývalej školy pamätná izba. Pred budovou Správy pôšt a telekomunikácií v Bratislave je pamätník, v Banskej Bystrici je po Murgašovi pomenovaná Stredná priemyselná škola a na priečelí jej budovy ho pripomína busta. Kópie patentov Jozefa Murgaša sú archivované v Národnom technickom múzeu v Prahe. Už menej ctí skutočnosť, že roku 1959 sa akosi nevmestil do série československých poštových známok *Rádiovynálezci* (vydané boli portréty šiestich: Popova, Marconiho, Teslu, Branlyho, Hertza a Armstronga). To si Murgaša väčšmi ctili v Amerike, kde ho vo Wilkes-Barre osobne navštívil vtedajší prezident USA Theodor Roosevelt s prísľubom vládnej podpory jeho výskumov. Koncom druhej svetovej vojny – 20. októbra 1944 – v americkom štáte Georgia spustili na more jednu z lodí slobody pomenovanú Reverend Joseph Murgas.

Aktuálne dodajme, že 17. mája si pripomíname Svetový deň telekomunikácií a informačnej spoločnosti. Tohtoročnou témou sú širokopásmové siete. „Digitálny vývoj je transformačný nástroj na rýchle monitorovanie trvalo udržateľného rozvoja. S cieľom dosiahnuť svoj plný potenciál je nevyhnutné, aby sa vysokorýchlostné širokopásmové siete stali cenovo dostupné a všeobecne prístupné,“ konštatuje Ústav telekomunikácií Fakulty elektrotechniky a informatiky Slovenskej technickej univerzity v Bratislave. Ten dňa 15. mája organizuje vo svojich priestoroch na Ilkovičovej ul. sympózium k Svetovému dňu telekomunikácií a informačnej spoločnosti 2014. Na záver podujatia odovzdajú Cenu Jozefa Murgaša za rok 2013.

KALENDÁRIUM

Milan Melník
(✻ 9. máj 1938 Košická Nová Ves) – chemik. Radí sa medzi zakladateľov bioanorganickej chémie v Československu a je zakladateľom tohto odboru na Slovensku. Študoval na Farmaceutickej fakulte UK v Bratislave, kde od roku 1964 učil na Katedre anorganickej a organickej chémie. Od roku 1971 pôsobil na Katedre anorganickej chémie Chemicko-technologickej fakulty SVŠT, neskôr bol vedúcim Katedry anorganickej chémie Fakulty chemickej a potravinárskej technológie STU a Katedry chémie a biochémie Fakulty prírodných a humanitných vied UAD v Trenčíne, naposledy na Katedre farmaceutickej chémie Farmaceutickej fakulty UK v Bratislave. Prednášal na Helsinskej univerzite vo Fínsku, v Kanade dlhodobejšie na torontskej York University. Pravidelné pobyty absolvoval na ďalších 44 univerzitách, medzi nimi v Japonsku a Indii. Je prvým slovenským vedeckým pracovníkom, ktorého britská Cambridgeská univerzita navrhla a zapísala do Svetovej encyklopédie ako vedeckú osobnosť roka. Stal sa tiež členom-korešpondentom Fínskej chemickej spoločnosti za významný prínos do rozvoja koordinačnej chémie vo Fínsku, Univerzita vo Vroclave mu udelila Striebornú medailu, je čestným členom Americkej chemickej spoločnosti a nositeľom viacerých národných ocenení a vyznamenaní. Vo vedecko-výskumnej činnosti sa orientoval najmä na štúdium koordinačných zlúčenín medi a zinku so zameraním na ich projekciu, prípravu, izoláciu, identifikáciu, štúdium fyzikálno-chemických vlastností, biologických a farmakologických účinkov. Špecifickú pozornosť v ňom venoval najmä štúdiu vzťahu medzi ich chemickou štruktúrou, fyzikálno-chemickými vlastnosťami a biologickou aktivitou. Je spoluautorom úspešnej vysokoškolskej učebnice *Všeobecná a anorganická chémia* a 54 vedeckých monografií, ktoré boli publikované v zahraničí. Je tiež autorom 11 patentov.

Ján Bystrický
(✻ 13. máj 1922 Levoča - † 3. jún 1986 Bratislava) – geológ. Študoval na Prírodovedeckej fakulte UK v Bratislave. Dva roky učil v Spišskej Novej Vsi, neskôr pôsobil ako asistent v Geologickom ústave SVŠT. V rokoch 1953 – 1959 pracoval v Geologickom ústave Dionýza Štúra a zároveň vo Východoslovenskom rudnom prieskume v Spišskej Novej Vsi, potom v Geologickom prieskume v Žiline a následne opäť v Geologickom ústave SAV. Zaoberal sa rozborom vápencov pre výrobu vo Východoslovenských železiarňach Košice, rozbormi keramických materiálov a sadrovca. Tieto poznatky využil vo svojich vedeckých prácach o mezozoiku, najmä triase, ktorý skúmal na základe rozborov fosílnych rias. Prispel tak k objasneniu viacerých otázok stavby Západných Karpát. Zaoberal sa stratigrafiou a podieľal sa na zostavovaní geologických máp Malej a Veľkej Fatry, Slovenského krasu, Muránskej planiny a Spišsko-gemerského rudohoria. Od roku 1973 bol predsedom Karpatsko-balkánskej geologickej asociácie. Bol autorom alebo spoluautorom 90 vedeckých prác.

Alexander Avenarius
(✻ 16. máj 1942 Martin – † 26. október 2004 Bratislava) – historik, byzantológ. Bol synom ruského šľachtického emigranta. Študoval archívnictvo na Filozofickej fakulte UK v Bratislave. Pôsobil v SAV. Vo svojej vedeckej práci sa zameral na staršie dejiny východnej Európy a kultúru Byzancie a Slovanov. Počas politickej normalizácie pracoval v Slovenskom pamiatkovom ústave v Bratislave. Odvtedy sa venoval aj dejinám umenia. Bol synovcom spisovateľa Ladislava Mňačka, ktorý mu pomohol pri vydaní prvej vedeckej monografie *Die Awaren in Europa* roku 1974. Roku 1984 začal pracovať v Historickom ústave SAV, po roku 1989 krátko pôsobil na zahraničných univerzitách v Bonne, Paríži, Pise, Mníchove a Münsteri. Na Filozofickej fakulte UK v Bratislave založil špecializáciu byzantológia a súčasne prednášal na Trnavskej univerzite a svoju pedagogickú činnosť zavŕšil na Prešovskej univerzite. Publikoval v kolektívnom diele *Dějiny Byzance*, vydal práce *Byzantská kultúra v slovanskom prostredí v VI.-XII. storočí* či *Byzantský ikonoklazmus: storočie zápasu o ikonu*.

Stranu pripravil Dušan MIKOLAJ
Foto wiki.org a archív